

Ros. Tow.

POWSZECHNE TOW. ELEKTRYCZNE

A. E. G.

ODDZIAŁ ŁÓDZKI:

Telefon № 43. □ Piotrkowska № 165.

Wykonywa wszelkiego rodzaju urządzenia w zakres elektrotechniki wchodzące jako to:

Instalacje, oświetlenia i przenośnię siły z własną elektrownią, jako też z **przyłączeniem do elektrowni Łódzkiej i Zgierskiej.**

Turbogeneratory, turbopompy, turbokompressory. Instalacje elektryczne na wsi do napędu maszyn rolniczych, dla oświetlenia dworów i zabudowań.

Specjalne silniki do napędu elektrycznego warsztatów tkackich i maszyn przędzalniczych. Lampki metalowe oszczędnościowe palą się w każdym położeniu.

Na miejscu dobrze asortowany skład materiałów elektrotechnicznych jako to: przewodników, materiałów izolacyjnych, żarówek, szczotek do maszyn, węgla do lamp łukowych i t. p.

ILUSTROWANY
PRZEWODNIK PO ŁODZI
I OKOLICACH.

ILUSTROWANY

PRZEWODNIK

PO ŁODZI I OKOLICACH

z planem miasta i mapką okolie.

ŁÓDŹ — 1912.

Wydanie Stanisława Miszewskiego.

Składy Główne:

Warszawa—Lublin—Łódź

Gebethner i Wolff.

Kraków

G. Gebethner i S-ka.

I 37695

□ □ ODBITO W TŁOCZNI F. M. KULISZA, □ □
□ □ ŁÓDŹ, ŚREDNIA № 24. TEL. № 29-72. □ □

Aks. Nr. 12 908/59

PRZEDMOWA.

Łódź, miasto z ludnością półmilionową, chociaż tylko powiatowe, miasto odznaczające się przemysłem, handlem, niepospolicie rozwinięte pod względem korporacyjnym, punkt węzłowy kolei Fabryczno-Łódzkiej i Kaliskiej, miasto zwiedzane licznie bardzo przez mieszkańców innych stron, nieraz przybywających z daleka, nie miało dotychczas „Przewodnika” drukowanego, którego potrzeba jednakże daje się nieraz uczuć nawet rodowitym Łodzianom.

Brak ten dziwi tem bardziej, że miejscowości o wiele mniej ludne miewają takich „Przewodników” po kilka.

Lecz właśnie dlatego, że niniejszy „Przewodnik” jest pierwszym w Łodzi, że powstał w chwili, kiedy nasze miasto już dosięgło tak wysokiego i wielostronnego rozwoju, ułożenie jego stało się zadaniem bardzo trudnym.

Wiadomości trzeba było czerpać od tych, którzy dzień cały zajęci pracą zawodową, korporacyjną, pozatem pochłonięci życiem rodzinnym i towarzyskim, ledwie mogli znaleźć chwilę czasu, ażeby kilka słów dla „Przewodnika” nakreślić.

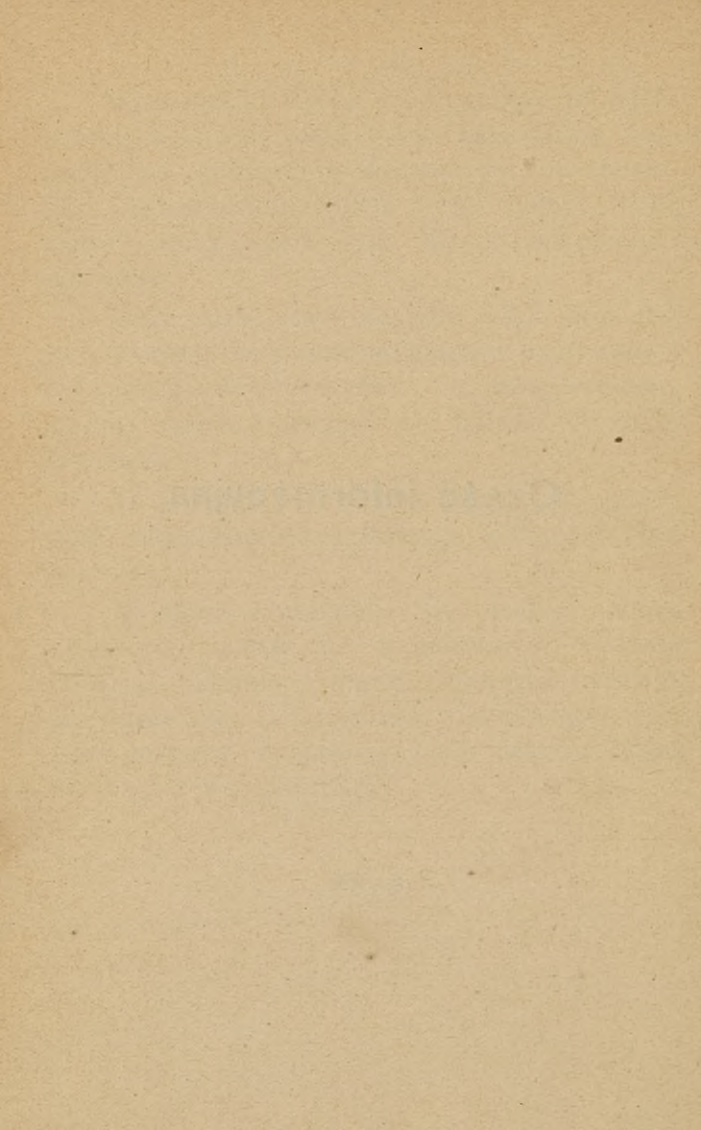
Kilka słów! Ależ dla tych kilku słów ileż razy musieli robić poszukiwania w protokołach i księgach statystycznych! To uwzględniając, trudno nawet i gorszyć się bardzo ich opieszalnością.

Tu właśnie jest źródło możliwych opuszczeń, które dopiero w dalszych wydaniach będą usunięte.

Niemniej staraliśmy się usilnie, ażeby opuszczeń takich już w pierwszym wydaniu było jak najmniej i mamy niepłonną nadzieję, że książeczka ta przyniesie Czytelnikom rzetelny pożytek, a zarazem i dla dziejów Łodzi nie będzie bez wartości.

Część informacyjna.

Dworce kolejowe.

Łódź posiada dwa dworce kolejowe. Jeden od strony wschodniej, stary dworzec kolei Fabryczno-Łódzkiej, ciasny, z prawie zawsze przepelnionymi, niskimi salami mieści się przy niewielkim placu w pobliżu centrum miasta. Wyjście z dworca na peron dozwolone jest tylko za biletom peronowym, który można nabyć za 10 kopiejek w kasie biletowej lub też w automacie umieszczonym na korytarzu przy wejściu do poczekalni kl. II-ej.

Drugi od strony zachodniej dworzec kolei Warszawsko-Kaliskiej, znacznie większy, zbudowany przed kilku laty, z obszernymi, wysokimi salami i szerokimi korytarzami, niezupełnie odpowiadający jednak zadaniom nowoczesnych wymagań i oddalony od centrum miasta o pół godziny drogi pieszej.

Przybycie koleją Fabryczno-Łódzką.

Tragarze. Po przybyciu pociągu na stację zjawiają się w wagonach tragarze kolejowi w niebieskich bluzach, z numerami na lewym ramieniu, zabierają walizki i wynoszą przed dworzec do oczekujących po drugiej stronie dworca dorożek i pojazdów. Tramwaje nie dochodzą do dworca. O ile oprócz rzeczy w wagonie posiada się jeszcze większe kufry oddane na bagaż, należy wręczyć kwit temuż tragarzowi, nadmieniając ilość sztuk i zapamiętać numer tragarza, aby uniknąć nieporozumień. Wynagrodzenie tragarza wynosi od 15 do 50 kopiejek, zależnie od ilości wielkości i wagi pakunków, oraz hojności pasażera.

Dorożki. Przed dworcem stoją rzędem pojazdy tak zwane dorożki zaopatrzone numerami. Numery woźniców posiada policjant, który na żądanie wręcza pasażerowi numer woźnicy jednokonnej lub parokonnej dorożki i głośno wywołuje dany numer. Wywołana dorożka podjeżdża, zabiera bagaż i pasażera i jedzie pod wskazany adres. Oplatę za przejazd dorożką z dworca, wskazuje tablica umieszczona na koźle dorożki a w niniejszym „Przewodniku” taryfa w rozdziale „Komunikacja”, gdzie mowa o dorożkach.

Przygodni tragarze. Przed dworcem bardzo często zaczepiają podróżnych, idących pieszo, przygodny tragarz lub chłopiec, którzy ofiarują się z gotowością odniesienia ręcznej walizki. Z takim trzeba być bardzo ostrożnym i mieć go ciągle na oku, aby wraz z walizką nie zginął gdzie w tłumie.

Resorki. Jeżeli wielkich kufrów na dorożkę nie można pomieścić, oczekują przy dworcu woźnice, mający bryki zwane resorkami. Z woźnicą takim lepiej uprzednio umówić się o zapłatę za przewóz i wniesienie tych rzeczy, następnie należy zanotować numer umieszczony z tyłu bryki i dokładnie wskazać adres pod który mają być dostarczone kufry. Dla pewności, pomocy i dozoru można polecić tragarzowi pojechać resorką razem z woźnicą, lub też wprost umówić się z tragarzem o dostarczenie bagażu.

Przybycie koleją Warsz.-Kaliską.

Tak jak na dworcu kolei Fabryczno-Łódzkiej czekają tragarze, dorożki i resorki, z tą tylko różnicą, że dworzec ten znacznie więcej oddalony od środka miasta i bruk lichej i z tego powodu dorożkarze proszą o zapłatę ponad takse. Tramwaje do stacji nie dochodzą.

Hotele.

Hoteli w Łodzi jest kilkanaście. Pierwszorzędne z nich są następujące: Hotel „Victoria“ przy ul. Piotrkowskiej № 67, (szczegóły w dziale adresowym). „Grand-Hotel“ — Piotrkowska 72, „Hotel Polski“ — Piotrkowska № 3 i Hotel „Manteuffla“.

Wkrótce mają powstać jeszcze dwa wielkie hotele przy ulicy Krótkiej i Dzielnej.

Restauracje i „Bary“.

Restauracje bardzo dobre są przy wszystkich wyżej wymienionych hotelach oraz w parku „Helenów“ (dojazd tramwajem № 4 — szczegóły w dziale adresowym i ogłoszeń). Tak zwanych „Barów“ jest kilka przy ul. Piotrkowskiej. Prócz tego pierwszorzędną jest restauracja Inisa dawniej Stępkowskiego przy ulicy Pasaż-Majera.

Cukiernie i Mleczarnie.

Cukiernie mieszczą się przeważnie przy ulicy Piotrkowskiej, jedna z najwięcej uczęszczanych jest cukiernia Roszkowskiego, dalej wielka mleczarnia „Rogów“ przy ulicy Piotrkowskiej № 59, gdzie wydają się także obiady i kolacje nie wykwiłtne, lecz bardzo smaczne i zdrowe, po zatem inne zamieszczone w dziale adresowym.

Komunikacja.

Koleje.

Łódź jak na stosunki miejscowe posiada dość dobrą komunikację kolejową. Z dworca kolei Fabryczno-Łódzkiej odchodzi i przychodzi dziennie kilkanaście pociągów pasażerskich i towarowych, co wielce dodatnio wpływa na rozwój handlu i przemysłu okolic, a także letnisk w Gałkówku, Andrzejowie, Żakowicach i Koluszkach.

Taryfa podmiejska.

Za bilety pasażerskie na kolei Fabryczno-Łódzkiej:

	kl.:	I	II	III
		kopiejek		
Do albo od stacji Widzew		41	27	14
„ „ „ „ Andrzejów		41	27	14
„ „ „ „ Gałkówek		95	57	38
„ „ „ „ Żakowice		95	57	38
„ „ „ „ Koluszki		95	57	38

Dość często również odchodzi pociągi pasażerskie z dworca kolei Warszawsko-Kaliszkiej w stronę Warszawy, łącząc z Łodzią miejscowości poblizkie: Zgierz, Stryków, Głowno; w stronę Kalisza: Pabjanice, Zduńską Wolę, Sieradz, a także z tegoż dworca po linii obwo-

dowej przez Karolew, Chojny, Widzew, Andrzejów, Gałkówek do Słotwin (Koluszki II).

Taryfa za przejazd pasażerów kolei Warsz.-Kaliskiej z Łodzi:

	kl.:	I	II	III
		kopiejek		
do Zgierza		— .43	— .26	— .17
„ Strykowa		— .95	— .57	— .38
„ Główna		1.28	— .77	— .51
„ Pabjanic		— .53	— .32	— .21
„ Łasku		1.10	— .66	— .44
„ Zduńskiej Woli		1.50	— .90	— .60
„ Sieradza		2.10	1.26	— .84
„ Karolewa		— .28	— .17	— .11
„ Chojn		— .28	— .17	— .11
„ Widzewa		1.33	— .80	— .53
„ Andrzejowa		1.33	— .80	— .53
„ Gałkówka		1.33	— .80	— .53
„ Słotwin		1.33	— .80	— .53

Kolejki dojazdowe-elektryczne.

Oprócz tych trzech linii kolejowych, które łączą się z innymi drogami i tworzą komunikację z całym światem. Łódź posiada pięć linii kolejek elektrycznych dojazdowych (T-wo Łódzkich wązko-torowych elektrycznych kolei dojazdowych — Mikołajewska 21, Tel. 6-89).

1) Do Zgierza przez Radogoszcz, co 20 minut odchodzi.

2) Do Aleksandrowa przez Żubardź i Kochanówkę co godzina pociąg. (Obie te linje zaczynają się na początku ulicy Zgierskiej i tam mają wspólną poczekalnię. Dojazd tramwajami miejskimi № 1, 2, 6 i 10 do Placu Kościelnego).

3) Do Konstancynowa co 40 minut. (Poczekalnia przy ulicy Konstancynowskiej № 48 dojazd tramwajem miejskim № 3).

4) Do Pabjanic przez Rokicie i Ksawerów, co pół godziny.

5) Do Rudy Pabjanickiej przez Rokicie. (Obie te linje mają wspólną poczekalnię przy ulicy Piotrkowskiej № 290, dojazd tramwajami № 1, 3, 4 i 7 na Górny (Geyera) Rynek).

Taryfa za przejazd pasażerów kolejek dojazdowych elektrycznych.

	kl.: II.	III.		kl.: II.	III.
	kop.			kop.	
do Radogoszcza	12	06	do Konstancyryn.	30	15
„ Zgierza	24	12	„ Rokicia	12	06
„ Żubardzia	12	06	„ Ksawerowa	24	12
„ Kochanówka	24	12	„ Pabjanic	36	18
„ Aleksandrow.	36	18	„ Rudy Pabj.	24	12

Dzieci do lat pięciu w towarzystwie osób dorosłych, nie zajmujące miejsc oddzielnych, przewożone są bezpłatnie.

Za przewóz dzieci w wieku od lat 5 do 10 i wychowañców wszystkich zakłádów naukowych w umundurowaniu pobierana bywa połowa opłaty.

Oficerom wyższych i niższych rang oraz lekarzom wojskowym służy prawo przejazdu II klasą według taryfy III-ej klasy.

Bagaż ręczny, który można pomieścić w wagonie, nie tamując przejścia pasażerów, przewożony może być bezpłatnie.

Tramwaje miejskie elektryczne.

(T-wo Kolei Elektr.-Łódzkiej — Tramwajowa 6. T. 4-13).

Komunikacja tramwajowa w Łodzi nie jest dostateczną; choć wagony po danej linii kursują dość często, co 10—20 minut, od godz. 6½ rano do 11½ wieczorem, jednak linii tych jest tylko 8. Wagony mają napisy „Kolej Elektryczna Łódzka“, są dość duże, wygodne i czyste. Jazda dość szybka. Na przedniej i tylnej platformie oraz na boku wagonu są umieszczone numery wagonów, oprócz tego na biało pomalowanej tabliczce na przodzie wagonu wywieszona numery oznaczają numer pociągu, poniżej zaś napis na odpowiedniego koloru tablicy w języku rosyjskim i polskim nazwę krańcowej stacji, do jakiej dąży dany

wagon. U góry nad wagonem na przedzie umieszczony wielki numer na kolorowej tablicy oznacza linię, po której kursuje dany wagon. Numer ten jest najważniejszy dla orientowania się pasażerów co do kierunku jazdy. Linie tramwajowe są następujące:

№ 1 (tablice białe). **Plac Kościelny** — Nowomiejska — Nowy Rynek — Piotrkowska — **Górny Rynek**. (Kurs 28 minut).

№ 2 (tablice czerwone). **Plac Kościelny** — Nowomiejska — Nowy Rynek — Piotrkowska — Dzielna — **Tramwajowa**. (Kurs 19 minut).

№ 3 (tablice żółte, górna w formie gwiazdy). **Cmentarze** — Cmentarna — Konstantynowska — Nowy Rynek — Piotrkowska — **Górny Rynek**. (Kurs 31 minut).

№ 4 (tablice zielone). **Park Helenów** — Północna — Targowa — Średnia — Nowy Rynek — Piotrkowska — Główna — Widzewska — Zarzewska — **Górny Rynek**. (Kurs 40 m.).

***№ 6** (tablice niebieskie). **Plac Kościelny** — Nowomiejska — Nowy Rynek — Piotrkowska — Andrzeja — Długa — Milsza — Pańska — **Radwańska**. (Kurs 28 minut).

*) Linja № 5 — nieuruchomiona.

№ 7 (tablice białe i czerwone) **Tramwajowa** — Dzielna — Piotrkowska — **Górny Rynek**. (Kurs 27 minut).

№ 8 (tablice niebieskie i czerwone). **Targowy Rynek** — Dzielna — Piotrkowska — Nowy Rynek — Konstantynowska — Długa — **Milsza**. (Kurs 27 minut).

* **№ 10** (tablice białe i niebieskie). **Plac Kościelny** — Nowomiejska — Nowy Rynek — Piotrkowska — Główna — Wodny Rynek — Rokicińska szosa — **Widzew**. (Kurs 35 minut).

Wieczorem dla łatwiejszego rozpoznawania kierunku, to jest linii, na obu platformach wagonu są umieszczone latarnie z szybami odpowiednich kolorów. Światło czerwone zaś oznacza, że pociąg nie dochodzi do krańcowej stacji, lecz skręca do remizy.

Wagony nie są podzielone na klasy, za ledwie bowiem kilka wagonów dodatkowych mają przedziały z wyściełanymi ławkami i przejazd w nich kosztuje o 3 kop. drożej.

Przejazd przez całą linię kosztuje 5 kop. dla dzieci od lat 5 i dla młodzieży szkolnej $3\frac{1}{2}$ kop. pobierane przez konduktora, który wydaje pasażerowi bilet. Bilet ten należy zachować aż do czasu wyjścia z wagonu dla

*) Linja № 9 — nieuruchomiona.

kontroli. Kontrolerowie bardzo często wchodzą do wagonu i sprawdzają, czy wszyscy pasażerowie mają bilety. Bilet służy tylko dla osoby, która go nabyła i nie może być odstąpiony komu innemu. Abonamentowych biletów niema.

Jeżeli kto chce jechać w takim kierunku, że w drodze musi się przesiąść do wagonu innej linii, to przy kupnie biletu zawiadamia o tem konduktora, a ten wydaje bilet dodatkowy z adnotacją (tak zwaną korespondencję) za dopłatą 3 kop. Oba bilety należy przedstawić konduktorowi wagonu drugiej linii, przy zajęciu miejsca w wagonie.

Z wszelkimi zawiadomieniami, reklamacjami i zażaleniami należy zwracać się do Biura Zarządu przy ulicy Tramwajowej № 6, Telefon 4-14.

Dorożki.

Dorożki w Łodzi, jak wogóle u nas w Królestwie, są bardzo dobrym, wygodnym i tanim środkiem lokomocji miejskiej. Są to powoziki 3-osobowe, jedno i parokonne. W Łodzi dorożek jest około 1000. Z tyłu powozu oraz z boków pod latarniami jak również i na samych latarniach są umieszczone numery pojazdów, każdy zaś woźnica ma na plecach przyczepiony metalowy numer, oddzielnej numeracji woźniców. Dorożki kursują w dzień bardzo licznie,

w nocy zaś w znacznie mniejszej ilości. Postój dorożek jest wyznaczony przez policję zwykle przy zbiegu kilku ulic.

Taksa dorożek.

	Jednokonne		Parokonne	
	dzień	noc	dzień	noc
Za kurs w mieście . . .	20	30	25	35
Za kurs do Mani, Wi- dzewa, Dąbrówki, ze Starego Miasta na Gór- ny Rynek i Księży Młyn (Pfafendorf)	40	50	50	60
Na stację kolei Łódź-Fa- bryczna ze wszystkich ulic z wyjątkiem Wi- dzewa, Dąbrówki, Żu- bardzia i Mani	25	35	30	40
Do tej samej stacji od Mani, Żubardzia, Wi- dzewa i Dąbrówki	40	50	50	60
Na stację Kaliskiej kolei żelaznej ze wszystkich ulic z wyjątkiem Żu- bardzia, Widzewa i Dą- brówki	40	50	50	60

	Jednokonne		Parokonne	
	dzień	noc	dzień	noc
Do tej samej stacji z Żubardzia, Widzewa i Dąbrówki	50	60	60	70
Od stacji kolei żelaznej Łódź-Fabryczna z wyjątkiem Żubardzia, Widzewa, Dąbrówki i Mani	30	40	40	50
Z tej samej stacji do Mani Żubardzia, Dąbrówki i Widzewa	50	60	60	70
Od stacji Kaliskiej do wszystkich miejsc z wyjątkiem Dąbrówki, Widzewa i Żubardzia	50	60	60	70
Z tej samej stacji do Widzewa, Żubardzia i Dąbrówki	60	70	70	80
Za przejazd od jednej stacji kolei żelaznej na drugą	50	60	60	70
Za godzinę jazdy po mieście (pierwszą)	50	65	70	80
(następną)	35	45	45	50

$\frac{1}{4}$ godziny następnej nie idzie w rachunek, $\frac{1}{2}$ godziny liczy się za $\frac{1}{2}$ godziny, a $\frac{3}{4}$ godziny za całą godzinę.

UWAGI.

1) Noc liczy się od godz. 10 wieczór do 6-ej rano.

2) Za jazdę poza miastem płaca zależy od wzajemnej umowy.

3) Na pogrzeby do wszystkich cmentarzy dorożki wynajmują się na godziny.

4) Bagaż do 1 puda bezpłatnie; ponad pud 10 kop.

5) Zabronione jest przyjmowanie do dorożki więcej nad 3 osoby, licząc dwoje dzieci do lat 12 za jednego dorosłego.

6) Należność za jazdę do wszystkich miejsc publicznych uiszcza się z góry.

(Taksa powyższa ma ulegć zmianie, nad czem właśnie w chwili druku niniejszego przewodnika toczą się obrady w Magistracie).

Posłańcy.

Na kilku rogach ulic śródmieścia także przed celniejszymi hotelami stoją posłańcy w czerwonych czapkach, w niebieskich bluzach lub szarych paltach. Na piersiach mają niewielką owalną blaszkę z numerem i napisem „posłaniec miejski“. Jest to przedsiębiorstwo

prywatne. Pośłańcy są kaucjonowani i usługi ich są pewne. Oddając pośłańcowi list lub paczkę, można zażądać kwitu sznurowego. Używani są przeważnie do przesyłania pilnych listów i paczek. Opłata zależna jest od wagi przesyłki i przestrzeni. Najlepiej umówić się przy zleceniu, choć rzadko kiedy żądają za wiele.

Z reklamacją lub skargą należy zwracać się do biura pośłańców przy ulicy Milsza № 45.

Poczta.

Komunikacja pocztowa, jak zresztą w całym Państwie, wiele pozostawia do życzenia. Główny urząd pocztowy mieści się w okazałym gmachu przy ulicy Przejazd № 38, róg ulicy Widzewskiej. Z rogu tych ulic jest wejście do głównej sali, gdzie załatwiają prawie wszystkie czynności jako to: sprzedaż marek i blankietów, przyjmowanie listów poleconych, przyjmowanie i wydawanie wszelkiego rodzaju przesyłek, przekazów pieniężnych i t. p. Zaś wydawanie korespondencji „poste-restante“ oraz odbiór listów z własnych skrzynek pocztowych, odbywa się w oddzielnej sali, do której prowadzi wejście z ulicy Widzewskiej.

Oprócz głównej poczty są jeszcze kantory pocztowe miejskie a mianowicie: 1) przy ulicy

Brzezińskiej № 11, Tel. 1001; 2) przy ulicy Wólczańskiej № 149, Tel. 1002; 3) przy ulicy Benedykta № 6, w gmachu Banku Państwa, Telef. 1003; 4) w Dworcu Kolei Fabryczno-Łódzkiej; lecz w kantorach tych załatwiane są nie wszystkie czynności pocztowe.

Na niektórych rogach ulic są poumieszczane żółte skrzynki do listów i małych opasek, z których wybierana bywa korespondencja zaledwie 3 razy dziennie a mianowicie: między 7—8 godz. rano; 1—2 godz. popoł. i 7—8 wiecz.

Z tego względu, jeżeli komu zależy, aby korespondencja została wysłaną najbliższym pociągiem, należy list wrzucić do skrzynki w filji pocztowej na Dworcu Kolei Fabryczno-Łódzkiej, gdzie korespondencja wyjmowaną bywa jeszcze na 10 minut przed odejściem pociągu, lub na głównej poczcie na godzinę przed odejściem pociągu.

Korespondencja roznoszona bywa dwa razy dziennie.

Wysłana korespondencja miejscowa rzadko kiedy bywa doręczona tego samego dnia, najczęściej dnia następnego, a niekiedy na trzeci dzień.

Przesyłki pocztowe rozwożą po mieście specjalne kryte wozy pocztowe i dostarczane

Za także przesyłki z papierami aktowymi za pierwsze 12 łutów lub część ich 7 kop.

Wyżej 12 łutów, za każde 4 łuty lub część ich 4 kop.

Za także przesyłki z próbami towarów za pierwsze 4 łuty lub część ich 3 kop.

a wyżej za każde 4 łuty lub część 2 kop.

Za rekomendację powyższych . 7 kop.

Za pakiety wartościowe i pieniężne za łut 7 kop.

a nadto asekuracja od 1—10 rb. 10 kop.

od 10—100 rb. . 25 kop.

Za przesyłki wartościowe i bezwartościowe oraz węzły:

Pod względem opłaty wagowego przesyłki podzielone są na 3 kategorie, całe zaś Państwo Rosyjskie na 3 pasy:

	I pas.	II pas.	III pas.
	Rosja Europejska i Kaukaz	Zachodnia Syberja i kraje Turkietański, Zakaspijski i obw. Turgajski	Wschodnia Syberja gub. Jenisiejska, Jakucka, ob. Jakucki, Zabajkalski, Przyamurski i wyspa Sachalin
I kateg. do 2 funt.	25 k.	45 k.	65 k.
II wyż. 2 f. do 7 f.	55 „	85 „	125 „
III „ 7 do 12 f.	65 „	125 „	185 „

Ponad 12 funtów stosownie do odległości od 5 do 35 kop. za każdy funt dodatkowo.

Najmniejsza opłata wagowego . 25 kop.
Za kwit 5 kop.

Najwyższa waga przesyłek wewnątrz Państwa 3 pudy. Przesyłka wagi 5 funt., adresowana na stację znajdującą się przy drodze żelaznej, może być opakowana w gruby papier, posyłki większej wagi lub do innej stacji winne być obszyte w płótno lub ceratę albo zapakowane w skrzynki drewniane.

Za korespondencję obciążoną zaliczeniem:

Listy i posyłki rekomendowane oraz pakiety wartościowe i bezwartościowe można obciążać zaliczeniem (do 5.000 rb.) za opłatę po 2 kop. od każdego rubla lub części rubla, przy minimum opłaty 10 kop. za każdą korespondencję.

Za wszelką korespondencję rekomendowaną i posyłki wartościowe i bezwartościowe obciążone zaliczeniem lub nie, wydaje się kwit sznurowy.

Za przekazy pocztowe i telegraficzne.

Na przekaz pocztowy do 25 rb. marka 15 kop.
wyżej 25 rb. do 100 rb. „ 25 kop.

Za każdy przekaz telegraficzny (na specjalnym blankiecie) płaci się nadto za telegram w granicach Rosji Europejskiej i Azjatyckiej:

do 500 rb. 1 R. 15 kop.
 wyżej 500 rb. 1 „ 40 „

(do tych miast gdzie są telegrafy).

Do Charbina do 500 rb. — 2 rb. 55 kop.
 wyżej 500 rb. — 3 rb. 15 kop.

Taksa korespondencji zagranicznej.

Za list otwarty (karta pocztowa) . . . 4 kop.

Za list zamknięty za każde 15 gram. 10 kop.

Za przesyłki pod opaską druków za każde 50 gr.	} powyżej zaś za każde 50 gramów 2 kop.	2 kop.
Za przesyłki pod opaską papierów aktowych do 12 łut.		10 kop.
Za przesyłki pod opaską z próbkami do 8 łutów		4 kop.

Za rekomendację każdej z powyższych 10 kop.

Za pakiety wartościowe i pieniężne do Niemiec, Austrii i Rumunii za każde 15 gr. i asekuracja od każdych rb. 112 kop. 50 lub ich części po 4 kop.

Do Francji i Szwajcarii za 15 gr.—90 kop.
i asekuracja 10 kop.

Do Szwecji za 15 gr.—1 rb. 30 kop. i ase-
kuracja 6 kop.

Do Anglii za 15 gr.—1 rb. 20 kop, i ase-
kuracja 10 kop.

Do Norwegji za 15 —gr. 1 rb. i asekuracja
10 kop.

Za przesyłki wartościowe i bezwar-
tościowe oraz węzły tak za wagę jak i ase-
kurację pobiera się podług taryfy dla każdego
Państwa specjalnej.

Korespondencja obciążona zalicze-
niem (za pobraniem) może być wysyłana do Nie-
miec do wysokości 400 rb. (800 marek) opłata
wynosi za każde 10 rb. 25 kop.

Przekazy pocztowe do Niemiec,
Austrii, Węgrzech, Francji, Szwajcarii,
Belgji do 300 rb. Anglii do 30 funtów
szterlingów

10 kop.
za każde
10 rub.

Do Ameryki do 100 dolarów za każde
20 rub. — 20 kop.

Taksa jazdy ekstrapocztowej.

W Królestwie Polskim po $5\frac{1}{2}$ kop. za ko-
nia i wiorstę za ekstrapocztę, po $7\frac{1}{2}$ kop. za
jazdę kurjerską. Najmniej para koni, oprócz

tego za bryczkę po 1 kop., za powóz po 2 kop. od wiorsty.

Telegraf.

Główne Biuro telegraficzne w Łodzi mieści się w gmachu poczty przy ul. Przejazd № 38 na I piętrze i otwarte dniem i nocą. (Tel. 2-44). Na specjalnych biurkach pod ścianą leżą blankiety, na których wypisuje się adres i treść depeszy oraz u dołu adres podającego depeszę. Jeżeli ma już kto napisaną depeszę na papierze, można ją oddać urzędnikowi, który nakleja papier na blankiecie, oblicza koszt depeszy, przyjmuje opłatę i wydaje kwit.

Pozatem w dzień depesze przyjmują również i kantory pocztowe: 1) ul. Brzezińska 11 Telef. 1001, 2) Wólczańska 149 Telef. 1002, 3) Benedykta 6 Telef. 1003 oraz na Dworcu kolei Fabryczno-Łódzkiej.

Adresować można depeszę do wszystkich stacji telegrafu państwowego, telegrafu dróg żelaznych, jako też w okolicy telegrafu, w tym ostatnim razie można polecić z ostatniej stacji telegraficznej przesłać depeszę pocztą za 7 kop. lub umyślnym posłańcem za opłatą zależnie od odległości. Za posłańca opłatę wnosi podający depeszę lub odbierający, a w takim razie trzeba to w depeszy nadmienić.

Jeżeli depesza jest bardzo pilna, wysyła się tak zwaną „terminową“ za potrójną opłatą. Depesze takie nie oczekują swej kolei, ale podawane są natychmiast i przesyłane adresatowi w tej chwili po otrzymaniu. Na depeszy takiej należy przed adresem napisać: Terminowa, Срочная, Urgend lub Dringend i wyraz ten wchodzi w rachunek wyrazów do opłaty.

Podający depeszę może z góry opłacić odpowiedź podług normalnej taksy (najmniej 10 wyrazów), o czym należy przed adresem zamieścić wyrazy „Odpowiedź zapłacona“. Przy depeszach za granicę największa ilość wyrazów odpowiedzi jest 30. Jednocześnie z taką depeszą adresat otrzymuje kwit, za którym może w ciągu 6 tygodni wysłać depeszę pod dowolnym adresem.

Telegram jednej treści może być podany do jednej miejscowości dla kilku różnych osób; w tym razie podający opłaca tylko jeden telegram podług taksy i po 15 kop. za każdą kopję dla innych osób.

W Królestwie Polskim na wszystkie stacje telegrafu państwowego i dróg żelaznych można wysyłać depesze w języku polskim, rosyjskim, niemieckim lub francuskim, tak samo do pierwszorzędných stacji w Cesarstwie, zaś do drugorzędnych tylko po rosyjsku.

Czas na telegramach oznaczony jest wewnątrz Państwa podług południka petersburskiego, zagranicą podług południków stolic.

Za dostarczenie depeszy nic się nie dopłaca, przyjęte jest jednak udzielanie datków (5 kop.) roznosicielowi depesz, którzy są wynadgradzani bardzo skromnie.

Taksa korespondencji wewnątrz Państwa.

Oplata stała za każdą depeszę . 15 kop.

Za każdy wyraz korespondencji
miejskiej 1 kop.

Za każdy wyraz korespondencji
do Zgierza 1 kop.

Za każdy wyraz korespondencji
w granicach Rosji Europejskiej, Azja-
tyckiej i Finlandji 5 kop.

Za każdy wyraz do Charbina . 12 kop.

Taksa korespondencji zagranicznej za 1 wyraz:

Europa.	Austro-Węgry	11 kop.
	Belgia	17 kop.
	Bułgarja	9 kop.

	Danja	15 kop.
	Francja	14 kop.
	Grecja	26 i 27 kop.
	Hiszpanja	21 kop.
	Holandja	14 kop.
	Niemcy z Helgolan- dem	11 kop.
	Norwegja	16 kop.
	Portugalja	23 kop.
	Rumunja	8 kop.
	Serbja	9 kop.
	Szwajcarja	17 kop.
	Szwecja	15 kop.
	Turcja	26 kop.
	Wielka Brytanja	18 kop.
	Włochy z Sycylją i Sardynją	18 kop.
Azja.	Arabja	1.67 i 202 kop.
	Chiny	1.31 kop.
	Indje	1.49 kop.
	Japonja	1.95 kop.
	Jawa	2.03 kop.
	Korea	2.06 kop.
	Persja	24 i 36 kop.
	Turcja	24 kop.
Afryka.	Algier	19 kop.
	Egipt	51, 60 i 69 kop.
	Kamerun	4.55 kop.

Madagaskar	.	.	4.55 kop.
Madejra	.	.	54 kop.
Marokko	.	.	27 kop.
Transwaal	.	.	2.42 kop.
Trypolis	.	.	38 kop.
Tunis	.	.	19 kop.
Ameryka: Argentyna	.	.	2.41 kop.
Brazylja	.	.	1.92 kop.
Chili	.	.	3.29 kop.
Jamaika	.	.	3.00 kop.
Kuba	.	.	2.49 kop.
Meksyk	.	.	1.44 kop.
Peru	.	.	3.29 kop.
Stany Zjedn. od 73 do 98			kop.
Urugwaj	.	.	2.41 kop.
Australja: połud.-zachodn.	.	.	1.97 kop.

Telefony.

Obsługa telefoniczna w Łodzi nie należy do najsprawniejszych, powoli jednak się poprawia po stopniowej zmianie kabli napowietrznych na podziemne. Sieć telefoniczna w mieście rozszerza się znacznie i liczba abonentów wzrasta nadzwyczaj szybko (przeszło 3000).

Telefon miejski

Telefon miejski jest eksploatowany przez Rząd. Biuro telefoniczne i stacja mieści się przy ulicy Przejazd № 38 (gmach poczty); filja stacji przy ulicy Benedykta № 6 (Gmach Banku Państwa).

Telefon miejski obsługuje nietylko miasto i przedmieścia lecz również najbliższe okoliczne miasta: Zgierz, Pabjanice i Tomaszów.

W czasie burzy stacja nie dokonywa połączeń.

Opłata roczna czyli abonament wynosi rb. 60, od aparatu w prywatnym mieszkaniu, 75 rb. rocznie w biurach, sklepach i innych lokalach handlowych i przemysłowych. O ile jedno jak drugie są oddalone od stacji więcej niż 2 wiorsty w prostej linii, dolicza się za każdą następną wiorstę 15 rb. rocznie. Aparatów automatycznych niema.

Telefony międzymiastowe.

Biura i stacje dla rozmów: Przejazd 38, filja: Benedykta 6.

Oprócz telefonu miejskiego, Łódź posiada jeszcze dwie linje połączeń z kilkoma miastami: 1) Warszawa—Łódź jest to linja eksploatowana przez Rząd i 2) Łódź—Kalisz linje prywatne.

Stacje dla rozmów otwarte dla publiczności od 7 rano do 2-ej w nocy.

Opłata za rozmowę zwyczajną trwającą nie dłużej nad 3 minuty:

Łódź—Warszawa	75 kop.
Łódź—Kalisz	50 kop.
Łódź — Łask, Zduńska Wola, Sieradz	30 kop.
Łódź — Dobra, Konin, Turek, Władysławów	80 kop.

Opłatę tę wnosi się na ręce urzędnika na stacji przed rozmową i otrzymuje się kwit. Abonenci łódzkiej sieci telefonicznej mogą rozmawiać ze swych mieszkań, o ile uprzednio zapłacą za jedną rozmowę albo złożą zaliczkę na 10 rozmów.

Opłata za rozmowę terminową jest potrójną.

Banki oraz instytucje finansowe i kredytowe.

Oddział Banku Państwa — Benedykta 6,
Telefon 1-68.

Bank Handlowy w Łodzi, Średnia № 16,
Telefon 2-26, (gabinet Dyrektora Tel. 17-83).

Bank Handlowy w Warszawie. Oddział w Łodzi, Dzielna 17, Telef. 5-78 (gabinet Dyrektora T. 13-21).

Bank Kupiecki Łódzki, Piotrkowska 74, Telefon 2-50.

Azowsko-Doński Bank Handlowy w Warszawie. Oddział w Łodzi, Pasaż-Meyera № 8, Telefon 3-07.

Wołzsko-Kamski Bank Handlowy. Oddział w Łodzi, Pasaż-Meyera 4, Tel. 4-42.

Ryski Bank Handlowy. Filja w Łodzi, ul. Zachodnia 64, Telef. 10-41.

Towarzystwo Kredytowe miasta Łodzi, ul. Średnia 19, Telef. 2-34.

Towarzystwo Wzajemnego Kredytu Przemysłowców Łódzkich, Ewangelicka 11, T. 20.

Łódzkie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Piotrkowska 43, Telefon 7-01.

Drugie Łódzkie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Piotrkowska 87, Telef. 11-42.

Trzecie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu Piotrkowska 5, Telef. 14-85.

Czwarte Tow. Wzajemnego Kredytu, ulica Piotrkowska 120, Telef. 19-97.

Towarzystwo Wzaj. Kredytu Handlowo-Przem. w Łodzi, Pasaż Meyera 10, Tel. 6-97.

Towarzystwo Wzajem. Kredytu Łódzkich Kupców i Przemysłowców, Piotrkowska 17, Telef. 10-21.

Bałuckie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Zgierska 64.

Pierwsze Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Przejazd 8, T. 15-06. (od 1 Lipca 1912 — Mikołajewska 31).

Drugie Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Andrzeja 3, Telef. 11-70.

Trzecie Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Konstancyńska 53.

Czwarte Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Piotrkowska 12.

Piąte Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Spacerowa 27. Tel. 18-57.

Szóste Łódzkie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Przejazd 14.

Łódzkie Rzemieślnicze Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Nawrot 13.

Łódzkie Marjawickie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Franciszkańska 27.

Łódzkie Żydowskie Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Piotrkowska 14.

Instytucje kupieckie.

Urząd Starszych Zgromadzenia Kupców,
Piotrkowska 87, Telef. 1-49.

Giełda — Piotrkowska 87, Telef. 1-49.

Komitet Łódzki Handlu i Przemysłu, ulica
Mikołajewska 18.

Oddział Łódzki Towarzystwa popierania
rosyjsk. handlu i przemysłu. Mikołajewska 18.

Władze powiatowe i miejskie oraz urzędy administracyjne.

Zarząd Powiatu Łódzkiego, Zielona 30,
Telefon 12.

Kasa Powiatowa Łódzka, Widzewska 50,
Telefon 3-28.

Komisja poboru wojskowego, N.-Rynek 14.

Kancelarja Naczelnika wojennego, ulica
Pańska 1.

Komisja do spraw włościańskich, ulica
Zakątna 23.

Zarząd Żandarmerji, Pańska 1, Telef. 53.

Oddział wzajem. ubezpieczeń budowli od
ognia w guberniach Królestwa Polskiego, ul.
Mikołajewska 22, Telefon 9-89.

Magistrat — Nowy Rynek 1 i 14, Tel. 81.
Biuro adresowe, Cegielniana 63, Tel. 89.
Inspektor drukarni i księgarń, M. P. Lisiewicz, Piotrkowska 223

Inspektor do spraw prasowych, rad. st. W. A. Pietrow, Targowa 20, Tel. 1-72.

Kancelarja Policmajstra, Długa 29, Tel. 2.
Mieszkanie Policmajstra, ulica Przejazd 4,
Telefon 1-51.

Wydział rezerwy policyjnej, Długa 29, T. 2.

Wydział policji śledczej, Długa 29, T. 77.

Więzienie Łódzkie, Milsza 27, Tel. 98.

Więzienie Łódzkie, (filja) Długa 13, T. 88.

Areszt policyjny, Targowa 14, Telef. 1-24.

Biura cyrkułów policyjnych:

I-szy Aleksandryjski, Plac Kościelny № 4,
Telefon 3.

II-gi Konstantynowski, Konstantynowska
29, Telefon 4.

III-ci Soborny, Targowa 16, Telefon 79

IV-ty Piotrkowski, Rozwadowska 8, T. 10.

V-ty Fabryczny, Staro-Zarzewska 65, T. 57.

VI-ty Mikołajewski, Karola 28, Tel. 15.

Władze i urzędy ministerjum sprawiedliwości.

Zjazd sędziów pokoju, Mikołajewska 35.

Sądy pokoju.

- I-szy rewir — Cegielniana 57.
- II-gi „ — Wschodnia 38.
- III-ci „ — Pasaż Szulca 20.
- IV-ty „ — Konstantynowska 74.
- V-ty „ — Cegielniana 70.
- VI-ty „ — Karola 26.
- VII-y „ — Pańska 25.
- VIII-y „ — Cegielniana 57.
- IX-ty „ — Benedykta 37.
- X-ty „ — Średnia 20.
- XI-ty „ — Pańska 1.
- XII-ty „ — Pańska 27.
- XIII-ty „ — Widzewska 139.

Komisarze sądowi przy sądzie okręgowym.

A. N. Czufarowski, Konstantynowska 17.
Grabowski, Południowa 20.

Komisarze sądowi przy zjeździe sędziów pokoju m. Łodzi.

Rewir I i II — Drzewiński, Nowo-Targowa 18.

„ III i X — Rosental, Długa 6.

„ IV i XII — Graliński, Główna 9.

„ V i VIII — Markowski, Nawrot 42.

„ VI i IX — Tomaszewski, Konstant. 19.

„ VII i XI — Markowski, Konstant. 42.

Powiat Łódzki — Buława, ul. Średnia 12.

Sprzedaż nieruchomości — Dudziński, ul.
Południowa 28.

Notariusze.

Aleksandrowicz I., Średnia 21, Tel. 13-32.

Grabowski Józef, Cegielniana 57, T. 4-73.

Łada Julian, Konstantynowska 5, T. 10-40.

Mogilnicki Konstanty, Średnia 3, T. 4-99.

Nieznański Jan, Piotrkowska 46, T. 5-94.

Rybarski Feliks, Średnia 13, T. 5-76.

Ryfiński Walery, Średnia 1, T. 96.

Sarosiek Wiktor, Nowy-Rynek 9, T. 4-87.

Trojanowski Eugeniusz, Piotrkowska 31,
Telefon 7-42.

Żyżniewski Józef, Piotrkowska 18. T. 3-97.

Biuro Hypoteki — Średnia 19.

(Adwokaci — patrz w dziale adresowym).

Urzędy ministerjum skarbu.

Akcyza.

Biuro Akcyzy VI okręgu, Skwerowa 15,
Telefon 92.

Łódzki Zarząd Składu Okowity, Zagajnikowa, Telefon 93.

Inspekcja fabryczna.

I Rewir fabryczny; ul. Wólczańska № 222,
Telefon 321.

II Rewir fabryczny: Konstantynowska 33,
Telefon 259.

III Rewir fabryczny: Konstantynowska 33,
Telefon 260.

IV Rewir fabryczny: Piotrkowska № 225,
Telefon 87.

Inspekcja podatkowa.

I Rewir podatkowy: Konstantynowska 33,
Telefon 10-87.

II Rewir podatkowy: Targowy-Rynek, Telefon 12-08.

III Rewir podatkowy: Pasaż-Szulca 3.

Inspekcja podatkowa na powiat Łódzki.

Szkolna 24.

Władze duchowne.

Wyznanie rzymsko-katolickie.

I Kancelarja paraf. Wniebowzięcia N. M. P., ulica Kościelna 8, Tel. 11-48.

II Kancelarja paraf. Podwyższenia Ś-go Krzyża, Przejazd 13, Telefon 2-76.

III Kancelarja paraf. Św. Józefa, Ogrodowa 22.

IV Kancelarja paraf. Św. Stanisława Kostki, ulica Piotrkowska 265, Telefon 17-67.

V Kancelarja paraf. Św. Anny ulica Skierniewicka 4, Telef. 2-89.

VI Kancelarja parafji Ś-go Wojciecha, w Dąbrówce, Telef. 11-34.

Wyznanie prawosławne.

Kancelarja paraf. Dzielna 40.

Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Kancelarja paraf. Św. Trójcy, Piotrkowska № 4, Telefon 1-83.

Kancelarja paraf. Ś-go Jana, ulica Mikołajewska 60, Tel. 17-64.

Wyznanie marjawickie.

Kancelarja paraf. Ś-go Franciszka z Assyżu,
Franciszkańska 27.

Kancelarja paraf. Przenajświętszego Sa-
kramentu, Podleśna 16, Tel. 12-72.

Kancelarja paraf. Matki Boskiej Nieusta-
jącej Pomocy, Nawrot 104.

Wyznanie mojżeszowe.

Zarząd gminy, Nowy-Rynek 6, Tel. 8-84.

Dom modlitewny braci Morawczyków,
ulica Andrzeja 12.

**Dom modlitewny wolnych reformowa-
nych,** ulica Piotrkowska 275.

Centralne władze krajowe (Królestwa Pol-
skiego) oraz konsulaty, mieszczą się w Warszawie,
zaś władze gubernialne w Piotrkowie.

Od czasu do czasu przyjeżdżają do Łodzi z War-
szawy konsulowie austriacki i pruski, w interesach swoich
współobywateli.

Doraźna pomoc i porady lekarskie.

W razie nagłego wypadku lub gwałtownego
zasłabnięcia na ulicy, w teatrze, fabryce, sklepie,
cukierni lub innym lokalu publicznym, a nawet

w domu, można telefonicznie wezwać „**Pogotowie Ratunkowe**” (Telefon 22) mieszczące się przy ulicy Długiej № 83, (Towarzystwo doraźnej pomocy lekarskiej) a natychmiast dyżurujący w dzień i w nocy lekarz z dwoma sanitariuszami przyjeżdżają specjalną karetką, udzielają doraźnej pomocy i odwożą chorego do mieszkania lub szpitala bezpłatnie. Do przewiezienia chorego z dworca lub mieszkania do szpitala lub odwrotnie, można wynająć karetkę „Pogotowia“ z obsługą sanitariuszy lub nawet pod opieką i dozorem lekarza za umówioną opłatą.

Oprócz powyższego jest podobna instytucja jako „**Sekcja doraźnej pomocy lekarskiej w nocy**” przy Towarzystwie pomocy ubogim i chorym żydom m. Łodzi, p. n. „Linus Hacedek“ przy ul. Zachodniej № 62 (T. 12-40) skąd na wezwanie wyjeżdża lekarz z sanitariuszami, lecz tylko w nocy i udziela pomocy lekarskiej i w prywatnych mieszkaniach za dowolną opłatą, lub bezpłatnie bez różnicy wyznania chorego.

Doraźna pomoc lekarska jest obecnie o tyle ułatwioną, że prawie wszystkie mieszkania lekarzy mają połączenia telefoniczne, a zatem wezwanie pomocy lekarskiej nie przedstawia trudności.

Ze względu, że wiele osób przybywających do naszego miasta nawet specjalnie w celu zasięgnięcia porady lekarskiej nie zna ani adresów, ani specjalności lekarzy w naszym mieście, w części adresowej niniejszego „Przewodnika“ pod działem „Lekarze“ zamieszczone zostały podług specjalności medycznej nazwiska, adresy, godziny przyjęć, numery telefonów tych lekarzy, którzy te szczegóły byli łaskawi do „Przewodnika“ nadesłać.

W tej części, w ogólnym alfabecie specjalności zawodów i zajęć są także działy „Lekarze-Dentyści i Dentyści“ oraz „Akuszerki i Masażystki“ jak również i „Felczerzy“ z odpowiednimi adresami.

Apteki (podług ulic).

Andrzeja 26.

Brzezińska 2.

Cegielniana 12.

Cegielniana 64.

Dzielna 4, Tel. 10-28.

Główna 50, Tel. 11-86.

Konstantynowska 17, Tel. 10-61.

Nowy-Rynek 2, Tel. 7-43.

Piotrkowska 25, Tel. 1-90.

Piotrkowska 46, Tel. 12-62.

Piotrkowska 95.
Piotrkowska 115.
Piotrkowska 130, Tel. 12-93.
Piotrkowska 153.
Piotrkowska 191.
Piotrkowska 225.
Piotrkowska 307.
Przejazd róg Widzewskiej.
Staro-Zarzevska 31.
Stary-Rynek 9.
Średnia 10.
Widzevska róg Przejazd.
Wólczajska 37.
Wschodnia 54.
Zgierska 54.

Porady prawne.

W Łodzi, jako w wielkim ognisku interesów handlowych i majątkowych, często wynikają kwestje i spory; które niejednokrotnie muszą rozstrzygać instytucje sądowe, oprócz tego wiele osób z okolic przyjeżdża specjalnie dla zasięgnięcia porad prawnych w różnych sprawach; z tego więc względu w części adresowej „Przewodnika“, w działach Adwokacji i Adwokacji przysięgli, zamieszczono nazwiska, adresy, godziny przyjęć i numery telefonów

tych panów prawników, którzy swe adresy ze szczegółami łaskawie zgłosili.

Porady techniczne i budowlane.

W części adresowej „Przewodnika“ w działach: Inżynierowie i Inżynierowie Budowniczo-
wie, Techniczne i Elektro-techniczne Biura i Za-
kłady, zamieszczono podane łaskawie adresy,
podług których interesowani mogą zwracać się
w sprawach sporządzenia planów, kosztorysów,
konstrukcji, oświetleń i wogóle porad technicz-
nych i budowlanych.

Zwiedzanie miasta, rozrywki
i zakupy.

Zwiedzanie miasta.

Łódź jako miasto fabryczne z niedawną przeszłością niema żadnych zabytków architektonicznych i żadnych pomników, posiada jednak kilkadziesiąt gmachów godnych uwagi, oraz kilka publicznych ogrodów, starannie utrzymanych, które latem mogą uprzyjemnić pobyt w Łodzi, nietylko stałym jej mieszkańcom, lecz odwiedzającym nasze miasto przybyszom ze stron nieraz bardzo dalekich.

Zwiedzanie miasta najlepiej zacząć od punktu rozgraniczającego tak zwane stare miasto i nowe, to jest od Nowego Rynku, gdzie zaczyna się główna arterja komunikacyjna i handlowa: ulica Piotrkowska.

Stając na placu tym, widzimy ratusz z wieżą i zegarem, nieokazały budynek i nieodpowiadający swym wyglądem wielkości i bogactwu miasta; zato obok stoi piękny w swych linjach architektonicznych kościół ewangelicki Św. Trójcy, przebudowany zupełnie w r. 1890.

Z nowego Rynku kierując się na ulicę Średnią, spotkamy po lewej stronie za sztachetami gmach Banku Handlowego, oraz po prawej piękny gmach Towarzystwa Kredytowego Miejskiego, w którym zarazem mieszczą się biura i archiwum hipoteki łódzkiej.

W końcu ulicy Średniej jest browar Sukcesorów Anstadta. Podwójną aleją drzew i krzewów skręciwszy na lewo, dojdziemy do pięknego parku „Helenów“.

Park ten ogromnym nakładem pracy i kapitału urządził przemysłowiec łódzki Karol Anstadt. Jest to ulubione miejsce rozrywek inteligencji łódzkiej, zdobne pięknymi drzewami, roślinami cieplarnianymi, klombami kwiatowymi przegładającymi się w wodzie sztucznego stawu, pełnego ryb, ze sztucznie urządzonym wodospadem i wodotryskami.

W parku tym jest zwierzyniec z ciekawymi okazami zwierząt dzikich, cieplarnia, piękna grota stalaktytowa, plac do lawn tenisa, wielki plac do wyścigów cyklowych z boiskiem pośrodku dla grających w piłkę nożną (foot-ball). W parku jest restauracja z wielką werandą, z której roztacza się piękny widok na staw i większą część parku, a w górnej części parku jest wielka mleczarnia. Park ten często zowią

„letnim salonem Łodzi“, bowiem latem co święto prawie odbywają się tam zabawy i kon-

Staw w parku Helenów.

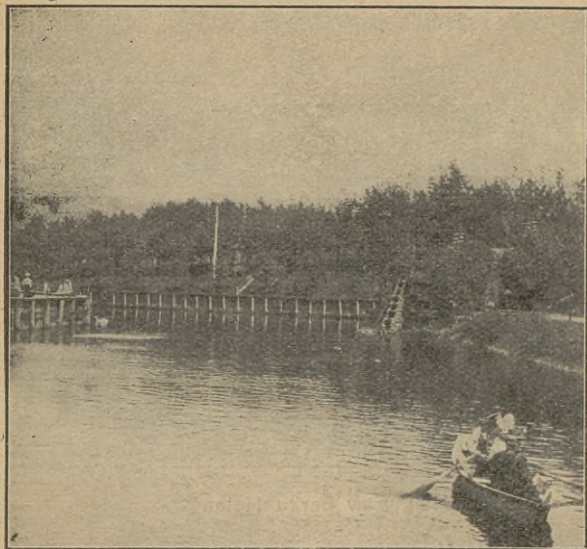
certy, a w razie niepogody wielkie sale w gmachu restauracji mogą pomieścić przeszło tysiąc osób. W zimowej porze — wspaniała ślizgawka.

Na sadzawce — łódki do wynajęcia.

Wejście do parku płatne.

Przed bramą wjazdową do parku „Helenów“ przystają wagony tramwajowe linii № 4,

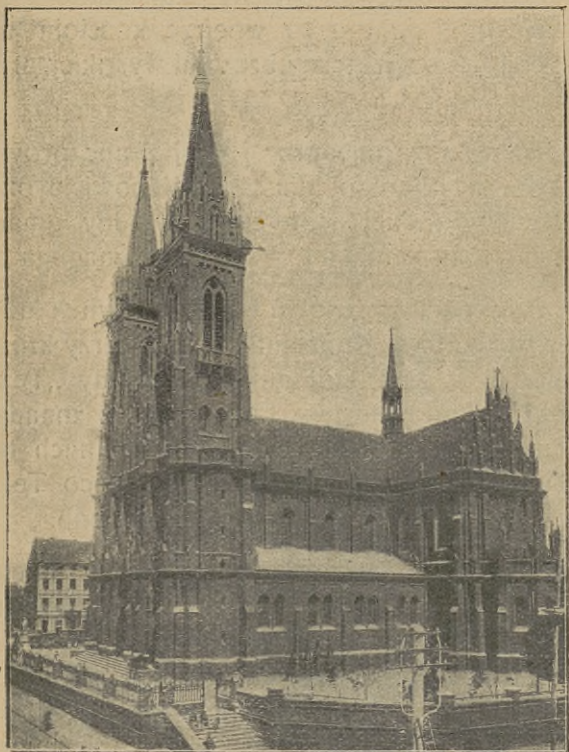
którymi można powrócić przez ul. Średnią na Nowy Rynek, mijając tuż za Helenowem wielki gmach szpitala imienia Poznańskich, wzorowo urządzonego.

Sztuczny wodospad przy stawie w Helenowie.

Z Nowego Rynku prowadzi wążka, brudna i zwykle zatłoczona ulica Nowomiejska na Plac Kościelny, dokąd dla obejrzenia jednej z piękniejszych świątyń w naszym kraju warto się udać. Katolicki kościół ten pod wezwaniem

„Wniebowzięcia N. M. P.“, zbudowany jest w roku 1888 w stylu wiślano-baltyckim z dwiema

Kościół Wniebowzięcia N. M. P. na Starem Mieście.

wieżami. Pracowało przy jego budowie nocami wielu robotników fabrycznych bezpłatnie; oprócz

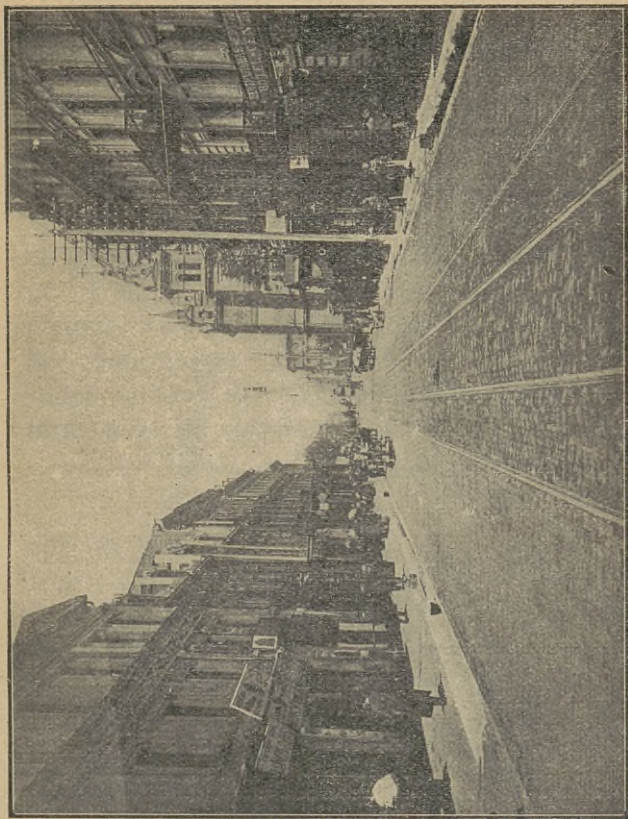
tego drobne składki płynęły obficie, prócz ofiar większych, złożonych przez najbogatszych fabrykantów łódzkich rodziny Scheiblerów i Poznańskich. Pomimo to wewnątrz kościoła nie jest ozdobione jeszcze obrazami wysokiej artystycznej wartości.

W tejże stronie przy jednej z ulic prowadzących od Starego Miasta a mianowicie przy ulicy Wolborskiej stoi bardzo ładny gmach w stylu maurytańskim — jest to synagoga.

Powróciwszy znowu na Nowy-Rynek udajemy się na ulicę Konstantynowską, przy której wsunięty w głąb stoi gmach teatralny „Teatr Wielki“, zbudowany w 1899 r. przez znanego przedsiębiorcę Fryderyka Sellina. Gmach ten zewnętrzną strukturą przypomina nieco Teatr Wielki w Warszawie i mieści 1250 osób.

Przy tejże ulicy stoi budynek pierwszego oddziału straży ogniowej ochotniczej, wykończony w roku 1911, a najobszerniejszą w mieście salę zabaw, opatrzoną różnymi dogodnościami (kuchnia, bufet, szatnia i t. d.); dzierżawi niemieckie stowarzyszenie rzemieślnicze.

Stąd niezbyt daleko już przez ul. Cmentarną, na cmentarze: katolicki, ewangelicki i prawosławny. Na cmentarzach tych, zwłaszcza

Widok ulicy Piotrkowskiej, Nowego Rynku i Nowomiejskiej.

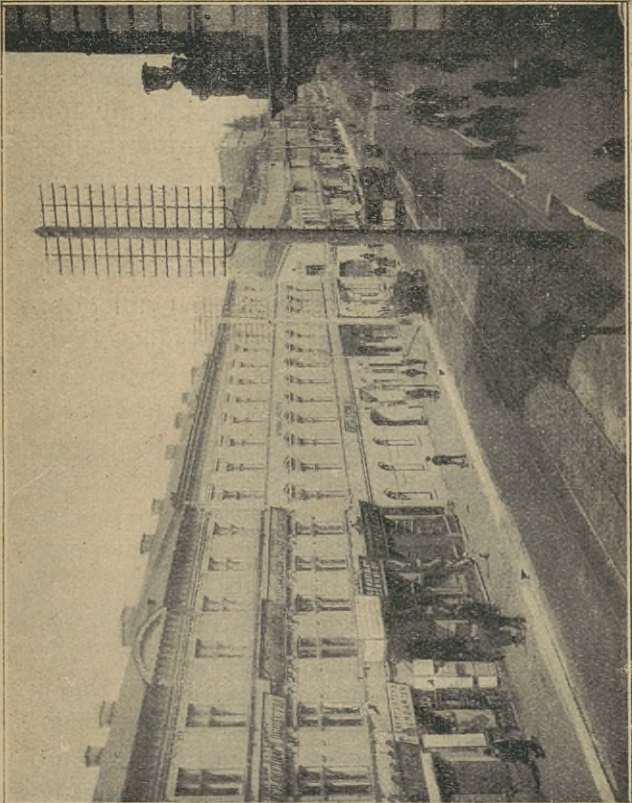
na pierwszych dwóch, jest wiele wspaniałych pomników i grobów nader starannie utrzymanych. Do najpiękniejszych można zaliczyć mauzoleum Scheiblerów, następnie groby rodzinne Heinzlów, Geyerów, Grohmanów i wielu innych zamożnych rodzin.

Na cmentarzu te prowadzi tramwaj № 3.

Z cmentarza powrót na Nowy Rynek i na ulicę Pictrkowską. Przed 40-tu laty ulica ta była jeszcze prawie tylko szosą, obok której ciągnęły się po obu stronach fabryki i małe domki drewniane. Obecnie szczególnie od strony Nowego Rynku szczelnie została zabudowaną wielkimi kilkupiętrowymi kamienicami ze wspaniałymi sklepami o wielkich wystawowych oknach i t. d.

Jednym z takich domów, który zwraca uwagę swoją wielkością i solidną budową, jest przy rogu ulicy Zawadzkiej, dom dochodowy Scheiblera. Skręciwszy na chwilę w ul. Krótką ujrzymy przy tej ulicy łódzki drapacz nieba, dom 7-piętrowy, mieszczący Hotel Savoy.

Gdy mijamy gmach „Grand-Hotelu“, rzuca się w oczy dom trzypiętrowy H. Schwalbego, wyróżniający się nie swą architekturą, lecz nowoczesnym eleganckim zewnętrznym urządzeniem sklepów o wielkich wystawach. W tym

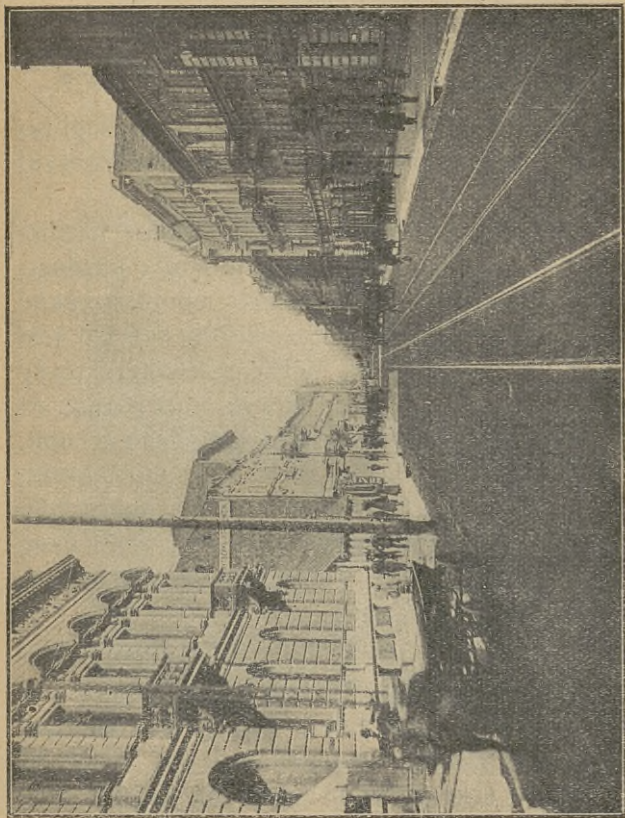

Ulica Piotrkowska — Hotel „Victoria“.

domu mieści się skład firmy „Żyrardów“, Księgarnia i skład nut Stanisława Miszewskiego, Urząd starszych Zgromadzenia Kupców, Giełda oraz Towarzystwo Wzajemnego Kredytu.

Idąc dalej ulicą Piotrkowską spotkamy dom Kindermana № 141 z artystycznym mozaikowym wielkim plafonem, zdobiącym całą górną część domu.

Dalsza część ulicy Piotrkowskiej zabudowana przeważnie małymi drewnianymi domkami żywo przypominającymi wygląd Łodzi z niedawnej jeszcze przeszłości, dopiero prawie przy końcu ulicy na dość dużym placu widnieje wspaniałe gmach nowej niezupełnie jeszcze wykończonej świątyni katolickiej — kościoła Św. Stanisława Kostki. Kościół ten zaczęto budować zaledwie w roku 1901 podług planu Inż. Ziellmana z Berlina. Jest to jeden z większych, jakie mamy w Królestwie Polskim. Dzwon tego kościoła najpotężniejszy co do rozmiarów zapewne w Królestwie, powstał ze składek rzemieślników i robotników tutejszych, ozdobiony też jest godłami rzemieślniczymi. Odlano go w miejscowej fabryce Johna, pod kierunkiem inż. Wagnera i wydano broszurę na pamiątkę tego niezwykłego zdarzenia. Dzwon tymczasowo jest zawieszony w prowizorycznym

Widok ulicy Piotrkowskiej — od ul. Przejazd do Nowego Rynku.

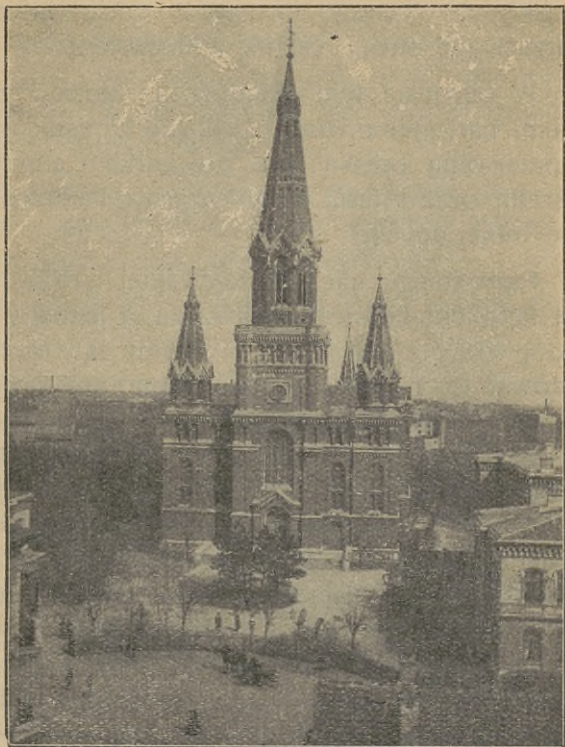
budynku drewnianym na wysokości 1 piętra. Warto obejrzeć go dla przyjemności widzenia pięknego istotnie i artystycznego odlewu.

Przy tym że placu mieści się szpital miejski Św. Aleksandra.

Przy samym końcu ulicy Piotrkowskiej po obu stronach stoją wielkie gmachy fabryki Geyera.

Fabryki w Łodzi przedstawiają bardzo ciekawy i interesujący przedmiot dla każdego ze zwiedzających nasze miasto, jednak uzyskać pozwolenie na zwiedzenie wielkiej fabryki jest zwykle bardzo trudno. Właściciele i dyrektorzy ograniczają zwiedzanie fabryk, motywując to stratami dochodzącymi niekiedy setek rubli, powodowanymi każdym zwiedzaniem fabryki, zważywszy, że zjawienie się w sali fabrycznej kilku obcych osób niezawodnie odwraca uwagę robotników od pracy, która wymaga ustawicznej czujności i starania.

Idąc z powrotem skróćmy w ulicę Ewangelicką a ujrzymy piękną świątynię w stylu gotyckim pod wezwaniem Św. Jana, należąca do drugiej parafji ewangelickiej. Na wieży jej mieści się zegar. W świątyni tej jak i w kościele ewangelickim Św. Trójcy, odbywają się nabożeństwa w języku polskim i niemieckim.

Kościół ewang. Św. Jana.

Króciutka ulica Ewangelicka dochodzi do Mikołajewskiej. Skręćmy Mikołajewską na lewo, mijamy gmach Gimnazjum Męskiego rządowego,

następnie, bardzo starannie utrzymany Ogród miejski, do którego prowadzi także brama z przeciwnej strony od ul. Widzewskiej.

W ogrodzie tym znajduje się kiosk z zegarem, barometrem automatycznie zapisującym nieprzerwaną kreską stan powietrza i termometrem, oraz mieści się mleczarnia i sprzedaż wód mineralnych.

Przy zbiegu ulic Mikołajewskiej i Przejazd stoi katolicki kościół Św. Krzyża o jednej wysokiej wieży z zegarem. Świątynię tą zaczęto budować w r. 1860, a ukończono przy poważnych zasiłkach pieniężnych, od miejscowych bogatych fabrykantów w roku 1875. Wewnątrz posiada 5 ołtarzy i 2 kaplice, lecz arcydzieł malarskich nie zawiera. Godna jest uwagi rzeźba w piaskowcu przy lewej nawie tuż przy ołtarzu, przedstawiająca ks. Kordeckiego, gdy z krzyżem w ręku stoi na murach Częstochowy obleganych przez Szwedów. Przy księdzu z jednej strony żołnierz, z drugiej człowiek z ludu. Statuę tę wzniesiono z inicjatywy redakcji „Rozwoju“.

Idąc ulicą Przejazd w stronę Widzewskiej, po lewej ręce mijamy Dom Ludowy, który nie ze względów architektonicznych, lecz jako placówka kulturalna zasługuje na uwagę. W domu

tym bowiem mieści się dość obszerna sala, w której odbywają się bardzo często popularne przedstawienia teatralne, odczyty, koncerty, oraz zebrania różnych stowarzyszeń zawodowych. Dom ten powstał drogą ofiar i składek dobrowolnych.

Przy rogu ul. Widzewskiej zwraca uwagę ogromny gmach, który mieści Główny Zarząd i biura poczty, telegrafu i telefonów.

Przejdzie ulicy Widzewskiej nie należy do przyjemnych, bowiem tą drogą odbywa się przewóz węgla i towarów z kolei i na kolej. Ruch kołowy w dni powszednie jest tu największy. Gdy minimy bramy wjazdowe do magazynów kolejowych i przejdziemy pod mostem kolejowym, rzuconym nad ulicą Widzewską, ujrzymy cerkiew prawosławną w zwykłym stylu bizantyjskim z pięcioma kopułami, a obok niewielki park tak zwany kolejowy, który się ciągnie wzdłuż ulicy Dzielnej.

Mijając przecinającą ulicę Skwerową i zdala widniejący dworzec kolei Fabryczno-Łódzkiej, który prawdopodobnie będzie prędzej lub później zastąpiony obszerniejszym, dogodniejszym i czystszy, ujrzymy wielki gmach za żelaznymi sztachetami, tak zwany Dom Starców i Kalek — zakład utrzymywany przez chrześcijańskie

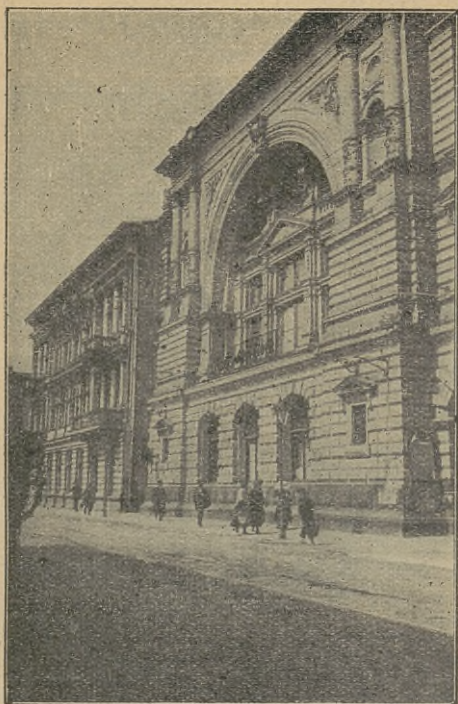
Towarzystwo Dobroczynności, następnie wspa-
niały gmach Szkoły Handlowej Kupiectwa
Łódzkiego, urządzone według nowoczesnych
wymagań estetyki, higieny i wygody, z gabi-
netem fizycznym, biblioteką, salą gimnastyczną
i t. p.

Dalszy ciąg ulicy Dzielnej stanowi ulica
Tramwajowa, przy której znajduje się niewielki,
lecz starannie utrzymywany drugi park miejski,
zwany ogrodem Staszica. Młodziutki to jeszcze
park i cienia w nim mało, można jednak tam
odpocząć w ciszy i zdala od ruchu i gwaru
miejskiego, oddychając powietrzem świeższym
aniżeli w śródmieściu.

W dalszym ciągu ulicy Tramwajowej znaj-
duje się remiza i biura Zarządu kolei Elek-
trycznej Łódzkiej, czyli tramwajów miejskich.

Wracając znowu w stronę centrum miasta,
przy ulicy Dzielnej ujrzymy gmach okazały
zwany Salą koncertową. Na parterze tego bu-
dynku mieści się duża restauracja, zaś na pię-
trze wielka sala, gdzie bardzo często odbywają
się koncerty przejezdnych artystów europej-
skiej sławy, oraz orkiestry symfonicznej, spe-
cjalnie przyjeżdżającej z Warszawy.

Dalszy ciąg ulicy Dzielnej po za ulicą
Piotrkowską nosi nazwę ulicy Zielonej.

Sala koncertowa przy ulicy Dzielnej.

Przy ulicy tej pod № 8 mieści się Muzeum Nauki i Sztuki, które koniecznie zwiedzić należy, a bliższe szczegóły o tym jedynym muzeum w Łodzi są zamieszczone w części historyczno-opisowej niniejszego „Przewodnika“.

Muzeum jest otwarte codziennie od 4 po poł. do 10 wiecz., w niedzielę i święta od 12 do 10 wiecz.

Synagoga przy ulicy Spacerowej.

Idąc tą ulicą dojdziemy do przecinającej ją szerokiej i najładniejszej w Łodzi z aleją drzew pośrodku ulicy Spacerowej.

Na samym rogu widnieje piękny gmach synagogi izraelitów postępowych, gdzie zbiera się na nabożeństwo przeważnie inteligencja żydowska. W synagodze tej bardzo często odbywają się kazania w języku polskim.

Dążąc w dalszym ciągu ulicą Spacerową mijamy kilka pałaców bardzo starannie zewnątrz utrzymanych i na rogu ulicy Benedykta ujrzymy wielki gmach Banku Państwa, naprzeciw zaś nowy gmach Banku Handlowego.

W domu № 21 ma swój lokal bardzo pożyteczna instytucja „Liga przeciwgruźlicza“, która utrzymuje rodzaj kliniki, zwanej „przychodnią“, o czem również obszerniej powiedziano w tejże części.

Oprócz gmachów instytucji i zakładów, na które tej krótkiej przechadzce po mieście zwróciliśmy uwagę, znajduje się więcej jeszcze również godnych uwagi. To też kto bardziej zainteresuje się naszym miastem, znajdzie znacznie więcej szczegółów w części historyczno-opisowej tej książki i może według chęci, czasu i możliwości zwiedzić tutaj pominięte.

Ulice.

Najpiękniejszą może w Łodzi byłaby nie długa lecz szeroka ulica Spacerowa, równo-

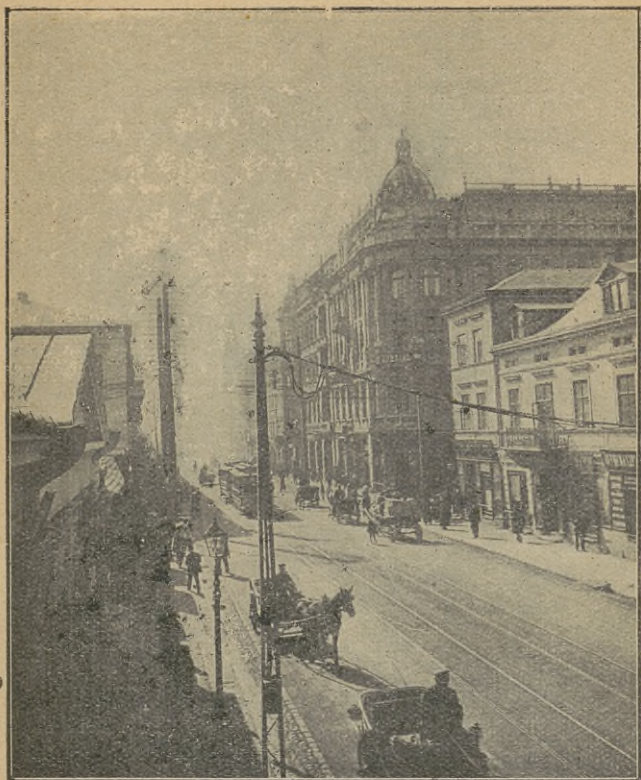
legła do Piotrkowskiej, z którą łączy ją szereg przecznic, ulice: Zielona, Benedykta, św. Andrzeja. Ulica Spacerowa (Promenada) przypomina nieco paryskie „Avenues“. Obok chodników z jednej i drugiej strony są przestrzenie dla ruchu kołowego, a między nimi trawnik przecięty ścieżką idącą wzdłuż i drugą środkiem w poprzek.

Byłaby ta ulica najpiękniejszą, gdyby jej ramami były piękne domy — niestety, prócz pięknej rzeczywiście synagogi na rogu Spacerowej i Zielonej, niewiele innych zwróci na siebie uwagę przechodnia; brak też ławek wzdłuż trawnika i ścieżki żwirem wysypane nie uprzyjemniają przechadzki.

Przedłużeniem ulicy Spacerowej jest niedawno z nią połączona ulica Nowo-Spacerowa, idąca od ulicy św. Andrzeja do ulicy św. Anny, a przecięta ulicą Rozwadowską, dotychczas jeszcze nie uporządkowana.

Jedną ze znamienitych w Łodzi jest wielka stosunkowo liczba ulic, których przedłużenie nosi odmienną nazwę.

I tak: przedłużenie ulicy Piotrkowskiej poza Nowym Rynkiem nazywa się ulicą Nowomiejską, która następnie, załamując się pod kątem rozwartym na lewo, przyjmuje nazwę ulicy Zgierskiej.

Róg ulicy Piotrkowskiej i Cegielnianej.

Wracając od Zgierskiej ku Nowemu Rynkowi ulicą Nowomiejską, wyminąć musimy przecinającą ją ulicę, która na lewo nazywa się Północną na prawo Ogrodową.

Róg ulicy Piotrkowskiej i Andrzeja.

Od Nowego-Rynku idą na lewo Średnia
na prawo Konstantynowska.

Idąc dalej ulicą Piotrkowską mamy po-
dobne przedłużenia różnoimienne, Południową

i Zawadzką (następna przecznica, ulica Cegielniana stanowi poniekąd wyjątek, chociaż i ona, w swoim przedłużeniu na prawo, przeciąwszy ulicę Długą, równoległą do Piotrkowskiej, przyjmuje nazwę Nowo-Cegielnianej. Za Cegielnianą spotykamy następnie przecznice różnoimienne, Dzielną i Zieloną, Krótką i Benedykta, Przejazd i św. Andrzeja, Nawrot i Rozwadowską, Główną i św. Anny, Pustą i Karola, Brzeźną i Radwańską.

Podobne pary odnaleźć można i w innych, pośledniejszych dzielnicach miasta, np. Franciszkańska, przy której osiedliły się świątynia i instytucje marjawickie — i Widzewska urozmaicona z jednej strony skwerem kolejowym, z drugiej — ogrodem miejskim.

Przedłużeniem ul. Spacerowej, za Zieloną jest Zachodnia i t. d.

(Znane miejsca przechadzek, ogród Gehliga, popularnie zwany Gelichówką, Księży Młyn, folw. Mania i t. d.).

Cmentarze trzy: „Stary“ (katolicki, ewangelicki i prawosławny) — miejsca najdroższe. „Doły“ (także z podziałem podług wyznań z częścią marjawicką) i wyłącznie katolicki nieopodal kościoła św. Anny na Zarzewie.

Ulice w Łodzi, jak we wszystkich prawie miastach nowszej daty, przecinają się pod kątami prostymi.

Piotrkowską ulicą, od Nowego Rynku idziemy na południe; przecznice jej z lewej strony są zwrócone na wschód, z prawej na zachód.

Rozrywki.

Łódź, w miarę przyrostu ludności, jak również zwiększania się zastępu przyjezdnych, powiększa dla swych mieszkańców i gości ilość różnorodnych rozrywek, aby każdy, biedny czy bogaty, po ukończonej pracy mógł wieczorem zabawić się wedle swego upodobania.

Teatry.

Przedstawienia teatralne bywają w języku polskim, niemieckim i żydowskim (żargonie), a także niekiedy w języku rosyjskim przez trupy dramatyczne, przyjezdne z Rosji.

Przedstawienia w języku polskim.

Teatr Polski. Dramaty i komedje oryginalne i tłumaczone, przeważnie najlepsze utwory pierwszorzędných autorów. (Podczas druku niniejszego przewodnika teatr ten po spaleniu się gmachu nie ma jeszcze stałej siedziby i daje przedstawienia w różnych salach).

Teatr Popularny. Dramaty, komedje oraz sztuki i obrazy ludowe z tańcami i śpiewami.

Daje często widowiska popularne po cenach bardzo niskich. Przedstawienia odbywają się codziennie zimą, latem zaś bywa przerwa dwumiesięczna. Sala teatru mieści się w gmachu teatralnym zwanym „Apollo“ obok Teatru Wielkiego przy ul. Konstantynowskiej № 16.

Poza temi odbywają się często bardzo dobre przedstawienia Towarzystw dramatycznych amatorskich: „Lutnia“, „Harmonja“ i innych, bądź we własnych lokalach, bądź też w salach teatralnych, o czem bywa ogłaszane w pismach i na słupach ogłoszeń.

Przedstawienia w języku niemieckim.

Teatr „Thalia“. Dramaty i komedje oryginalne i tłumaczenia oraz operetki. Sala teatralna mieści się przy ul. Dzielnej № 18.

Przedstawienie w żargonie.

Teatr Wielki. Dramaty i komedje oryginalne i tłumaczone z tych utworów scenicznych, które odtwarzają życie żydów. Przedstawienia odbywają się kilka razy w tygodniu w gmachu Teatru Wielkiego przy ulicy Konstantynowskiej № 16.

Przedstawienie w języku rosyjskim.

Z powodu niewielkiej ilości mieszkańców rosjan niema w Łodzi stałej trupy dramatycznej

rosyjskiej. Przyjezdni artyści dają przedstawienia w gmachu Teatru Wielkiego przy ulicy Konstantynowskiej № 16, lub w prowizorycznym gmachu Cyrku na Cegielnianym Rynku.

Koncerty i wieczory muzyczne.

Koncerty odbywają się choć nie codziennie, jednak dość często. Co miesiąc zjeżdża z Warszawy orkiestra symfoniczna. Artyści warszawscy często odwiedzają nasze miasto. W przejeździe za granicę lub z zagranicy pierwszorzędne siły artystyczne dają koncerty własne. Oprócz tego miejscowe Towarzystwa muzyczne i śpiewacze; „Tow. muzyczne im. Chopina“, „Tow. Lutnia“ i inne, dają koncerty z muzyki poważnej i popularnej.

Towarzystwo Nauczycieli Chrześcijan urządza koncerty historyczne pouczające z odpowiednimi pogadankami dla młodzieży.

Wielkie Koncerty odbywają się przeważnie w sali Teatru Wielkiego przy ulicy Konstantynowskiej № 16 i w Sali Koncertowej przy ul. Dzielnej № 18, mniejsze koncerty i wieczory muzyczne amatorskie w lokalach Towarzystw.

Teatrzyki „Varietés”.

Przedstawienia składają się z lekkich piosenek, kupletów i monologów w różnych językach, przeplatane tańcami oraz występami akrobatów, żonglerów i t. p.

„Helenów“, Sala przy restauracji w parku Helenowa.

„Urania“, Cegielniana 34.

„Aquarium“, Cegielniana 18.

„Corso“, Konstanyńska 16.

„Ermitage“, Dzielna 16.

Kinematografy.

Do bardzo ulubionych widowisk należą obecnie przedstawienia kinematograficzne, które zwykle składają się z 6—8 obrazów: dramaty historyczne, sceny humorystyczne i widoki z natury. Przedstawienia zaczynają się zwykle o zmroku, kończą się o godz. 11-tej.

Do wytworniejszych można zaliczyć:

„Casino“, ulica Piotrkowska 67.

„Odeon“, ulica Przejazd 2.

„The Bio Express“, ulica Zielona 2.

„Moderne“, Piotrkowska 72, (Grand-Hotel).

„Luna“, ul. Przejazd (róg Piotrkowskiej)

Poza temi są jeszcze:

„Arkadja“, ulica Piotrkowska 22.

„Illusion“, ulica Piotrkowska 17.

„Moulin Rouge“ ul. Mikołajewska 40.

„Oaza“, ulica Główna 1.

„Optique Parisienne“, Piotrkowska 25.

Tory sportowe i ślizgawki.

„Plac Cyklistów“, Przejazd 3.

„Plac Helenowski“, Park Helenów.

„Plac Müllera“, Mikołajewska 40.

Zakupy i zamówienia.

Łódź w ostatnim lat dziesiątku pod względem handlu detalicznego, tak się rozwinęła, że może zaspokoić pod względem wyboru i gatunku towarów najwybredniejsze nawet wymagania.

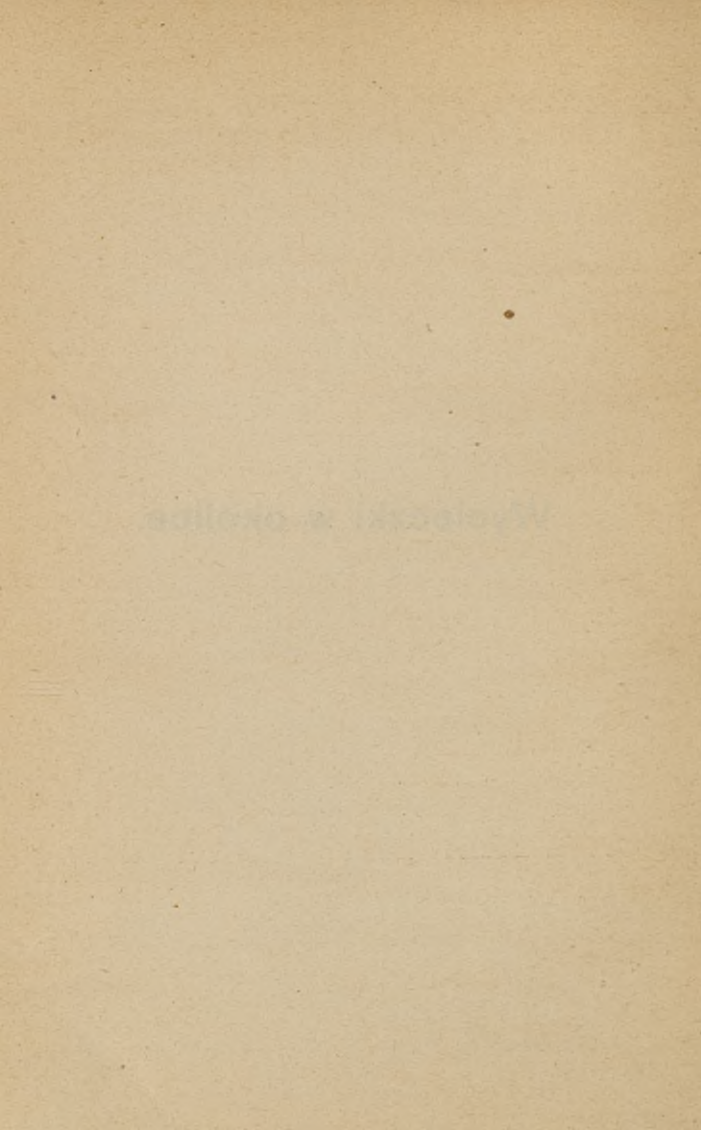
Minęły już te czasy, kiedy po ważniejsze i większe sprawunki trzeba było jechać do Warszawy.

Cały szereg magazynów szczególnie, przy pierwszorzędnym ulicach, zaopatrzony w wielki wybór towarów wszelkiego rodzaju i gatunku, świadczy o tem bezsprzecznie. Co i gdzie można nabyć, daje dobrą informację część

adresowa niniejszego „Przewodnika“, w której alfabetycznie podług specjalności są podzielone fabryki, pracownie, składy, magazyny i sklepy tak, że łatwo odszukać można to czego się potrzebuje.

Wycieczki w okolice.

Łódź-Zgierz.

Z Łodzi do Zgierza pociągi kolejki podjazdowej elektrycznej odchodzą co 22 minuty. Poczekalnia mieści się przy ulicy Zgierskiej. Przejazd kosztuje 12 kop. III-ą klasą i 24 kop. II-ą klasą i trwa 37 minut. W niedziele i święta pociągi kursują co 12 minut. Odległość wynosi około 8 wiorst. W połowie drogi, niedaleko od lasu zgierskiego znajduje się remiza kolejek z linii Łódź-Zgierz i Łódź-Aleksandrów. Dojazd do niej kosztuje III-ą klasą 6 kop., II-ą 12 kop. W odległości około $\frac{1}{2}$ wiorsty w bok od remizy znajduje się Okręglík, miejscowość letnicza. Obok lasu zgierskiego rozpoczął się obecnie ruch budowlany. Wielu łodzian i zgierzan stawia tam letnie wille. W Zgierzcu pociągi zatrzymują się obok rynku.

Zgierz.

Miasteczko to posiada 20.000 mieszkańców, jest więc niewielkie, lecz ma duże znaczenie handlowe. Obrót fabryk zgierskich sięga 20

miljonów rubli. Znajduje się tu 30 fabryk wełnianych, 8 wykończalni, 15 farbiarni, 12 przędzalni, fabryka krochmalu, browar, znana fabryka barwników anilinowych Śniechowskiego i Hordliczki, prócz tego fabryka kotłów, odlewnia, fabryka maszyn przędzalniczych i tkackich i wiele innych. Pod względem kulturalnym Zgierz stoi względnie dobrze, posiada bowiem 5 szkółek miejskich, to jest jedną na 4000 mieszkańców. Znajdują się tutaj także 4-ro klasowe szkoły handlowe męska i żeńska i jedna prywatna. Miasto oświetlone jest elektrycznością. Obok niego przebiega kolej żel. Warszawsko-Kaliska. Stacja znajduje się dość daleko od miasta. Z instytucji finansowych Zgierz posiada T-wo Wzajemnego Kredytu i 2 T-wa Pożyczkowo-Oszczędnościowe. Pomiedzy Zgierzem, Ozorkowem i Łęczycą istnieje komunikacja samochodowa. Samochody, których jest 2, zatrzymują się w rynku. Zgierz położony jest nad Bzurą, posiada ładny park i leśną okolicę.

Łódź-Aleksandrów.

Poczekalnia kolejki tej linii w Łodzi mieści się razem z poczekalnią kolejki Łódź-Zgierz. Pociągi odchodzą obecnie co 50 minut, w niedziele i święta co 25 minut. Jazda trwa 45

minut. Za przejazd płaci się z Łodzi do Aleksandrowa II klasą 36 kop., III 18 kop., do Żubardzia II-ą 12 kop., III-ą 6 kop., do Kochanówki II-ą 24 kop., III-ą 12 kop.

Żubardziem nazywa się miejscowość poza Bałutami położona. Pociąg kolejki podjazdowej przystaje obok linii kolei Kaliskiej. Jest tutaj kilka fabryk.

Drugim etapem drogi Łódź-Aleksandrów jest Kochanówka, miejscowość, w której znajduje się wzorowo prowadzony szpital dla nerwowo i umysłowo chorych.

Kochanówka.

(Szpital).

Szpital w Kochanówce obejmuje 3 pawilony dla umysłowo i nerwowo chorych. Leczy się tam zwykle około 300 chorych. Do szpitala zwożą pacjentów z całego kraju, przyjmowanie ich jednak jest ograniczone z powodu ciągłego braku miejsc. Głównym zadaniem szpitala jest służyć chorym okręgu łódzkiego, to też z tego okręgu w Kochanówce leczy się około 80% ogólnej liczby chorych zakładowych.

Opłata za utrzymanie chorego w szpitalu wynosi: I-ej klasy (oddzielna cela) 90 rub, mie-

sięcznie, II-ej (w celach ogólnych po dwóch chorych) 60 rubli miesięcznie i III-ej (w salach ogólnych) od 30 do 40 rub. miesięcznie. Przy zapisywaniu chorego przedstawić trzeba jego paszport i świadectwo lekarskie.

Zakład pozostaje pod opieką chrześcijańskiego T-wa Dobroczynności.

Dzięki ofiarności publicznej wzniesiono w Kochanówce nowy pawilon kuchenny, urządony według wymagań nowoczesnych i wystarczający potrzebom szpitala. Prócz tego niedługo rozpocznie się budowa nowego pawilonu dzięki znaczniejszej ofierze rodziny Geyerów.

Aleksandrów.

Pociąg kolejki podjazdowej wjeżdża do środka osady i zatrzymuje się w rynku przed kancelarią gminną. Osada liczy około 12.000 mieszkańców, w połowie Niemców, których głównym zajęciem jest pończosznictwo. Prócz rozwiniętego silnie pończosznictwa drobnego, prowadzonego w mieszkaniach prywatnych, znajduje się tu 6 fabryk parowych, 8 mechanicznych i kilkanaście ręcznych. Obroty handlowe Aleksandrowa sięgają 2 milionów rubli.

Od niedawna, silną pomocą handlu jest T-wo Wzajemnego Kredytu. W roku 1911 przeprowadzono telefon między Łodzią i Aleksandrowem i wewnętrzny w osadzie.

Aleksandrów posiada kilka szkółek jedno-klasowych miejskich, liczba ich jednak nie wystarcza potrzebom osady.

W rynku znajduje się ogród.

Ruch budowlany, który rozpoczął się z chwilą przeprowadzenia kolejki, rozwija się obecnie, wzdłuż linii tej kolejki, bardzo pomyślnie.

Mimo, że w okolicy Aleksandrowa porządzano letniska, nie są one bardzo chętnie nawiedzane, ponieważ okolica nie jest zdrowotna.

Łódź-Pabjanice.

Poczekalnia kolejki podjazdowej Łódź-Pabjanice mieści się w domu № 290 przy ulicy Piotrkowskiej, tuż poza Górnym (Geyera) rynkiem. Pociągi odchodzą co 25 minut w dzień powszednie i co 12 minut w święta. Jazda trwa 45 minut; opłata wynosi 36 kop. II-ą klasą i 18 kop. III-ą klasą z Łodzi do Pabjanic, z Łodzi do przystanku Ruda 12 i 6 kop.

Około przystanku Ruda rozsiadły się domki letnicze. Pomiedzy Łodzią a Rudą znajduje się sporo fabryk i parę cegielni, które czerpią materiał do swego wyrobu z gliniastego w tem miejscu gruntu.

Od przystanku Widzew ciągnie się droga do majątku przemysłowca pabjanickiego Kindlera.

W Pabjanicach tramwaj zatrzymuje się na Starym Rynku tuż obok magistratu. Po drugiej stronie rynku znajdują się fabryki Kindlera i stary kościół.

Pabjanice.

Miasteczko Pabjanice istnieje już około 600 lat i nieraz gościło królów. Tu w r. 1432 Władysław Jagiełło przyjmował posłów czeskich, husytów oświadczających gotowość walki przy boku polaków, przeciwko wspólnemu wrogowi, krzyżakom. Tu w roku 1643 podejmowany był Kazimierz Jagiellończyk. Lecz dopiero Zygmunt August nadał osadzie przywileje miejskie.

Pabjanice należały przez czas długi do kapituły krakowskiej, która też obdarzyła je swoim herbem, trzema koronami. Otrzymała je kapituła od pobożnej Judyty, żony Włady-

sława Hermana, pragnącej pozyskać sobie łaskę bożą, aby zrodzić potomka.

Przez lat 700 z górą korzystała kapituła z tej osady, później miasteczka i szerokich włości okolicznych a utraciła to wszystko dopiero za Stanisława Augusta podczas rozbioru kraju.

Dzięki szczęśliwemu położeniu nad rzeką Dobrzyńką (dawniej Nercem czyli Małym Nerem zwaną), pośrodku majątków kapituły w tej okolicy, jakoby ich stolica, dzięki bliskości kopalni rudy żelaznej, kopalni nie bogatych wprawdzie ale jednak czynnych i do tychże samych dóbr należących, nad rzekami Nerem i Grabówką, zwłaszcza zaś dzięki opiece kapituły, wyjednywającej u królów przywileje dla swych włości, Pabjanice (w prastarych czasach zwane: Chropy), chociaż nawiedzane licznymi klęskami morem, ogniem niszczącymi przechodami wojsk cudzych i własnych, zawsze dźwigały się z upadku i do rozkwitu przychodziły.

Bardzo już podupadły z końcem 18-go i początkiem 19-go stulecia. W r. 1827 liczyły mało co więcej niż 2000 mieszkańców. Znowu zaświeciła im pomyślniejsza gwiazda, gdy Namiestnik Królestwa nadał przywileje obcokrajowym osadnikom, szczepiającym tu przemysł, szczególnie tkacki.

Z końcem 19-go stulecia Pabjanice liczyły już 30.000 mieszkańców. Dziś mają ich około 40.000 i stały się miasteczkiem czystym i bardzo miłym.

Pamiętkową budowlą jest były zamek, dzisiejszy ratusz, prawdopodobnie zbudowany w 15-ym stuleciu, za Kazimierza Wielkiego, czworoboczny, ze szczytami zębatymi. Stoi on prawie w środku głównej ulicy. Ze strony zachodniej zachował się herb: trzy korony złote w polu białym.

Z innych budowli wymienić należy dwa kościoły katolickie: stary, gruntownie odrestaurowany w r. 1585, jak głosi zachowany dotąd napis po lewej stronie kościoła i nowy, którego robotę zaczęto ku końcowi maja 1900 r., a pierwszą Mszę św. w nim odprawiono 20 grudnia 1903 r. Fundusze na budowę, złożone przez miejscowych parafjan, zwiększyli hojnymi ofiarami wielcy przemysłowcy pabjaniccy pp. Kindler, Krusche i Ender.

Piękny kościół ewangelicki stanął w roku 1827.

Synagoga izraelicka powstała w r. 1847.

Pod względem przemysłowym Pabjanice stoją wysoko, zwłaszcza w dziedzinie wyrobów manufakturowych, dzięki szczególnie olbrzymim

zakładom Kindlera. Zasluguje na zaznaczenie duża fabryka Kruschego i Endera, wyrabiająca tanie towary manufakturowe.

Pod względem kulturalnym Pabjanice, choć miasteczko nawet nie powiatowe, zajmują niepoślednie miejsce; mają kilkanaście szkółek jednoklasowych miejskich, kilka szkół prywatnych, 4-o klasową szkołę handlową męsko-żeńską (koedukacyjną), której gabinety fizyczne i chemiczne są wybornie zaopatrzone we wszelkie potrzebne przyrządy. Zwłaszcza gabinet fizyczny, dzięki ofiarności przemysłowców, nie ma równego sobie w żadnej innej szkole krajowej.

W szpitalach pabjanickich, których jest 3 (miejski z oddziałem dla obłąkanych, Kruschego i Endera oraz Kindlera) mają zastosowane wszelkie najnowsze urządzenia z dziedziny aseptyki, oświetlenia i ogrzewania.

Miasto posiada trzy ogrody: dwa odleglejsze, jeden zaś w centrum, pomiędzy starym miastem i nowym. Przez ogród ten przepływa rzeka Dobrzyńka, co wszakże stanowi nie zaletę, lecz wadę ciężką, gdyż Dobrzyńka jest zanieczyszczona ściekami fabryk Kindlera i Kruschego i Endera, prawda że filtrowanymi, lecz mimo to niemiłymi.

Mieszkańców liczy około 40 tysięcy.

W Pabjanicach istnieje T-wo Wzajemnego Kredytu i T-wo Pożyczkowo-Oszczędnościowe. Z towarzystw o znaczeniu naukowym i społecznym zaznaczyć należy: Towarzystwo naukowe, Stowarzyszenie pracowników przemysłowo-handlowe i T-wo dobroczynności.

Miasto jest oświetlone w części lampami elektrycznymi łukowymi przez firmę Krusche i Ender, w części zaś miejskimi naftowo-żarowymi.

Obok miasta przebiega droga żel. Warszawsko-Kaliska. Dworzec jej oddalony jest od miasta z górą o cztery wiorsty.

Łódź Ruda Pabjanicka.

Pociągi tej linii wychodzą z tego samego punktu co i pociągi linii: Łódź-Pabjanice i wspólnym torem idą aż do przystanku Ruda linii pabjanickiej. Stąd do majątku Ruda Pabjanicka ułożono linię oddzielną, długości około dwóch wiorst.

Pociągi z Łodzi wychodzą co 50 minut. Jazda trwa 20 minut. Opłata wynosi za przejazd klasą II-ą 24 kop., klasą III-ą 12 kop.

Ruda Pabjanicka.

Jest to miejscowość letnicza, zamieszkała przeważnie przez żydów. Posiada niewielki

lasek i piękny duży staw. Na znajdującym się tutaj folwarku postawione są zabudowania fabryczne cukrowni już od dłuższego czasu nieczynnej.

Z powodu wielkiej liczby pasażerów letników i sporej ilości osób, które rok cały mieszkają w Rudzie Pabjanickiej, urządzono dla niej oddzielną komunikację.

Łódź-Konstantynów.

Linja podjazdowa, łącząca Łódź z Konstantynowem, istnieje od grudnia 1910 roku. Ruch na niej panuje dość słaby.

Poczekalnia kolejki mieści się w domu № 48 przy ulicy Konstantynowskiej. Dojeżdża się z miasta tramwajem № 3 (żółtym), idącym na cmentarze. Pociągi odchodzą co 40 minut; jazda trwa 35 minut. Za przejazd klasą II-gą płaci się 30 kop., III-ą — 15 kop.

W połowie drogi znajduje się remiza tej kolejki. Droga nieinteresująca, dookoła różne pola, jeno przy wyjeździe z Łodzi las miejski urozmaica nieco krajobraz.

Konstantynów.

Osada niewielka; mieszkańców liczy 7.000 życie rozwinięte dość słabo.

Mieszkańcy przeważnie zajmują się tkactwem ręcznym. Warsztaty są w każdym prawie domu. W osadzie znajdują się trzy fabryki idące siłą pary.

Widok ogólny Konstantynowa przedstawia się dość sympatycznie. Czysto na ulicach, placach a w dużym ogrodzie z przyjemnością można spędzić godzinę czasu.

W osadzie znajdują się 3 szkoły jednoklasowe. Życiu przemysłowemu oddaje duże usługi Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe.

Konstantynów oświetlony jest lampami łukowymi systemu Waszyngtona.

Dział historyczno-opisowy.

Historja miasta.

Najdawniejsze wspomnienie historyczne o Łodzi spotykamy w akcie z r. 1332. W roku 1793 Łódź była wioseczką liczącą niecałe 200 mieszkańców, rolników i należała do biskupów kujawskich. W r. 1806 Łódź przeszła na własność rządu. Do roku 1820 liczba jej mieszkańców urosła czterokrotnie. W tymże roku wieś Łódź, skutkiem postanowienia, wydanego przez namiestnika, stała się miastem. Zarazem wydano prawa korzystne bardzo dla osiedleńców zagranicznych, sukienników, osiadających w Zgierzu, mieście głównym powiatu, do którego należała Łódź. Ulgi dotyczyły podatków, nabywania gruntów, budowania domów, służby wojskowej. Wkrótce też sukiennictwo zakwitło w Zgierzu, a niektórzy nowi przybysze osiedlać się zaczęli w Łodzi, otoczonej podówczas rozległymi lasami, co ułatwiało wznoszenie budynków drewnianych i zakładanie cegielń.

Ówczesny minister spraw wewnętrznych w Warszawie, książę Lubecki, dbały o rozwój przemysłu w Królestwie Polskim, zubożonym wojnami, wyjednał i dla cudzoziemców, osiadających w Łodzi, duże przywileje. Różne ułatwienia robił im także b. Bank Polski. Prócz tego rozwinęto agitację w Niemczech, zachęcając ludzi uzdolnionych w przemyśle sukienniczym i tkackim, do przenoszenia się na warunkach korzystnych. Sprzyjał temu i stan ówczesny Niemiec, również zubożonych wojnami, więc nie dających pola do szybkiego bogacenia się. Wkrótce w Łodzi zjawilo się mnóstwo tkaczy i przedzalników.

Rozwinął się przemysł tutejszy zwłaszcza od czasu wprowadzenia tkanin bawełnianych w czwartym dziesiątku zeszłego stulecia i wzmógł się na siłach do tyła, że dziś chociaż termin jego przywilejów minął i chociaż wstrząśnięty był wypadkami dziejowymi z lat 1831, 1863 oraz 1905 i 1906, jednakże okrąg przemysłowy Łódzki pomyślnie współzawodniczy z okręgiem przemysłowym Moskiewskim, cieszącym się specjalną opieką państwową i mającym tańszego robotnika. Za staraniem fabryk w Cesarstwie, rząd podniósł cło od bawełny o 15 kop. w złocie na pudzie i wprowadził taryfę różniczkową od wyrobów tkanin przewożonych kolejami z Królestwa do Cesarstwa.

Korzystnie oddziałało na łódzki przemysł zniesienie granicy celnej między Cesarstwem a Królestwem w r. 1850 oraz koleje: najpierw Terespolska, ułatwiająca wywóz towarów do Cesarstwa, następnie Fabryczno-Łódzka, łącząca miasto nasze z Koluszkami, ważnym węzłem kolejowym, wreszcie najmłodsza, Warszawsko-Kaliska, prowadząca wprost do granicy pruskiej i ułatwiająca dowóz węgla kamiennego.

Kampanja prusko-francuska z roku 1871 osłabiła czasowo konkurencję Niemiec, a dwie późniejsze kampanje rosyjskie, turecka i na Dalekim Wschodzie, wzmogły zapotrzebowanie na wyroby tutejsze.

Z pomiędzy przemysłowców, którzy największe zasługi położyli około uprzemysłowienia Łodzi wymienimy następujących:

Louis Geyer przybył z Zittau w Saksonji r. 1829, a posiadając znaczne środki pieniężne, założył wielką przędzalnię bawełny, która niebawem stanęła na czele takich zakładów w Królestwie. W r. 1835 sprowadzone przez niego z Anglii maszyny parowe przybyły wodą do Włocławka, a następnie na kołach do Łodzi, po drogach ciężkich bardzo, budząc w czasie tego przejazdu wielkie zaciekawienie ludności swoim ogromem. Fabryka Geyera stała się jakby kamieniem węgielnym przemysłu fabrycznego łódzkiego. W r. 1886 przedsiębiorstwo to zamieniło się na akcyjne z kapitałem zakładowym 3,750.000 rubli. Po

śmierci ojca prowadzą je synowie, zatrudniając około 4000 robotników. Z inicjatywy tych spadkobierców Louis Geyera i za ich pomocą stanęła przy ulicy Wodnej szkoła rzemieślnicza.

Karol Wilhelm Scheibler wniósł obok świetnych zdolności wrodzonych wysokie uzdolnienie przemysłowe, nabyte we wczesnej młodości. Urodzony w prowincji Nadreńskiej, w Montjou nieopodal Akwisgranu, 1 września 1820 r., jako syn tamtejszego fabrykanta sukna, już w 14 latach życia, znając francuski i angielski język, wszedł do fabryki wuja swego, Gustawa Pastora w Verviers, dodany jako tłumacz i pomocnik inżynierom, mechanikom i przedsiębiorcom, przybyłym z Anglii. Mając lat 18, został samodzielny dyrektorem przedsiębiorstwa. W rok potem przeszedł do słynnej przedsiębiorstwa Johna Cockerilla w Leodyum, i w interesach tej fabryki odbył kilka podróży do Anglii, Szkocji i Francji. W r. 1842, gdy rząd angielski pozwolił na wywóz maszyn z Anglii, Scheibler objął przedstawicielstwo kilku firm angielskich i osiadł w Vöslau pod Wiedniem. Zamieszki polityczne 1848 r. skłoniły go, iż przeniósł się do Królestwa Polskiego. Henryk Schlösser w Ozorkowie uczynił go dyrektorem swej przedsiębiorstwa bawełny. Tam przybył poślubił siostrzenicę swego pryncypała, pannę Annę Wernerównę. Po śmierci Schlössera przesiedlił się do Łodzi, posiadając około 100.000 rub. majątku. Otrzymał zarazem bezpłatnie, jako zaszczytnie znany przemysłowiec, dużą przestrzeń gruntów miejskich. Niezwłocznie też założył ogromną fabrykę z 18.000 wrzecion. Pierwszy też w kraju zaprowadził u siebie warsztaty mechaniczne, które tak przeraziły tkaczy ręcznych, że w r. 1861 wdarli się do jego fabryki i zburzyli jego zakłady. Jednakże klęska ta nie złamała Scheiblera. Wznowił swoje przedsiębiorstwo, rozszerzył je tak, iż dziś zakłady Scheiblerowskie tworzą

jakby miasteczko, następnie zamienił przedsiębiorstwo na towarzystwo akcyjne z kapitałem zakładowym 9 milionów rubli. W chwili śmierci Scheiblera 13 kwietnia 1881 roku pracowało u niego około 6000 robotników. Pobudował dla nich domy robotnicze, szpital pod wezwaniem św. Anny, aptekę, dwie szkoły dla 200 dzieci robotników. Nazywano go słusznie królem bawełnianym.

Józef Richter, urodzony w Czechach 1825 roku, przybył do Łodzi z rodzicami jako siedmioletni chłopczyk. W r. 1841, a więc, mając dopiero lat 16, założył tkalnię wyrobów bawełnianych; lecz już w r. 1844 wyjechał dla praktyki do Rosji. Wróciwszy w r. 1849 zakupował coraz to nowe obszary, nieużytki, mokradła, osuszał je, przecinał nowymi ulicami i zabudowywał gmachami fabrycznymi (wyroby wełniane i półwełniane), w których dziś znajduje się około 1200 warsztatów tkackich i pracuje przeszło 1100 ludzi pod kierunkiem jego synów.

Izrael K. Poznański urodził się w r. 1834. Początkowo pracował jako robotnik; lecz już w r. 1852 wybudował fabrykę własną, którą w r. 1889 zamienił na towarzystwo akcyjne manufaktury bawełnianej, zatrudniającej obecnie około 8000 robotników. Pracownik niestrudzony, założyciel i kierownik wielu instytucji dobroczynnych żydowskich, przyjmował też udział we wszelkich przedsiębiorstwach filantropijnych ogólnego charakteru, zasilał nawet świątynie innych wyznań. Przy swojej fabryce założył dla robotników szpital i szkołę. Umarł 29 kwietnia 1900 roku.

Samuel Czamański, lubo nie doszedł nigdy tak znamienitej fortuny, jak wymienieni poprzednio, jednakże powinien być zaliczony w poczet pionierów łódzkiego przemysłu, jako twórca nowej w Łodzi gałęzi fabrykacji. Urodził się 1829 r. w Sompolnie, dzisiejszej gubernji Kaliskiej.

Młodym chłopcem wyszedł za granicę, jako prosty robotnik wszedł do fabryki wstążek i stopniami doszedł do tego, że jako dyrektor objął kierownictwo fabryki wstążek na Węgrzech. W Łodzi osiadł 1861 r., tu założył fabrykę wstążek w lokalu najętym, później zbudował własną fabrykę, w r. 1903 zamienił ją na przedsiębiorstwo akcyjne z kapitałem zakładowym 400.000 rub. zatrudniające pięćset robotników. Prawie wszystkie później powstałe fabryki wstążek w Łodzi założyli dawni jego pracownicy a zarazem uczniowie. Umarł mając lat 81.

Baron Juljusz Heinzel urodził się dnia 3 grudnia 1834 w Łodzi. Syn właściciela małej fabryki, sam też od małej fabryki zaczynał. Dopiero w 1866 r. założył fabrykę parową a w 1874 drugą taką fabrykę. W 1878 zawiązał spółkę z Kunitzerem, o czem niżej. Z jego inicjatywy powstało łódzkie Towarzystwo dobroczynności, którego był prezesem do śmierci, nastąpionej d. 8 sierpnia 1875 r.

Juljusz Kunitzer urodził się w Nasięncu pod Kaliszem 1842 r. jako syn ubogich rodziców. Młodzieńcem wysłał go ojciec do Łodzi. Tu pracował początkowo w firmie Edwarda Häntschla, później założył do spółki z Edwardem Meyerem fabrykę, która przez kilka lat prowadził, następnie, zawiązawszy spółkę z baronem Juljuszem Heintzlem, wybudował olbrzymie zakłady fabryczne w Widzewie; spółkę zamieniono w 1890 r. na towarzystwo akcyjne pod firmą Heintzel i Kunitzer z kapitałem zakładowym 3 miliony rub., który podniesiono w r. 1910 do 4 milionów rubli. Przy fabrykach pobudowali wspólnicy domy rodzinne dla robotników, założyli dwie szkoły dla dzieci, szkołę wieczorną dla dorosłych, szpital o 15 łóżkach. Pasma dni Kunitzera przecięła kula, która go podczas zaburzeń dosięgła jadącego na ulicy dnia 30 września 1905 roku.

Wilhelm Schweikert. Rodzina Schweikertów przybyła do Pabjanic z Wirtembergji w r. 1826. Stamtąd, jako swego rodzinnego już miasta, przeniósł się Wilhelm Schweikert do Łodzi, tu w r. 1865 założył fabrykę wyrobów bawełnianych, w r. 1875 kupił sobie kawał ziemi przy ulicy Rokicińskiej, dziś zwanej Główną, na którym wybudował fabrykę wyrobów bawełnianych i wełnianych. Dalsze nabytki w r. 1890 przy ulicach Wólczańskiej i Piotrkowskiej dały miejsce dla nowych wielkich gmachów fabrycznych. W r. 1899 przedsiębiorstwo zamieniło się na towarzystwo akcyjne z kapitałem początkowo 1 milion rubli, podniesionym następnie do 3 milionów rubli. Towarzystwo posiada też dużą fabrykę sukna w Konstancy nowie i liczy się do największych zakładów przeróbki wełny w Europie. Po śmierci Wilhelma Schweikerta, synowie jego, żeby uczcić pamięć ojca założyli szkołę dwuklasową dla dzieci robotników.

Markus Silberstein urodził się 1838 roku. Założył małą fabryczkę, z której w r. 1878 pod jego kierunkiem wyrosły warsztaty tkackie mechaniczne i w r. 1890 przędzalnie bawełny. Przedsiębiorstwo zamieniło się w roku 1892 na towarzystwo akcyjne manufaktury wełnianej i bawełnianej. Markus Silberstein był założycielem domu sierot dla dzieci żydowskich, inicjatorem szkoły handlowej kupiectwa łódzkiego, na którą 10.000 rubli ofiarował i członkiem wielu towarzystw filantropijnych. Umarł 1899 r.

Głośna była tragiczna śmierć syna jego, Mieczysława, dnia 13 września 1907 r. We własnej fabryce obłączony i znieważony przez robotników, życie zakończył od kuli. Oburzenie powszechne, wypadkiem tym spowodowane, w większej jeszcze mierze zapewne niż doraźna kara rozstrzelania bez sądu pewnej liczby robotników z rozkazu generał-gubernatora wojennego Kaznakowa, sprawiło, że był to niemal ostatni wypadek okropnego terroru wymierzonego przez robotników przeciwko fabrykantowi.

Położenie.

Łódź leży pod $51^{\circ}44'$ szerokości północnej i pod $19^{\circ}20'$ długości wschodniej (od południka w Greenwich). Nad poziom morza wznosi się na 190 do 230 metrów. Posiada dwie małe rzeczulki: Łódkę i Jasień, które obie, przesycone odpływami fabrycznymi, nie przyczyniają się do ozdoby i uzdrowotnienia miasta.

Łódź ma postać prawie prostokątną. Powierzchnia jej wzrastała skutkiem przyłączenia do miasta okolic podmiejskich i dziś zajmuje około 40 wiorst kwadratowych.

Wydłużone płaskowzgórze, na którym zbudowano Łódź w pobliżu najwyższego punktu tegoż, stanowi dział wodny między dopływami rzek Warty i Pilicy. Płaskowzgórze to jest zbudowane z pokładu marglu na pokładzie piasku, pod którym znajduje się glina czarna, nie przesiąkliwa.

Dzięki takiej budowie gruntu Łódź posiada obfitość wód zaskórnych, głębiej i płycej rozmieszczonych. To też studnię swoją ma każdy prawie dom i każda fabryka.

D-r Stanisław Bartoszewicz, zawiadujący laboratorjum miejskim, w rozprawie swojej p. t. „Das Brunnenwasser in Lodz“ (woda

studzienna w Łodzi) podaje liczbę studzien tu-
tejszych na półczwarta tysiąca w przybliżeniu.
Studnie wyczerpują zwolna wodę gruntową,
a dowodem tego wyczerpywania jest osusze-
nie wszystkich nieledwie mokradeł i bagnisk,
dawniej opasujących nasze miasto.

Głębokość studzien waha się w granicach
od 10 do 600 łokci. Wogóle głębsze studnie
dostarczają wody lepszej, mniej zanieczyszcz-
onej przesiąkaniem ścieków z fabryk i miazma-
tami z ulic.

Po stronie wschodniej i zachodniej miasta
są lasy miejskie, dziś już znacznie przetrze-
bione.

Klimat.

Stacja centralna kolei elektrycznych w Ło-
dzi posiada obserwatorium meteorologiczne,
w którym spostrzeżenia są zapisywane trzy
razy dziennie: rano o godz. 7, po południu
o godz. 1 i wieczorem o godz. 9-ej.

Swoje położenie określiła ta stacja nastę-
pującymi cyframi: szerokość geograficzna pół-
nocna $51^{\circ} 46' 21''$, długość wschodnia od
Greenwich $19^{\circ} 28' 40''$ i wzniesienie nad po-
ziom morza 218,81 metra.

Mamy pod ręką materiał, który obejmuje dane za rok przeszło. Przytoczymy z niego niektóre cyfry dotyczące czasu od 1 października 1909 r. po 1 października 1910 roku, poczynając od spostrzeżeń dotyczących ciepłoty.

Ciepłota.

M i e s i ą c	Największa	Najmniejsza	Średnia dzienna	Największa różnica w cią- gu doby
Rok 1909				
Październik	21,5/3	1,5/24	10,3	12,0/24
Listopad	13,5/3	-11,2/28	1,3	10,4/28
Grudzień	7,5/24	-7,5/18	1,0	9,1/23
Rok 1910:				
Styczeń	6,5/11	-10,5/25	1,9	10,0/29
Luty	12,6/24	-4,1/2	0,6	10,8/21
Marzec	14,9/13	-4,7/31	2,3	14,2/13
Kwiecień	22,2/18	-2,2/1	7,8	15,8/4
Maj	26,2/17	4,3/2	14,2	16,1/27
Czerwiec	30,7/5	3,3/21	18,9	15,6/2
Lipiec	27,7/31	9,0/2	16,7	14,3/29
Sierpień	27,8/1 i 2	7,3/15 i 29	16,8	15,0/16
Wrzesień	24,0/12	1,0/26	12,9	15,1/30

Tabelkę powyższą tak należy rozumieć: W październiku 1909 roku najwyższa temperatura, bo sięgająca 21,5 stopni ciepła była dnia 3-go; najniższa, bo dochodząca tylko 1,5 stopni ciepła była dnia 24-go; średnia dzienna temperatura, obliczona ze spostrzeżeń całomiesięcznych była 10,3 stopni ciepła; największa różnica w ciągu doby między porą dnia najcieplejszą i najchłodniejszą wynosiła 12 stopni, zdarzyło się to dnia 24-go października.

Przeglądając pierwszą rubrykę („ciepłota największa“), ujrzymy, że największe ciepło zdarzyło się w czerwcu, dnia 5-go, gdy termometr wskazywał 30,7 stopni; skwarne też dni były 1-szy i 2-gi sierpnia (27,8 stopni ciepła), dalej 31-szy lipca (27,7 stopni ciepła) i 17 maja (26,2 stopni ciepła).

Z drugiej rubryki („ciepłota najmniejsza“) widzimy, że zimna rozpoczęły się dość nagle w listopadzie i największy ale przecież niezbyt przeraźliwy mróz wydarzył się dnia 28 listopada, gdy termometr wskazywał 11,2 stopni zimna, przymrozki zdarzały się jeszcze i w kwietniu tegoż roku, gdyż na *prima aprilis*, najzimniejszy dzień owego miesiąca termometr pokazywał 2,2 stopnia niżej zera. W upalnym czerwcu dnia 21-go termometr spadł do 3,3 stopni ciepła, kiedy w grudniu i styczniu bywały dni cieplejsze.

Z trzeciej rubryki („średnia temperatura dzienna“) przekonujemy się, że czerwiec był istotnie miesiącem najgorętszym w 1910 roku, gdyż średnia temperatura dzienna dochodziła 18,9 stopni ciepła; najchłodniejszym zaś był luty; bo chociaż nie miał takich mrozów, jakie widzieliśmy w styczniu, a zwłaszcza w listopadzie, jednakże średnia temperatura dzienna wynosiła tylko 0,6 czyli nieco więcej niż pół stopnia ciepła.

Duże praktyczne znaczenie ma czwarta rubryka („największa różnica w ciągu doby“); uczy się z niej, że zawsze

należy być przygotowanym na ochłodzenie nagłe w ciągu 24 godzin, i to ochłodzenie znaczne, bo dochodzące kilkunastu stopni. Największa taka różnica była dnia 27-go maja (16,₁ stopni); ale mało co ustępują jej zanotowane dnia 4-go kwietnia (15,₈ stopni), 2-go czerwca (15,₆ stopni) i t. d. Mniejsze różnice zdarzyły się w miesiącach zimowych: listopadzie, grudniu, styczniu i lutym.

Na inne zjawiska atmosferyczne rzuci trochę światła następująca tablica:

Wysokość opadów w milimetrach:

Znaczniejsze opady	Średnie miesięczn.	Liczba dni. opadów	Wilgotność w % średnio
1909 rok:			
Październik 2, ⁵ / ₅ 2, ⁰ / ₂₅ 2, ⁹ / ₂₆	0,3	8	90
Listopad 8, ³ / ₃ 5, ² / ₁₅ 26, ⁴ / ₁₆ 8, ⁷ / ₂₉	2,6	19	90
Grudzień 6, ² / ₅ , 8, ⁶ / ₇ , 6, ⁴ / ₁₀	1,8	19	93
1910 rok:			
Styczeń 5, ⁵ / ₁₆ 6, ⁴ / ₁₉ 9, ¹ / ₂₅	1,1	16	92
Luty 2, ⁰ / ₇ 2, ⁹ / ₂₄ 2, ⁰ / ₂₇	0,3	9	96
Marzec 2, ² / ₁ 10, ⁶ / ₂₄ 3, ⁴ / ₂₈ 2, ³ / ₃₀	0,7	10	82
Kwiecień 6, ¹ / ₄ 5 ³ / ₇ 10 ² / ₁₉ 5, ³ / ₂₅	1,4	16	81
Maj 5, ⁰ / ₁ 7, ⁸ / ₄ 11, ⁵ / ₈ 6, ⁵ / ₃₁	1,3	13	74
Czerwiec 7, ⁶ / ₁₄ 9, ⁴ / ₁₉ 5, ⁸ / ₁₆ 14, ³ / ₃₀	1,5	17	70
Lipiec 8, ² / ₃ 13, ⁷ / ₈ 9, ⁷ / ₁₀ 15, ⁶ / ₁₂ 14, ⁴ / ₁₃	2,9	20	78
Sierpień 9, ⁸ / ₇ 7, ² / ₁₂ 5, ⁶ / ₁₆ 6, ⁰ / ₁₉ 11, ² / ₂₂	2,4	14	79
Wrzes. 26, ² / ₁ , 10, ² / ₃ , 6, ⁷ / ₄ , 15 ⁰ / ₆ , 6 ⁴ / ₂₁	2,4	11	80

Z pierwszej rubryki („Znaczniejsze opady“) widzimy, że największe opady (ulewy) były d. 16 listopada 1909 roku. W tym bowiem dniu, gdyby woda nie sływała, nie wsiąkała w ziemię i nie wysychała, to stałaby na ulicy w wysokości przeszło 26 milimetrów, czyli więcej niż calowej.

Druga rubryka średnia miesięczna przekonywa, że jednak Łódź otrzymuje stosunkowo niewiele wody atmosferycznej, średnio: półtora milimetra dziennie; opady więc na ogół nie są znaczne.

Z trzeciej rubryki (liczba dni opadów) spostrzegamy, że dni zupełnie pogodnych jest w ciągu roku tyleż prawie co i dni, przeplatanych słońcem lub śniegiem.

Przed rozpatrzeniem czwartej rubryki należy przypomnieć, że powietrze zupełnie suche można otrzymać tylko sztucznie w pracowniach fizycznych albo chemicznych; w przyrodzie takiego nie znajdziemy, gdyż powietrze chciwie rozpuszcza w sobie wodę zamienioną na parę. Im gorętsze jest powietrze, tem więcej pary może się w niem unosić. Gdy jest 0 stopni ciepła, to w litrze (kwarcie) powietrza może wyparować mało co więcej niż 4,5 milimetra wody, i już powietrze jest zupełnie przejęte wilgocią, która wnet osiadać będzie w postaci rosy, marznącej na szron, jeżeli jeszcze chociaż cokolwiek oziębimy powietrze, natomiast to przy 21 stopniach ciepła trzeba do kwarty powietrza wprowadzić blisko na cal wody (10,7 mil.), żeby ono się nasyciło wilgocią zupełnie. Powietrze wilgotne ale zimne, gdy je ogrzejemy, wydawać nam się będzie suchym: oddychać niem lekko, przedmioty mokre łatwo w niem wysychają i pot, ze skóry wychodzący, paruje wnet, nie wilżąc odzieży i bielizny naszej. Praktycznie więc obchodzi nas daleko bardziej wilgotność powietrza, niż ilość rozpuszczonej w niem pary. Tę wilgotność nazwano wilgotnością względną i oznaczono liczbą 100, gdy powietrze

jest nasycone zupełnie. Więc ta liczba 100 znaczy większą ilość wody w powietrzu gorącym, a mniejszą w powietrzu zimnym.

Otóż z czwartej rubryki widzimy, że powietrza w Łodzi nie można uważać za suche; owszēm, jest ono na ogół blizkie nasycenia zupełnego wilgocią.

Jeszcze nadmienić należy, iż tej czwartej rubryki nie zaczerpnęliśmy wprost ze spostrzeżeń stacyjnych, ale znaleźliśmy ją przez obliczanie. Stacja zapisuje spostrzeżenia trzy razy dziennie: o godz. 7 rano, o godz. 1 po południu i o godz. 9 wieczorem. Z końcem miesiąca wynajduje cyfrę średnią wilgotności powietrza dla każdej z tych trzech godzin. Ma więc za każdy miesiąc trzy cyfry średnie. Otóż do naszej tablicy z tych trzech cyfr miesiąca obliczaliśmy średnią między niemi, jako wystarczającą do okazania wilgotności tutejszego powietrza, spowodowanej zarówno przez dużą liczbę kotłów parowych fabrycznych, jak i przez parowanie obfitych wód zaskórnych.

Nie chcąc mnożyć tablic cyfrowych, dodamy, według notowań stacji centralnej, że barometr (sprowadzony do 0° i poprawiony) trzyma się przeważnie na poziomie 740 do 742 milimetrów, dosyć często opadając poniżej tej normy, rzadziej ją przekraczając.

Wiatry w Łodzi są wogóle zmienne z przewagą południowo-wschodnich. Prędkość ich wynosi od 1 do 3 metrów na sekundę, przecięciowo $2\frac{1}{2}$ metra; rzadko dochodzi do 5 metrów na sekundę, a wyjątkowo tylko (2 razy od 1-go października 1909 r. po takąż datę 1910) spotykamy

zanotowaną prędkość 7 metrów na sekundę, i dwa razy prędkość 9 metrów na sekundę.

Może nie będzie zbytecznym przypomnieć, że ruch powietrza, poruszającego się z prędkością 1 metra na sekundę, zaledwie można uczuć; przy prędkości 2 do 3 metrów na sekundę, czujemy lekki wietrzyk, prędkość 4 do 5 metrów — to wiatr średniej siły, 6 do 7 metrów — silny wicher; 9 do 10 metrów — to już burza; 11 i więcej metrów burza gwałtowna, orkan czyli huragan. Orkany biegnące z prędkością 13 metrów na sekundę, czynią spustoszenia straszliwe. Rzadko też się wydarzają, a w Europie są prawie nieznanne.

Ludność.

Statystyka urzędowa za rok ubiegły podaje liczbę mieszkańców Łodzi 425,727*). Podług wyznań ludność ta dzieli się, jak następuje: najwięcej bo prawie 44% jest katolików (186.918 głów).

Nieco więcej niż czwarta część ludności należy do różnych wyznań protestanckich; mianowicie luteran jest 104,637, baptystów 2.000, kalwinów 358 i ewangelików reformowanych 324, ogółem 107,519.

Bez mała 22¹/₂% jest żydów (95,760 głów). Liczba marjawitów nie dochodzi 7¹/₂% (31,583 głów). Mahometan narachowano 221.

*) Dokonany ku końcowi 1911 roku przez policję miejscową spis jednodniowy ustalił, że Łódź ma przeszło pół miliona ludności.

Języki przeważnie używane: polski, niemiecki i żargon żydowski. Rosjanie tudzież część żydów, tak zwani „Litwacy“ mówią najchętniej po rosyjsku, który to język, jako urzędowy, jest znany dużej części ludności.

Podział według narodowości w Łodzi bardzo trudno byłoby ustalić. Często spotyka się ludzi wyznania protestanckiego, mających nazwiska niemieckie i biegle po niemiecku mówiących, którzy jednak są polakami z przekonania i postępków. Nietrudno też znaleźć zjawiska odwrotne.

Uświadomienie co do przynależności narodowej bardzo tu jest powszechne nie wyłączając klas mniej oświeconych. Lecz niekiedy interes własny sprawia, że pozostaje ono w ukryciu. Temu oportunizmowi zawdzięcza swoje istnienie osobliwa narodowość tak zwanych Lodzermensch'ów; są to na przemian polacy lub Niemcy, stosownie do środowiska, w jakim się znajdują chwilowo.

Między innymi jest w Łodzi, zdawna w kraju naszym osiadła kolonja czeska.

Przodkowie tych Czechów osiedlili się we wsi Zelów, powiatu łaskiego, o kilka mil od Łodzi. Biegli tkacze ręczni przenieśli się tu za chlebem. Część ich powędrowała do Żyrardowa.

W r. 1900 założyli oni gminę „wolnego kościoła reformowanego“, którego środowiskiem w Królestwie Polskim jest Łódź. Mają tu swoją świątynię przy ul. Piotrkowskiej 275 i swego kaznodzieję. Nie zapominając wszakże o tem, iż są Czechami, uznają naczelnego kierownika wszystkich gmin czeskich, pastora A. W. Clarka, w Pradze Czeskiej (Smichow 280). Ten pastor utrzymuje zarazem stosunki z gminami wolno-reformowanymi innych narodowości (angielskimi, szkockimi, włoskimi i t. d.).

Czesi tutejsi są to ludzie ubodzy, ale na ogół bardzo uczciwi.

Oświata, Nauka i Czytelnictwo.

Pod względem oświaty Łódź w porównaniu z innymi miastami w Królestwie Polskim nie stoi w tyle. Nie znaczy to jednak, aby stan oświaty w Łodzi był zadowalniający. Zbyt mała ilość szkół początkowych miejskich stale tamuje rozwój oświaty. Tysiące dzieci rocznie pozostają bez elementarnej nauki, z powodu braku miejsc w szkołach miejskich, a prywatne zakłady naukowe, jako droższe, nie dla wszystkich są dostępne.

Początkowe szkoły miejskie utrzymuje miasto z opodatkowania mieszkańców specjalnym

podatkiem szkolnym. Do oznaczenia wysokości podatku wybierana była komisja i ogólny fundusz był przeznaczony na utrzymanie wszystkich szkół miejskich. Od lat kilku nastąpił rozdział komisji na polską i niemiecko-rosyjską, a jednocześnie i rozdział funduszków. Każda z tych komisji składa się z 15-tu członków i każda z nich segreguje mieszkańców, na jakie szkoły mają płacić podatek, z czego wynikają częste nieporozumienia i reklamacje.

Stan szkolnictwa w Łodzi cyfrowo tak się przedstawia:

Rządowe zakłady naukowe.

Gimnazjum męskie	1
„ żeńskie	1
Szkoła rękodzielniczo-przemysłowa	1
„ Aleksandryjska	1
Razem	<u>4</u>

Szkoły początkowe miejskie.

Polskie	33
Rosyjskie	2
Niemieckie	20
Żydowskie	12
Razem	<u>67</u>

Szkoły rzemieślniczo-niedzielne przy szkołach miejskich	6
--	---

Prywatne zakłady naukowe.

Handlowe	7-o kl. męskie	2	żeńskie	1	
„	4-o „ „	2	„	2	
„	3 „ „	1	„	—	
Filologicz.	8-o „ „	3	„	2	
„	7-o „ „	—	„	14	
„	5-o „ „	1	„	—	
„	4-o „ „	3	„	5	
„	3 „ „	—	„	1	
„	2 „ „	11	„	8	koed. 3
„	1 „ „	4	„	3	
Parafjalne marjawickie					3
Przygotowawcze ogólne					12

Razem wszystkich zakładów naukowych średnich, niższych i przygotowawczych jest 158, oprócz tego są jeszcze szkoły specjalne dla młodzieży i dla dorosłych jako to:

freblowskich	8
języków obcych	3
malarstwa i rysunku	4
muzyczne i śpiewu	5
lekarsko-dentystyczna	1
rzemiosł	13
głuchoniemych (żydów)	1

Do zakładów naukowych i szkół specjalnych uczęszcza wiele młodzieży biednej, za którą wpisy płać stowarzyszenia oświatowe

i ofiarność publiczna. Pomimo, że część młodzieży zupełnie lub częściowo uwolnioną zostaje od opłaty przez samą szkołę, na dochód dla niezamożnych uczniów i uczennic odbywają się bardzo często koncerty, bale, rauty, przedstawienia teatralne i t. p. urządzone przeważnie przez specjalne stowarzyszenia, które stale opiekują się młodzieżą szkolną. Towarzystw takich mamy 4 polskie i 1 niemieckie:

- a) Towarzystwo opieki szkolnej gubernii Piotrkowskiej.
- b) Towarzystwo wpisów i zapomóg szkolnych.
- c) Towarzystwo „Uczelnia“.
- d) Łódzkie Towarzystwo szerzenia wiedzy handlowej.
- e) Niemieckie Stowarzyszenie szkolne (Lodzer deutscher Schulverein).

Stowarzyszenia i fabryki bardzo przyczyniają się do szerzenia oświaty w Łodzi. Nie będziemy wyliczać szczegółowo zasług, położonych w sprawie oświaty przez każde z nich, zaznaczyć jednak należy, że tysiącom dzieci corocznie dają one możliwość ukończenia nauki choć elementarnej.

Ponieważ nad oświatą dzieci i młodzieży pracują głównie nauczyciele i nauczycielki, na-

leży zatem wymienić tutaj bardzo pożyteczną instytucję jaką jest

Stowarzyszenie Nauczycieli Chrześcijan.

W r. 1898 zorganizowało się to Stowarzyszenie i na pierwszego prezesa wybrało ś. p. Ksawerego Służewskiego, znanego w kraju z sumienności i gorliwości pedagoga, badacza promieni Roentgena. W ciągu trzech pierwszych lat pomyślnego rozwoju Stowarzyszenie zorganizowało: Biuro pracy, Czytelnię, Bibliotekę, a także zabawy i wycieczki młodzieży i dzieci.

Z późniejszych prezesów T-wa wymienimy p. Włodzimierza Kokowskiego, autora Słownika ortograficznego oraz kilku podręczników do nauki języka polskiego, z sekretarzy — p. Stanisława Musiałowicza, autora „Geografji Królestwa Polskiego“.

W r. 1903 Stowarzyszenie zaczęło upadać, lecz od r. 1909 pod prezydencją R. Tulina ożywiło się znowu, zorganizowało między innymi pogadanki pedagogiczne dla uczącej się młodzieży.

Jest także i

Stowarzyszenie Nauczycieli Żydów.

Oprócz powyższych sześciu Towarzystw, które zajmują się przeważnie dziećmi i młodzieżą szkolną, mamy jeszcze dwa bardzo pożyteczne, które szerzą oświatę za pomocą rozwijania czytelnictwa oraz za pomocą popularnych odczytów i łatwych pogadanek.

Pierwsze z nich starsze to:

Towarzystwo Krzewienia Oświaty.

Egzystuje dopiero od r. 1905 ze składek członkowskich, zapisów i darowizn. Za staraniem Towarzystwa utworzone zostały cztery wypożyczalnie książek, w dzielnicach zamieszkałych przez uboższą ludność. W każdej z tych wypożyczalni dwa lub trzy razy tygodniowo członkowie i członkinie wydają do czytania setki książek za opłatą 5 kopiejek miesięcznie za jeden tom. Wypożyczalnie posiadają już kilka tysięcy tomów treści popularno-naukowej i beletrystycznej i wciąż uzupełniają swe zbiory nowościami. Tysiące osób ze sfery robotniczej i rzemieślniczej korzystają z tych bajecznie tanich wypożyczalni. Towarzystwo urządza popularno-naukowe odczyty przeważnie z dziedziny przyrody.

Drugim takim stowarzyszeniem oświatowym jest młode jeszcze, lecz bardzo żywotne

Towarzystwo „Wiedza”.

(ulica Rozwadowska 15).

Założone w roku 1908. Posiada trzy wypożyczalnie książek przeważnie zaofiarowanych przez członków z prywatnych swych zbiorów, które uzupełnia zakupionymi nowymi wydawnictwami. Wypożyczalnie te mają stale około tysiąca abonentów po 5 kop. miesięcznie, i korzystać z nich mogą tylko osoby niezamożne. „Wiedza“ bardzo często urządza czytanki ilustrowane z niksącymi obrazami dla dźiatwy i robotników za opłatą po 2 kop. a także pokazy kinematograficzne z dziedziny przyrody i geo-

grafji z objaśnieniami, dla młodzieży szkolnej po 5 kop. oraz koncerty popularne po 15 kop. Tak czytanki jak i przedstawienia kinematograficzne cieszą się wśród dziatwy wielkim powodzeniem. Wielce pożyteczna instytucja ta, dzięki usilnym zabiegom Zarządu, rozwija się bardzo pomyślnie.

W ciągu trzech lat istnienia zorganizowało ono: 66 odczytów, na których było 4,200 osób; 47 pogadanek ilustrowanych dla młodzieży, na których było 18,020 osób; 185 czytanek ilustrowanych dla dzieci (29,500 słuchaczy), 7 koncertów popularnych (3,450 osób), 2 przedstawienia (1,350 osób). Założono 2 biblioteki, z których korzystało 2,000 czytelników. W ciągu zeszłego roku wypożyczono książek 31,655 tomów. Przezroczy, latarni, ekranów i t. p. wypożyczono 80-ciu osobom (205 razy). Ogólna frekwencja wynosiła 57,600 osób.

Do szerzenia oświaty a właściwiej do rozszerzania wiedzy i nauki przyczyniają się także dwa bogate księgozbiory publiczne:

Biblioteka Stebelskich

(ul. Mikołajewska № 59)

zawierająca kilka tysięcy tomów dzieł poważnych i naukowych, wiele posiada bardzo cennych rzadkich już druków i dokumentów historycznych. Za opłatą 5 kop. miesięcznie wypożyczają książki bez zastawu, przeciętnie około 70 książek dziennie około 600 czytelnikom.

Biblioteka Publiczna Towarzystwa Kultury Polskiej

posiadająca także bogaty zbiór dzieł naukowych jak również utworów beletrystycznych.

Niemniej rozszerza horyzonty wiedzy

Muzeum Nauki i Sztuki.

Myśl utworzenia w Łodzi muzeum pomocy naukowych, na wzór istniejących za granicą, szczególnie wziął do serca jeden z członków Zarządu Towarzystwa Krzewienia Oświaty — zmarły niedawno Dr. Ludwik Przedborski.

W r. 1910 urządzono w Łodzi wystawę przeciw-alkoholową. Dzięki zabiegom prezesa Komitetu Wystawy D-ra Przedborskiego, i na jego wniosek postanowiono przeznaczyć dochód z Wystawy w sumie 2,441 rb. 32 kop. na zapoczątkowanie Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi.

W dniu 5 maja 1910 roku Władze zatwierdziły ustawę „Towarzystwa Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi“. Dnia 16 czerwca 1910 r. odbyło się pierwsze walne zebranie, na którym wybrano Zarząd. Dnia 1 kwietnia 1911 roku nastąpiło uroczyste otwarcie zbiorów. Muzeum pomieszczone zostało w wynajętym lokalu przy ulicy Zielonej № 8.

W sali I-ej (dział archeologiczny i ludoznawczy) znajdują się: wykopaliska egipskie i kartagińskie, stare monety i dokumenty historyczne, zabytki piśmiennictwa od XVI wieku począwszy, stare atlasy i mapy, plany, hafty ręczne, współczesne wyroby

ludowe, ubiory z różnych okolic Polski, modele chat, wreszcie stroje ludów egzotycznych i ich wyroby.

II-a i III-a sala obejmuje dział fizyki i mechaniki. Urządzona na wzór Berlińskiej „Uranji“, daje możliwość zwiedzającym samym wykonywać wszystkie niemal doświadczenia na przyrządach, ustawionych na stołach wzdłuż ścian. Widzimy tam przyrządy miernicze, aparaty wykazujące prawa działania siły mechanicznej, maszyny jako zastosowania praktyczne poznanych sił (np. pompa, prasa hydrauliczna, pompa powietrzna i t. p.), przyrządy stwierdzające prawa dźwiękowe, modele instrumentów muzycznych i optycznych. Najzasobniejszy jest dział elektryczności, w którym przedstawiono rozwój nauki o elektryczności od wywoływania siły elektr. przez tarcie szkła o sukno, aż do współczesnych wynalazków: telegrafji bez drutu i fotografji Roentgena. Dział ten obfituje w liczne pouczające aparaty do doświadczeń, które sami zwiedzający wykonywają.

IV-a sala to gabinet zoologiczny, botaniczny i gieologiczno-mineralogiczny oraz anty-alkoholowy. Dział zoologii tak jest skompletowany, by dał pojęcie o rozwoju form życia organicznego. Liczne preparaty iniekcyjne pokazują wewnętrzną budowę zwierząt i poszczególnych ich organów. Zielniki, rozwieszane na ścianach, pouczają, jak należy konserwować rośliny, a gabloty entomologiczne zaznajamiają z bogactwem i pięknem świata owadów. W dziale paleontologicznym jest wiele imponująco ładnie zachowanych odcisków na odłamkach skał, oraz wykopalisk, jak np. cała czaszka niedźwiedzia jaskiniowego, kości i zęby mamuta, wydobyte niedawno z Bugu.

Już dziś po półrocznym ledwo istnieniu lokalnego muzeum okazał się za ciasny, z powodu przybywających wciąż zbiorów. Zarząd Muzeum, skrzępowany brakiem funduszy, nie mógł najać większego pomieszczenia, układy zaś z Zarządem Miejskim w sprawie oddania dla Muzeum gmachu w ogrodzie przy ul. Mikołajewskiej, nie dały dotychczas wyniku pozytywnego, gdyż na warunki, proponowane przez Magistrat m. Łodzi, Zarząd Muzeum przystać nie może.

Jakkolwiek Muzeum otrzymało kilka obrazów, oraz ma zapewnienie, że otrzyma w depozyt dzieła mistrzów tej miary co Rubens, Van Dyck, Matejko i in. lecz dla braku miejsca na razie oddziału Sztuki nie otworzyło.

Był swój Towarzystwo zawdzięcza składkom 250 członków, którzy w ogólnej sumie wnoszą około 1000 rb. rocznie i dobrowolnym ofiarom. Za bilety wejścia płaci młodzież po 10 kop., dorośli po 15 kop. Członkowie Towarzystwa mają imienne bilety, dające prawo bezpłatnego wstępu do Muzeum. Godziny otwarcia od 4-ej po południu do 10-ej w dni powszednie i od 12-ej rano do 10-ej wieczór w dni świąteczne. Członkiem Towarzystwa może być każda osoba pełnoletnia, płacąca nie mniej jak 3 rb. rocznie w ratach kwartalnych. Ponieważ w soboty i niedziele frekwencja jest znaczna, więc w dni te urządzone są umyślne pogadanki dla zwiedzających.

Do rzędu towarzystw zajmujących się nauką należy zaliczyć jeszcze trzy. Pierwsze z nich to

Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. Oddział Łódzki.

Zawiązane w r. 1907. Jak sama nazwa wskazuje, ma na celu poznanie kraju, ludu i pamiątek historycznych.

A więc w lokalu swym urządza odczyty z dziedziny krajoznawstwa, ludoznawstwa i archeologii krajowej, ilustrowane świetnymi obrazami; latem organizuje wycieczki w okolice lub dalsze strony ziem polskich, dla obejrzenia zabytków architektury, malarstwa i rzeźby. Posiada bibliotekę złożoną z dzieł dotyczących się krajoznawstwa, oraz atlasy i mapy geograficzne, a także niewielki jeszcze, lecz cenny pod względem wartości okazów, zbiór archeologiczny jako zapoczątkowanie przyszłego muzeum krajoznawczego. Towarzystwo rozwija się z każdym rokiem.

Drugim Towarzystwem, zajmującym się również specjalnym działem nauki, jest

Łódzkie Towarzystwo Entomologów.

Zawiązane zostało z inicjatywy p. Edwarda Korba, obecnego prezesa, w r. 1910.

Składa się dopiero z paruset osób, lecz rozwija się stale i wciąż zjednywa sobie nowych członków nawet z bardzo dalekich stron. Posiada własny organ p. t. „Entomolog Polski“, piękne zbiory przeważnie motyli egzotycznych, które budziły poważne zainteresowanie na Wystawie Przyrodniczej w Łodzi oraz niewielką bibliotekę, składającą się z dzieł specjalnych, dotyczących entomologii.

Trzecim Towarzystwem — może mniej naukowym a więcej ideowym jest:

Polskie Towarzystwo Esperantystów Filja Łódzka.

Założona została w r. 1907. Głównym celem Towarzystwa jest rozszerzanie wiadomości o doskonałości i znaczeniu międzynarodowego języka jako pomocniczego w stosunkach z obcymi narodami i nauka języka Esperanto. Towarzystwo posiada bibliotekę złożoną z kilkuset książek esperanckich, czytelnię pism, urządza odczyty i przedstawienia amatorskie dla rozpowszechniania języka Esperanto oraz praktyczne ćwiczenia w tym języku.

Muzeum Nauki i Sztuki, Tow. Krajoznawcze, Tow. Entomologów i Polskie Tow. Esperantystów przytoczyliśmy nietyle jako czynniki, lecz więcej jako probierze stanu oświaty w Łodzi. Takim probierzem a nawet dokładniejszym są jeszcze:

Prasa, Księgarnie, Wypożyczalnie książek i agentury pism.

Początek prasie łódzkiej dała niemiecka gazeta „Lodzer Zeitung“, dziennikarstwo polskie zaś w Łodzi, istnieje dopiero od r. 1884, kiedy ukazał się pierwszy „Dziennik Łódzki“, który po kilku latach przestał wychodzić. W r. 1898 powstał „Rozwój“, a wkrótce potem

„Goniec Łódzki“. W r. 1903 zaczęła wychodzić druga gazeta niemiecka „Neue Lodzer Zeitung“, później zaś ukazały się stopniowo inne wydawnictwa periodyczne polskie, niemieckie i żydowskie.

Obecnie w Łodzi wychodzą następujące czasopisma:

3 dzienniki polskie: „Rozwój“, Nowy Kurjer Łódzki“ i „Gazeta Łódzka“.

3 niemieckie: „Lodzer Zeitung“, „Neue Lodzer Zeitung“ i „Lodzer Rundschau und Handelsblatt“.

1 rosyjski: „Łodzinskij Listok“.

1 żydowski: „Lodzer Tageblatt“.

2 tygodniki polskie: „Tygodnik Łódzki Illustrowany“ i „Marjawita“.

1 miesięcznik polski: „Wiadomości Marjawickie“.

2 miesięczniki niemieckie: „Lodzer Textilmarkt“ i „Unsere Kirche“.

1 miesięcznik czeski: „Czesko-ruskie Listy“.

1 kwartalnik polski: „Entomolog Polski“.

Księgarń w Łodzi jest kilkanaście. Z tych 4 większe zasortowane dostаточно we wszystkie celujące nowe wydawnictwa polskie i niemieckie, pozostałe zaś to małe księgarenki,

sprzedające przeważnie podręczniki szkolne i książki używane, oraz wydawnictwa brukowe i sensacyjne.

Wypożyczalni książek mamy 6. Z tych dwie najstarsze, egzystujące od lat kilkunastu, mają po kilka tysięcy tomów w różnych językach, przeważnie z beletrystyki, gdyż dzieła poważniejsze rzadko są żądane.

Handel wydawnictwami periodycznymi prowadzą jeszcze dwie agentury pism. Jedna z nich wysyła na miasto kilku sprzedawców gazet, tygodników i broszur, którzy z kosztami stoją na rogach ulic, druga rozsyła gazety i czasopisma przez tak zwanych kolporterów po mieszkaniach.

Ukazuje się też co roku w Łodzi kilka miejscowych kalendarzy informacyjnych. Najpoważniejszy z nich jest kalendarz „Czas“, redagowany po polsku i liczący już 13 lat istnienia.

Kultura.

O kulturze łódzkiej, a właściwie o kulturalności jej dało nam poniekąd już pojęcie poprzednie krótkie sprawozdanie z oświaty, gdzie wymienione zostały instytucje, stowarzyszenia i t. p., dając poniekąd świadectwo

o kulturze. Oprócz wymienionych, Łódź posiada więcej jeszcze stowarzyszeń, o których należy wspomnieć.

W pierwszym rzędzie wymienimy:

Towarzystwo Kultury Polskiej

Oddział Łódzki.

Założone w roku 1908. Dzieli się na 3 sekcje: społeczno-ekonomiczną, oświatową i etyczną, które pracują każda w swym zakresie. Towarzystwo posiada już dość bogatą bibliotekę publiczną bezpłatną, złożoną przeważnie z dzieł naukowych w kilku językach. Jest to zaczątek wielkiej biblioteki publicznej, której brak w naszym mieście często odczuwać się daje mieszkańcom, pracującym na polu naukowym.

O stopniu kultury mogą świadczyć poniekąd: Sztuka, Instytucje dobroczynne, Instytucje użyteczności publicznej a także Lecznictwo i Hygiena.

Sztuka.

Łódź jako miasto interesu nie jest bardzo dogodną siedzibą dla sztuki. „Sztuka na bruku łódzkim — to ironja“ mówiono dawniej, a jednak pomimo trudnych warunków i sztuka powoli wprawdzie, lecz coraz szersze pole zajmuje. Teatr, muzyka i malarstwo mają coraz więcej przedstawicieli, coraz więcej znawców

i wielbicieli. Dowodem tego jest powstanie w ostatnim dziesiątku lat wielu stowarzyszeń, mających na celu szerzenie lub uprawianie sztuki dramatycznej i muzyki.

Powstanie sceny polskiej w Łodzi datuje się od roku 1844, kiedy do Łodzi, liczącej wówczas 20,000 mieszkańców, zjechała na kilka tygodni nieliczna trupa dramatyczna z dyrektorem Marzantowiczem. Po nim co kilka lat różnej miary artyści i kierownicy usiłowali osiedlić się w Łodzi, lecz po krótszej lub dłuższej próbie zmuszeni byli wyjechać ze znacznymi stratami materialnymi i przekonaniem, że w Łodzi niema miejsca dla sztuki dramatycznej. A między nimi byli i dzielni kierownicy, jak Michał Wołowski, Anastazy Trapszo i Marjan Gawalewicz. Dopiero w r. 1908, kiedy kierownictwo teatru polskiego w Łodzi objął ceniony artysta sceny krakowskiej Aleksander Zelwerowicz, umiejętnym dobozem repertuaru i starannością wykonywania pozyskał dla sztuki dramatycznej wszystkie sfery miasta. Niestety, w r. 1909 pożar gmachu teatralnego w Hotelu „Victoria“, a następnie w r. 1911 powtórny pożar tymczasowego gmachu „Teatru Polskiego“ zniweczyły zasoby materialne dyrektora i artystów i dzielna drużyna dramatyczna zmuszona była na razie przerwać swą pracę.

Zorganizowane przed kilku laty **Towarzystwo Teatralne** popiera w miarę możliwości teatr polski, głównie zajmuje się zgromadzeniem kapitału, drogą udziałów, dla budowy wielkiego specjalnego gmachu teatralnego. O ile zabiegi Towarzystwa będą owocne, przyszłość okaże.

W r. 1910 zawiązała się druga trupa dramatyczna pod kierunkiem Mielewskiego, pod nazwą „Teatr Popularny“ i dając widowiska popularne dla szerszych mas przy cenach miejsc bardzo przystępnych, zdobywa sobie coraz większe powodzenie.

Bardzo pożytecznym na polu sztuki dramatycznej a jednocześnie i muzycznej jest działalność Towarzystw: „Lutni“, „Harmonji“ i „Liry“.

„Lutnia”.

Tow. „Lutnia“ jest najstarszym w Łodzi stowarzyszeniem artystycznym. Założone w r. 1892, jest ważną placówką kulturalną polską, to też zgromadziła się w niej większość inteligencji miejscowej polskiej.

„Lutnia“ posiada dwie sekcje, śpiewaczą i dramatyczną. Od czasu do czasu T-wo urządza koncerty ze współudziałem znanych sił artystycznych, oraz daje przedstawienia dramatyczne.

Rzemieślnicze Towarzystwo Śpiewacze

„Lira”.

„Lira“ jest jednym z młodszych towarzystw śpiewaczych w Łodzi. Założona została w r. 1900,

na gruncie zjednoczenia i podniesienia poziomu kulturalnego rzemieślników, cel swój też osiągnęła.

Towarzystwo posiada bibliotekę, składającą się przeważnie z dzieł traktujących o muzyce i śpiewie, oraz kilkaset utworów i rękopisów muzycznych (chóralnych) a także dramatycznych. W r. 1909 utworzyło się kółko dramatyczne.

Założenie „Resursy rzemieślniczej“ nadważyło nieco egzystencję „Liry“. Wielu członków opuściło jej szeregi, przechodząc do nowo utworzonej instytucji.

„Harmonja”

T-wo muzyczno-dramatyczne w Łodzi.

Ustawę T-wa m. d. „Harmonja“ zatwierdziły władze gubernialne dnia 3 lutego 1907 roku.

T-wo ma na celu rozwinięcie zamiłowania do sztuki teatralnej, muzyki i śpiewu, urządzenie polskich przedstawień dramatycznych, wieczorów wokalno-muzycznych i koncertów. Ma prawo założenia szkoły muzycznej dla osób dorosłych i niepełnoletnich.

T-wo zorganizowało się na wiosnę roku 1907 i początkowo bardzo biedowało, zakroiwszy zbyt szerokie plany na swoje szczupłe siły. Dzięki jednak energicznej pracy obecnego prezesa p. Łapińskiego, teraz posiada bibliotekę złożoną z paru set dzieł treści naukowej i beletrystycznej, chór mieszany złożony z 60 osób, koło dramatyczne z 40 osób, meble własne, naczynia stołowe i kuchenne, rekwizyty teatralne, dekoracje na parę zmian i t. p.

Jest to Stowarzyszenie ześrodkowujące w sobie przeważnie młodzież mniej zamożną, urzędników

kantorowych, buchalterów, nauczycieli, telefonistki, słowem młodzież pracującą, która w chwilach wolnych znajduje w Tow. szlachetną i pouczającą rozrywkę, uczy się zbiorowego życia. T-wo nigdy nie odmawia swego współdziałania na rautach, koncertach i widowiskach urządzanych dla celów filantropijnych.

Teatr niemiecki w Łodzi również przechodził różne niepowodzenia, w każdym razie mniejsze aniżeli polski. Rozwija się stopniowo, daje często przedstawienia dzieł klasycznych i utwory pisarzy tej miary jak: Goethe, Schiller, Lessing i t. p. Repertuar poważny urozmaica często przedstawieniem lekkiej farsy i operetki.

Teatr żydowski powstał w Łodzi na stałe dopiero od r. 1908. Bardzo często daje utwory dramatyczne oryginalne t. j. pisane w żargonie, a także i tłumaczenia z różnych języków, przeważnie sztuk z życia żydów.

Oprócz tego są w Łodzi 3 stowarzyszenia, zajmujące się sztuką dramatyczną:

Tow. Dramatyczno-Literackie „Ars“.

Stow. Żydowskie „Dramatische Kunst“.

Stow. Literacko-Dramatyczne „Muza“.

Przedstawienia w języku rosyjskim odbywają się bardzo rzadko, dają je tylko przyjezdne trupy dramatyczne z Rosji.

Muzyka ma stosunkowo większe powodzenie u łodzian aniżeli teatr. Dowodem tego są dość częste koncerty muzyki poważnej i popularnej, cztery szkoły muzyczne, kilkudziesięciu nauczycieli i nauczycielek muzyki, dwadzieścia kilka towarzystw muzycznych, 4 składy fortepianów, 5 składów nut i kilka większych i mniejszych składów instrumentów muzycznych.

Największym powodzeniem cieszą się zwykle koncerty europejskiej sławy wirtuozów, którzy od czasu do czasu dają koncerty własne. Orkiestra symfoniczna warszawska daje dość często koncerty z muzyki poważniejszej, a także przyczynia się wielce do krzewienia zamiłowania do muzyki i śpiewu:

Towarzystwo Muzyczne imienia „Chopina”.

Założone w 1909 r. Dzięki zabiegom i staraniem Zarządu rozwija się bardzo pomyślnie pod kierunkiem dyrektora muzycznego p. Alf. Brandta. Posiada własną orkiestrę, złożoną z 50 osób, chóry mieszane i męskie (około 100 osób) i kilku solistów i solistek, a wkrótce prowadzi będzie własną szkołę muzyczną.

Daje kilka razy do roku koncerty własne muzyki poważnej (symfonje, koncerty i t. p.) lub popularnej (uwertury, urywki z oper, pieśni) i te cieszą się stale powodzeniem.

Do szerzenia zamiłowania w muzyce a właściwie w śpiewie, oprócz „Lutni“, „Harmonji“ i „Liry“, których krótki rys działalności zamieszczono w opisie rozwoju sztuki dramatycznej w Łodzi, przyczyniają się również i

Chóry kościelne.

Przy kościele Ś-go Krzyża w Łodzi istnieją 2 chóry śpiewacze najstarsze nie tylko w Łodzi, ale w całym Królestwie Polskim.

I-szy z tych chórów jest niemiecki p. n. „Cecylja“. Założony w roku 1856, przetrwał bez przerwy lat 55. Ten chór pierwotnie był chórem w starym kościele (na Starym Mieście); po rozdzieleniu parafji nowego kościoła dzisiejszego Ś-go Krzyża, ówczesny Dziekan ks. Kanonik Ludwik Dąbrowski przeniósł ten chór do Ś-go Krzyża, gdzie od tego czasu istnieje do dziś dnia.

II-im chórem jubilatem, założonym już przy kościele Ś-go Krzyża w 1876 roku, jest „Chór polski sumowy“ (mieszany). Dyrektorem tych chórów jest od 1 Kwietnia 1912 r. p. Karol Fotygo.

Przy kościele N. M. P. na Starym Mieście są podobnie 2 chóry: Niemiecki i Polski sumowy; po lat kilkanaście istniejące. Dyrektorem ich jest p. Stanisław Laferski, organista miejscowy.

Podobnie i przy kościołach w nowo kreowanych parafiach Ś-go Józefa, Ś-go Stanisława Kostki, Ś-jej Anny na Zarzewiu i Ś-go Kazimierza w Widzewie, są po 2 chóry: polski i niemiecki, kierowane przez miejscowych organistów.

Chóry te, oprócz uświetniania nabożeństw kościelnych, przyjmują udział w występach muzycznych na cele filantropijne, urządzają własne uroczystości głównie w dzień Ś-ej Cecylii, patronki muzyki, i w rocznicę swego powstania, a także urządzają dla siebie zabawy połączone z koncertami.

Składają się przeważnie z żywiołów rzemieślniczych miejscowych. Są męskie i mieszane.

Oprócz powyżej wymienionych, Łódź posiada jeszcze kilka chórów, a także kilka Towarzystw polskich, niemieckich i żydowskich, które ze względu, że brak nam ścisłych danych o nich, wymieniamy tylko z nazwy:

„Chór Resursy Rzemieślniczej“.

Kościelny Chór śpiewaczy „Hieronimus“.

Kościelny Chór kościoła św. Jana.

Stowarzyszenie śpiewacze „Wólka“.

Związek niemieckich stowarzyszeń śpiewaczych w Królestwie Polskim.

Niemieckie T-wo Śpiewacze; „Lodzer Männer-Gesang-Verein 1907“.

Towarzystwo Śpiewacze „Danysz“.

Lodzer Gesang-Verein „Aeol“ (Eol).

Towarzystwo Śpiewacze „Frohsinn“.

Stowarzyszenie Śpiewacze „Gloria“.

Towarzystwo Śpiewacze „Philadelphia“.

Towarzystwo Śpiewacze „Concordia“.

Towarzystwo Śpiewacze „Eintracht“.

Żydowskie Towarzystwo Muzyczne i Literackie „Hazomir“.

Żydowskie Literacko-Muzyczne Stowarzyszenie „Harfa“.

Z działów sztuki najskromniejsze miejsce zajmuje w Łodzi malarstwo. Próby rozbudzenia u łodzian zamiłowania do sztuki za pomocą założenia stałej wystawy nie powiodły się i salon po kilku-miesięcznej egzystencji został zamknięty.

Od czasu do czasu bywają otwierane wystawy malarstwa i rzeźby, które nie zawsze cieszą się powodzeniem. Artystów w naszym mieście mieszka stale dziewięciu, malując przeważnie portrety.

Rzeźba w naszym mieście ma bardzo mało przedstawicieli.

Zakłady dobroczynne.

W Łodzi są dwa Towarzystwa Dobroczynności: chrześcijańskie i żydowskie.

Chrześcijańskie Towarzystwo Dobroczynności.

Chrześcijańskie T-wo Dobr. liczy przeszło 1000 członków, w r. 1810 złożyli oni 12,781 rub.

Sprawozdanie za tenże 1910 rok zawiera następujące dane o jego działalności:

Na wsparcia stałe (od 50 kop. do 1 rb. 20 k. tygodniowo) wydało 8,681 rub., nie licząc wsparć jednorazowych (po 5 rb.) i nadzwyczajnych (od 6 do 30 rub.).

Dom ubogich przytułał 205 osób i kosztował 31,204 rub.

W zakładzie dla obłąkanych w Kochanówce znajdowało się 246 chorych. Wydatek na ten zakład uczynił 92,403 rub., z czego 86,421 rub. pokryły koszty kuracyjne, wniesione przez chorych lub ich rodziny, a 5,982 rub. dołożyło T-wo Dobr.

Ochronki trzy. W pierwszej dawano opiekę 396 dzieciom; do szkoły przy tej ochronce uczęszczało 158 dzieci. Utrzymanie ochronki kosztowało 5,054 rub., na co dziatwa złożyła 2,081 rub. a Towarzystwo dopłaciło 2,973 rub.

W ochronce drugiej było 612 dzieci, zaś do szkoły przy niej uczęszczało dziewczynek 172. Koszta 6,483 rub., z czego dzieci opłaciły 4,042 rub., a T-wo dołożyło 2,441 rub.

W ochronce trzeciej było 170 dzieci, koszta utrzymania 6,718 rub. Dzieci dopłaciły za obiady 358 rub. Ogółem więc ochronki dawały opiekę 738 dzieciom.

Z przytułku dla położnic korzystało 421 ubogich kobiet, przeważnie katoliczek, służących. Koszt wyniósł 1,551 rub.

Szpital dla dzieci „Anny Marji“ przyciągnął 1,455 dzieci. Prócz tego w ambulatorjum udzielono porad lekarskich 6,046 dzieciom, ospę zaszczepiono 247 dzieciom, do zakładu ortopedycznego i rentgenowskiego uczęszczało 215 dzieci, nareszcie w 10,756 przypadkach udzielono porad lekarskich matkom, przybywającym z dziećmi. Utrzymanie szpitala kosztowało 55,649 rub.

Na kolonie letnie T-wo wysłało 620 dzieci; kosztowało to 5,513 rub.

W przysłupku noclegowym nocowało 28,758 osób; utrzymanie tego zakładu kosztowało 3,240 rub.

Do szkoły rzemiosł uczęszczało 257 chłopców, z których 14 ukończyło w niej naukę. Utrzymanie szkoły kosztowało 14,105 rub.

Z ambulatorjów bezpłatnych korzystało 26,879 osób. Wydatek uczynił 5,618 rub., z czego na lekarstwa 2,322 rub., na lekarzy i personel 3000 rb.

Komitet przeciwżebraczy zatrudniał 23 osoby zbieraniem kości i odpadków, zaś 10 szyciem bieleziny, darcie pierza i sortowaniem odpadków. Na utrzymanie tej instytucji poszło 7,298 rub.

Utrzymanie pięciu herbaciarń kosztowało 1,955 rubli.

Ogółem T-wo wydało w 1910 r. 253.310 rub.

Jako samodzielna instytucja dobroczynna od lat 3-ch rozwija swą bardzo pożyteczną działalność

Gniazdo Łódzkie Towarzystwa Opieki nad Dziećmi.

Oprócz Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności, które jest największą instytucją dobroczynną oraz „Gniazda“, są jeszcze mniejsze chrześcijańskie instytucje:

Szwalnia Koła Panien.

Towarzystwo Czerwonego Krzyża.

Ochrona dla dzieci prawosławnych.

Schronisko dla dzieci prawosławnych.

Towarzystwo opieki nad dziewczycami parafji ewang. Św. Trójcy.

Towarzystwo opieki nad młodzieńcami parafji ewang. Św. Trójcy.

Oraz

Żydowskie Towarzystwo Dobroczynności.

W r. 1910 liczyło 1,525 członków.

Na zapomogi wydało 47,081 rub. Ogółem było 5,860 zapomóg, rozpadających się na wsparcia stałe (pobierało je 5,087 osób), jednorazowe, na wyjazdy kuracyjne; pomoce podupadłym kupcom; na wyjazd z Łodzi (303 wsparcia), na święta paschy (14,811 rub.), na opał (9,360 rub.), posagi (120 rub.). Z tych wsparć rozmaitych korzystało około 15 tysięcy osób.

Pożyczek bezprocentowych udzieliło 1,407, w ogólnej sumie 87,180 rub.; zwrócono zaś w ratach tygodniowych 88,587 rub.

Tania kuchnia wydaje obiady bezpłatne, płatne po 3 kop. i po 5 kop. W roku 1910 wydała 68,569 obiadów, a z nich 2,186 bezpłatnych.

Przytułek dla starców i kalek, utrzymuje 16 pensjonarzy; kosztowali oni w 1910 r. 1,790 kop.; przeciętnie około 120 rub. każdy.

Tanie mieszkania w domu własnym przyniosły 2,427 rub. dochodu z komornego; utrzymanie domu pochłonęło z tego 844 rub.

Wogóle żydowskie T-wo dobroczynności rozwija się wspaniale.

Rozpoczęto budowę szpitala dla umysłowo chorych żydów, który kosztować będzie około ćwierć miliona rubli; przyjęło świeżo pod swoje skrzydła tak zwaną fundację pp. Jakóbowstwa Hertzów, mianowicie: szkołę elementarną miejską dla 300 do 400 dzieci żydowskich z internatem dla 30 sierot. Gmach dla szkoły stanie przy ulicy Północnej.

Przyjęło też T-wo pod swoją opiekę sekcję ubogich położnic.

Prócz tego p. S. Rosenblatt zaofiarował się zbudować i oddać pod zarząd tegoż Towarzystwa dom schronienia kalek żydów.

Prócz T-wa Dobroczynności istnieją jeszcze pomniejsze żydowskie stowarzyszenia filantropijne:

Łódzkie Żydowskie Towarzystwo niesienia pomocy głuchoniemym „Pomoc“ (Ezras Ilmim).

Towarzystwo pielęgnowania chorych „Bikur Cholim“.

Łódzkie Żydowskie Towarzystwo opieki nad sierotami.

Towarzystwo opieki nad dziećmi wyznania mojżeszowego.

Towarzystwo kolonji letnich dla dzieci żydowskich miasta Łodzi.

Towarzystwo pomocy ubogim i chorym żydom m. Łodzi p. n. „Linas Hacedek“.

Łódzkie Żydowskie Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy p. n. „Gurlas Chasudim“.

Łódzkie Żydowskie Towarzystwo niesienia pomocy chorym „Linas Hacholim“.

Łódzkie Towarzystwo „Talmud Tora“.

„Talmud Tora“ fundacji rabina Mayzla.

Przytułek dla niemowląt wyznania mojżeszowego.

Ochrona dla dzieci wyznania mojżeszowego im. J. i A. Hertzów.

Stowarzyszenie pielęgnowania chorych „Miszmeres Cholim“.

Towarzystwo wzajemnej pomocy „Ezro“.

Towarzystwo udzielania drobnego kredytu
„Ezro Mechiro“.

Stowarzyszenie wzajemnej pomocy na wy-
padek śmierci „Mogen Elof“.

Towarzystwa użyteczności publicznej.

Towarzystwo doraźnej pomocy lekarskiej.
(Pogotowie Ratunkowe).

Pogotowie ratunkowe w Łodzi otworzone zostało 1 grudnia 1899 roku.

Inicjatorem i jednym z założycieli był Dr. Władysław Pinkus, który aż do tej pory jest jego kierownikiem i niestrudzonym działaczem.

Zarząd tej instytucji składa się z 12 członków. Przez pierwszych kilka lat prezesem był Ś. p. Emil Geyer. Gdy czasy burzliwych dni wypłoszyły go z Łodzi, zrezygnował z prezesostwa, a prezesem został Dr. A. Krusche, który dotąd tą godność piastuje.

Pogotowie Ratunkowe szczególnie w czasach rewolucji nieocenione oddało usługi. Tak naprzykład w roku 1905 dnia 22 czerwca opatrzyło około 200 rannych.

1 grudnia 1909 roku Pogotowie Ratunkowe obchodziło 10-lecie swego istnienia. Przez ten okres czasu dało pomoc w 40,000 wypadkach.

Miasto ciągle się rozrasta, więc ilość wypadków się wzmaga.

Pogotowie przy założeniu miało trzy karetki i cztery konie oraz 8 dyżurnych lekarzy pracowało. Obecnie ma 4 karetki, sześć koni, i czynnych jest 10 lekarzy, lecz i to okazuje się za mało.

Z przykrością trzeba zaznaczyć, że mieszkańcy Łodzi, aczkolwiek wciąż mówią o pożyteczności tej instytucji, ale w czynach instytucję tę słabo popierają i można powiedzieć, że Pogotowie pod względem funduszków znajduje się w ciągłej anemji.

Lokal Pogotowia Ratunkowego jest przy ulicy Długiej № 83, w własnej siedzibie, choć obdużonej, № telefonu 22.

Sekcja doraźnej pomocy lekarskiej w nocy T-wa „Linas Hacedek”.

Udzielania pomocy w mieszkaniach w wypadkach nagłego zaśląbnięcia lub wzmagania się niebezpieczeństwa choroby w ciągu nocy.

Członkowie tej sekcji dyżurują kolejno po 3 osoby co noc w lokalu Towarzystwa od godz. 11 wieczorem do 7 rano.

Sekcja zatrudnia 6 lekarzy i 6 felczerów, dyżurujących kolejno w lokalu Towarzystwa.

Straż ogniowa.

W latach 1853 — 1864, kiedy miasto było nawiedzane bezustannemi pożarami, rozpoczęli starania mieszkańcy Łodzi u władz o pozwolenie na otwarcie straży ogniowej ochotniczej. Jednakże dopiero w roku 1876 dnia 14 maja nastąpiło otwarcie straży. W roku 1896 przy oddziałach I i II zorganizowano

pogotowie straży, składające się z 25 toporników płatnych, 11 par koni.

W roku 1905 także pogotowie zorganizowano przy oddziale III-im. Zadaniem pogotowia jest bezwzględny wyjazd, który trwa w dzień minutę, w nocy 2 minuty i gaszenie ognia w zarodku. W razie niemożności ugaszenia pożaru syrenami wzywa się na pomoc ochotników. Tych straż liczy 590. Żeby uruchomić tabor straży potrzeba 128 par koni.

Rocznie straż bywa wzywana do 300 razy.

Utrzymanie straży ochotniczej kosztuje rocznie około 50,000 rub. Sumę tę zbiera się z ofiar, zabaw i robót kominiarskich.

Oprócz straży ochotniczej istnieje w Łodzi oddział straży miejskiej, składa się on z 80 ludzi i 24 par koni.

Kancelarja straży ochotniczej mieści się przy ulicy Mikołajewskiej № 54.

Oddziały czyli posterunki mieszczą się:

Straż miejska — Południowa 59, Tel. 11.

„ ochotn. I oddział Konstanyowska 4, T. 107.

„ „ II „ Przejazd 3, T. 108.

„ „ III „ Mikołajewska 54, T. 109.

„ „ IV „ Zarzewska 23, T. 110.

„ „ K. Scheiblera Księży Młyn T. 104-106.

„ „ Leonharda — Dąbrowa T. 134.

„ „ Poznańskiego — Ogrodowa 17, T. 164.

Towarzystwo opieki nad drzewostanem w Królestwie Polskiem.

Zorganizowane w r. 1909 ma siedzibę w Łodzi. Jakkolwiek na zasadzie ustawy i zgodnie ze swą

nazwą miałyby prawo szerzyć opiekę nad ogrodami, sadami, lasami, jednakże dotychczas ograniczyło swoją działalność do wysadzania drzew przy drogach we wsiach blizkich Łodzi. Jakoż wysadzono 200 drzewek w Gałkówku, 150 w Chojnach, 30 w Retkini.

Sadzenie odbywa się uroczyście, z udziałem wieśniaków, którym też powierzona jest opieka nad drzewkami. Część sadzonek zakupuje Tow. z własnych funduszy, część otrzymuje w darze od właścicieli wielkich szkółek, między innymi od chlubnie znanych w kraju firm warszawskich: Hoserów i Ulrichsa.

T-wo liczy około 300 członków, przeważnie mieszkańców Łodzi. Filji ani jednej w kraju nie posiada jeszcze a usiłowania, żeby je założyć, dotychczas były bezowocne, choć starczyłoby 25 członków, mieszkańców danej miejscowości, żeby filję zorganizować.

Między innymi T-wo wszczepia w młodzież zamiłowanie do hodowli roślin. W tym celu co roku na wiosnę rozdaje pewną liczbę doniczek, a młodziutkich hodowców, którzy wykażą całoroczną dbałość o powierzone sobie roślinki nagradza pięknymi roślinami doniczkowymi.

Lokal T-wa mieści się przy ulicy Widzewskiej № 117.

Z pożytkiem pracuje także

Oddział Łódzki Rosyjskiego Towarzystwa
opieki nad zwierzętami.

Hygiena i Lecznictwo.

Miasto nasze pod względem higieny stoi bardzo nisko, ze względu na brak wodociągów, kanalizacji oraz przyrządów dymochłonnnych na kominach fabrycznych. Dążenia i usiłowania części uświadomionego ogółu oraz jednostek z pośród miejscowych lekarzy, aby przynajmniej złagodzić ujemne warunki niehygieniczne, mało wpływają na stan zdrowotny naszego miasta. Usiłowania te ujawniły się założeniem bardzo pożytecznych instytucji:

Miejskie laboratorium chemiczno-bakterjologiczne

pod zarządem d-ra med. Bartoszewicza, przy pomocnikach chemikach M. Biske i P. Sokołowskim, ma na celu wykonywanie analiz higienicznych i wykrywanie zafałszowań produktów spożywczych. Założone przez d-ra Serkowskiego 9 lat temu, stopniowo rozszerza zakres swojej działalności.

Na utrzymanie laboratorium miasto asygnuje 750 rub. rocznie, oprócz płacy zarządzającego i pomocników.

Przez rok wykonywa około 500 analiz.

Miejska kamera dezynfekcyjna.

Założona 6 lat temu, mieści się przy ul. Łąkowej № 27 w oddzielnym budynku.

Na utrzymanie kamery i na dezynfekcyjne środki dla odkażania mieszkań, miasto asygnuje 4,000 rub. rocznie. Wydatek z kasy miejskiej jest faktycznie

mniej, ponieważ za materiały pobiera się od właścicieli lokali małą opłatę.

Personel składa się z zarządzającego d-ra St. Bartoszewicza, starszego sanitariusza p. Winklera i 4 młodszych sanitariuszów (jeden woźnica).

Przez rok wykonywa około 800 dezynfekcji lokali w mieście za pomocą pary formalinowej i na miejscu za pomocą pary wodnej odpowiednim specjalnym aparatem.

Oddział Łódzki Towarzystwa Hygienicznego Warszawskiego.

Liga przeciwgruźlicza w Łodzi.

Bardzo pożytecznym w zakresie zdrowotności jest także:

Towarzystwo zupełnej wstrzemięźliwości od napojów alkoholowych p. n. Towarzystwo Abstynentów „Przyszłość“.

Szpitale w naszym mieście są następujące:

Szpital powiatowy św. Aleksandra.

Szpital żydowski małż. Poznańskich (bezpłatne ambulatorjum i przytułek położniczy).

Szpital Anny Marji dla dzieci fundacji małż. Edw. i Mat. Herbstów.

Szpital przy domu „Djakonis“:

Zakład dla obłąkanych epileptyków.

Szpital Ś-ej Anny fundacji K. Scheiblera.

Szpital Czerwonego Krzyża.

Abulatorjum bezpłatne Czerwonego Krzyża.

Szpital fabryczny Tow. Akc. I. K. Poznańskiego.

Szpital fabryczny Tow. Akc. Heinzel i Kunitzer.

Szpital fabryczny (pryw. 6 fabryk).

Szpital dla chorych zakaźnych.

Szpital dla umysłowo i nerwowo chorych „Kochanówka“.

Prywatnych zakładów leczniczych jest 8.

Lekarzy ordynuje około 170.

Dentystów i dentystek ordynuje około 90.

Felczerów „ „ 90.

Akuszerek „ „ 280.

Masażystów i masażystek „ „ 30.

Aptek 26.

Aby choć w części zobrazować życie korporacyjne, a tym sposobem dać możliwość czytelnikowi choćby do ogólnego poglądu na dążenia łodzian do podniesienia kultury w swym mieście, przytoczymy nazwy wszelkich innych korporacji i stowarzyszeń zawodowych, oprócz zamieszczonych w specjalnych działach tej książki, ilustrujących życie w Łodzi, tembardziej, że w żadnym mieście Królestwa Polskiego stosunkowo do ludności, niema tyle stowarzyszeń różnorodnych.

Korporacje i stowarzyszenia zawodowe.

Warsz. T-wo Prawnicze, (Oddział Łódzki).

Stowarzyszenie techników w Łodzi.

Towarzystwo lekarskie łódzkie.

Koło lekarzy fabrycznych w Łodzi.

Kasa wzaj. pomocy lekarskiej.

T-wo Rolnicze gub. Piotrkowskiej, (Oddział Łódzki).

Łódzkie T-wo odontologiczne.

Drugie T-wo lekarzy dentystów w Łodzi.

Łódzkie Stowarzyszenie aptekarzy.

T-wo właścicieli składów aptecznych w Łodzi p. n. „Drogista“.

Stowarzyszenie akuszerok m. Łodzi i m. Pabjanic.

Stow. wzaj. pomocy akuszerok m. Łodzi.

Związek przemysłowców.

Związek zarobnych właścicieli farbiarni i wykończalni m. Łodzi i okręgu Łódzkiego.

Związek fabrykantów łódzkich przemysłu kamgarnowego i szewiotowego.

Stow. komiwojażerów Łódzkiego Okręgu handl.-przemysłowego.

Stow. Wzajemnej pomocy pracowników handlowych m. Łodzi.

Stow. Wzaj. pom. pracowników handlowych Chrześcijan w Łodzi.

Stow. Wzaj. pom. pracowników przem.-
Handl. gub. Piotrkowskiej.

Stow. pracowników notarjatu m. Łodzi.

Koło pracowników Dr. Żel. Fabr.-Łódzkiej.

Stowarzyszenie majstrów fabrycznych.

Stow. majstrów przemysłu włóknistego.

Stow. selfaktor-majstrów.

Stow. prac. przem. włóknistego „Praca“.

Stow. robotników chrześcijańskich w Łodzi.

Stow. majstrów i robotników mówiących
po niemiecku.

Żydowski Związek zawodowy robotników
przem. włóknistego.

Związek robotników chrześcijańskich.

I-szy Tkacki Związek robotniczy w Łodzi.

Łódzkie stowarzyszenie zawodowe robot-
ników przemysłu wstążkowego.

Stowarzyszenie pracowników drukarskich.

Stowarzyszenie rytowników i drukarzy na
tkaninach w przemyśle bawełnianym.

Związek zawodowy mularzy „Łączność“.

Łódzkie stowarzyszenie odlewników.

Zgromadzenie towarzyszków ślusarskich.

Związek zawod. pracowników piekarskich.

Związek zawodowy kelnerów w Łodzi.

Łódzkie Towarzystwo ekspedytorów.

Związek felczerów m. Łodzi.

Związek zaw. Koła ogrodników Łódzkich.

Związek właścicieli pralni.

Niemieckie stowarzyszenie rzemieślnicze.

Łódzka resursa rzemieślnicza.

Żydowski Klub rzemieślniczy w m. Łodzi.

Związek zawod. pracowników krawieckich.

Związek zawod. piekarzy i cukierników.

Dla uzupełnienia podajemy również i Towarzystwa sportowe oraz i inne pozostałe.

Sportowe.

Łódzkie Towarzystwo cyklistów.

Warszawskie Towarzystwo cyklistów. Konsulat Łódzki.

Łódzkie Towarzystwo cyklistów turystów.

Towarzystwo cyklistów „Union“.

Towarzystwo Zwolenników rozwoju fizycznego w Łodzi.

Towarzystwo zwolenników sportu w Łodzi.

Łódzki Klub sportowy.

Łódzkie T-wo Gimnastyczne „Alter“.

Towarzystwo gimnastyczne „Eiche“.

Łódzkie Towarzystwo gimnastyczne „Jahn Achilles“.

Łódzkie T-wo gimnastyczne „Aurora“.

Łódzkie T-wo gimnastyczne „Kraft“.

Fussball Section Towarzystwa „Anker“.

Radogoskie Towarzystwo sportowe.

Łódzkie Stowarzyszenie atletów.

Stowarzyszenie sportowe „Newcastle“.

Łódzkie Stow. gimnastyczne „Vorwärts“.

Fussballklub „Viktorja“.

Łódzkie Towarzystwo zachęty wyścigów konnych.

Łódzkie Koło rzeczywistych przyjaciół polowania.

Towarzystwo ochrony zwierzyny łownej i racjonalnego polowania.

Łódzkie T-wo strzeleckie (Lodzer Bürger Schützen Gilde).

T-wo racjonalnego polowania.

Rosyjskie T-wo hodowli drobiu wiejskiego.

T-wo zwolenników gry szachowej.

Różne.

Resursa obywatelska.

Stowarzyszenie obywateli niemieckich.

T-wo pomocy obywateli austrijacko-węgierskich.

Towarz. obywateli francuskich: „Alliance française“.

„Ceska Beseda“.

Czeskie Stowarzyszenie „Betania“.

Czeskie Stowarzyszenie „Jednota“.

T-wo budowy tanich mieszkań: „Nasz Dach“.

Kasa pogrzebowa.

Stow. udzielania pomocy przy pogrzebach.

Stow. udziałowe przemysłowców okręgu Łódzkiego dla zakupu węgla.

Na zakończenie podajemy ogólne przy najmniej cyfry, dotyczące ruchu towarowego i osobowego na tutejszych kolejach żelaznych, za rok 1910 (sprawozdanie za rok 1911 jeszcze nie było gotowe w chwili gdy „Przewodnik“ niniejszy się drukował), oraz kilka cyfr, dotyczących działalności poczty w roku 1911.

Koleją Fabryczno-Łódzką w r. 1910 przywieziono 568,742,102 pudów towarów, a wywieziono 376,452,840 pudów.

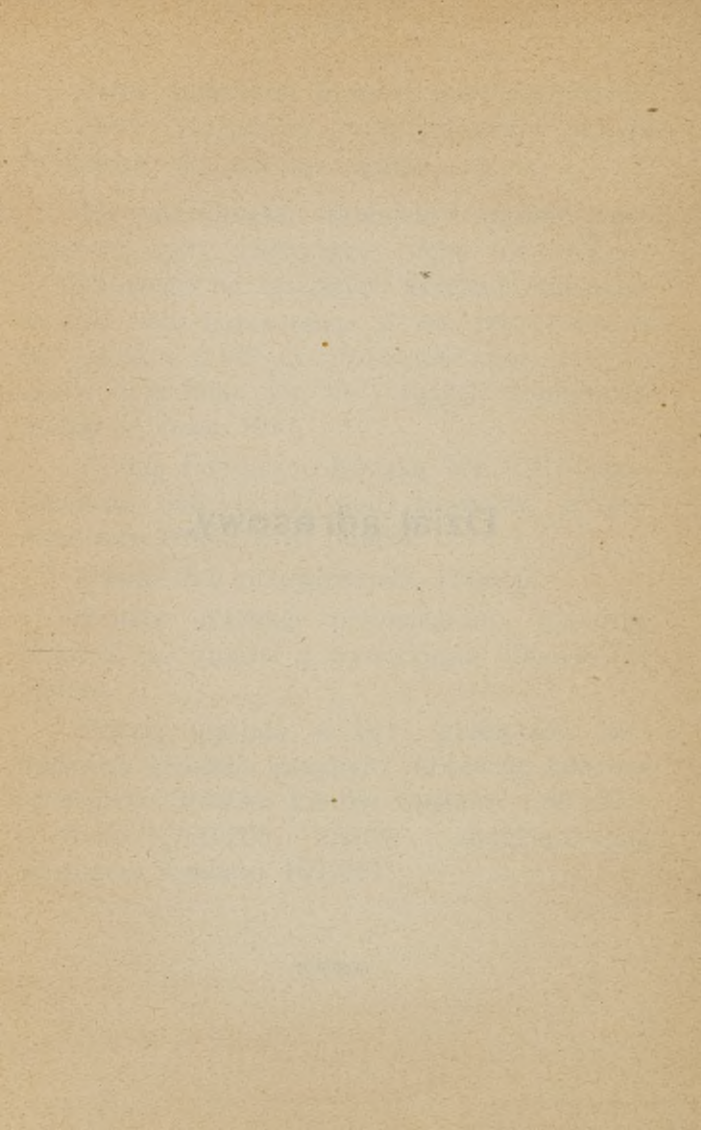
Pasażerów przewieziono 374,465.

Koleją Kaliską przywieziono towarów 184,562,840 pudów a wywieziono 106,848,720 pudów.

Poczta wysłała w 1911 przekazów pieniężnych 184,903, przybyło na pocztę takichże przekazów 360936. Listów wysłano 1,807,372, przybyło 1,180,208. Listów z zadeklarowaną wartością wysłano 107,217.

Dział adresowy.

Adwokaci.

Michał Horowicz — Konstantynowska 7,
godz. przyjęć 4—8 p. p. Tel. 20-32

Wacław Wojnarowski — Zachodnia 36,
adwokat przy Sądzie okręgowym, od g. 5—8 p. p.

Antoni Zieliński — Średnia 13,
Sprawy hipoteczne, cywilne, karne i czynszowe
godz. przyjęć 8—10 r. i 4—8 p. p.

Adwokaci przysięgli.

Bernard Birencweig — Zielona 11,
Tel. 12-18, od 9—11 i od 3—6 popoł.

Stefan Kobylewski — Zielona 20,
Tel. 5-92, od 5 i pół do 9 popoł.

Michał Kohn — Dzielna 28,
Tel. 9-52, od 10—11 r. od 3—6 popoł.

Bernard Krukowski — Cegielniana 19,
Tel. 6-31, od 4—7 popoł.

Franciszek Henryk Maternicki—N.-Rynek 9.

Wojciech Missala — Nowy-Rynek 9.

Marek Moszkowski — Zielona 17, T. 8-62.

Adolf Neumark — Cegielniana 36,
Tel. 6-83, od 9—10 i 4—7 i pół popoł.

Stanisław Skrudziński — Południowa 4,
Tel. 17-95, do g. 10 r. i od 4—7 popoł.

Karol Więckowski — Konstantynowska 33,
do g. 10 rano i od 4—7 wieczorem.

Agenturowo-komisowe domy handlowe.

- Edmund Bogdański — Dzielna 30,
Tel. 11-26, (szczegóły w ogłoszeniu).
Feliks Knapski i S-ka — Milsza 11.
Karol Michalski — Piotrkowska 223.
Paulus & Rothe — Milsza 4,
(szczegóły w ogłoszeniu).
A. Schöpke Inż. — Wólczańska 168,
Tel. 6-70, (szczegóły w ogłoszeniu).

Akuszerki.

- Augusta Benna — Targowa 6.
Józefa Golańska — Milsza 25.
R. Goldman-Minkinowa, Widzewska 45 m. 13.
Olga Hahne — Lubieńska 8
Teodora Hetmann — Południowa 33,
od g. 9—11 r. i 3—6 pp. oprócz świąt.
H. Konarska — Widzewska 7.
M. Kowalska — Karola 26.
Romana Lange — Mikołajewska 56.
Marja Paul — Wólczańska 167.
Józefa Popławska — Wólczańska 165.
Anna Prymas — Wólczańska 219.
Salomea Rotkel — Nowomiejska 24,
(od g. 4—6 pp. bezpłatnie).
Helena Segalówna — Wschodnia 45.

Apteczne materiały.

- B. Otwinowski — Cmentarna 1.
Artur Torn — Andrzeja 43 róg Pańskiej.

Bawełniane, wełniane, półwełniane i płócienne
wyroby.

Bracia Dems — Wólczańska 129.

Fabryka półjedwabnych i bawełnianych serwet i kap na łóżka. (Szczegóły w ogłoszeniu).

W. Drozdowski — Zawadzka 5. T. 3-76.

Wykończalnia bawełnianych i półwełnianych wyrob.

Tow. Akc. Pabjanickich Fabryk Wyrobów Bawełnianych „Krusche i Ender“ — Piotrkowska 143, T. 10-08. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Bracia Pfeiffer — Nawrot 13.

Hurtowy skład towarów wełnianych, bawełnianych i płóciennych.

K. Rajchert — Radwańska 3, (dom własny).

Fabryka wyrobów bawełnianych i gotowych fartuchów. sprzedaż hurtowa i detaliczna po umiarkowanych cenach.

Adolf Schmidt dawniej Emde i S-ka — Skład Zielona 16, T. 78. Fabryka: w Żabieńcu T. 61. Mechaniczna tkalnia, apretura i farbiarnia.

Ferdynand Seeliger — Piotrkowska 184.

T. 27. Apretura wyr. bawełnianych i jedwabnych.

L. Stechlik — Przejazd 12.

Fabryka różnych materiałów bawełnianych oraz gotowych fartuchów.

Beton i żelazobeton.

„Lolat-Zelbet-Łódź“, Piotrkow. 174 T. 22-64.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Bielizna, Galanterja i Perfumerja.

J. Spodenkiewicz — Konstantynowska 26.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

„Zygmunt“ — Piotrkowska 67.
(Hotel Victoria).

Biuro próśb i zażaleń.

A. Mazowiecki — Piotrkowska 109.

Blacharskie wyroby.

W. Łyczkowski — Piotrkowska 188.

Zakład blacharsko-budowlany oraz skład lamp.

Cegielnie.

Józef Kluka — Stare Rokicie pod Łodzią.

Cukiernie.

E. Bartsch dawniej J. Szmagier — Piotrkowska 28, T. 15-71. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Bolesław Komor — Dzielna 12.

Czasopisma.

„Tygodnik Ilustrowany“ we wszystkich księgarniach. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Czekolada, cukry i biszkopty.

W. Bąkowska — Piotrkowska 43.

E. Bartsch dawniej J. Szmagier — Piotrkowska 28. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Czytelnie. (Wypożyczalnie książek).

Łódzka Wypożyczalnia Książek—Andrzeja 5.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Czytelnia Najnowsza w ó-ciu językach —
Piotrkowska 7.

Dentyści i Lekarze-Dentyści.

- A. Censar Lekarz-Dentysta — Piotrkowska 50.
T. 27-37. Od g. 9 r. do g. 7 w.
- Fritz Döring — Piotrkowska 292.
- B. Hurwicz — Lekarz-Dentysta — ul. Kamienna 1. Od 9—1 r. i od 2—8 w.
- Eliasz Koprowski — Lekarz-Dentysta—Wscho-
dnia 27. (Szczegóły w ogłoszeniu).
- B. Markus — Lekarz-Dentysta — Pańska 39
(Zielony Rynek). Lecznica zębów i jamy ustnej.
- R. Mirska-Szmuelsohn — Południowa 4.
- Roman Ritt — Lekarz-Dentysta — Piotrkow-
ska 126 (dom własny) T. 23-28.
Specjalność: korony, złote mostki oraz przymoco-
wywanie ruszających się zębów).
- Roman Saurer — Piotrkowska 6.
- R. Siegelberg-Perła — Lekarz-Dentysta — Za-
wadzka 4. Od g. 10—1 i od 3—7.
- Leonid Sładkin — Krótka 4. Od g. 10—1 r. i od
g. 4—8 w. w święta od g. 10 — 12. (Szczegóły w
ogłoszeniu).
- Żadewicz—Łódzka centralna klinika zębów —
Piotrkowska 86, T. 14-79.

Druciane tkaniny i sploty.

- Adolf Neugebauer i S-ka—Piotrkowska 49.
Mechaniczna fabryka. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Dystylarnia, miodosytnia i skład win.

- I. Lipiński i T. Kędzierzawski — Widzewska
80-A. T. 12-71. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Elektromechaniczne zakłady.

Leon Bordihn — Andrzeja 37.

Elektrotechniczne zakłady.

Ros. Tow. Powszechne Towarzystwo Elektryczne A. E. G. Oddział Łódzki—Piotrkowska 165, T. 43. (Szczegóły w ogłoszeniu na początku „Przewodnika“).

Elektrotechniczne artykuły.

Bracia Borkowscy — Piotrkowska 157,
Tel. 14-40.

Elektrotechniczne biura.

„Dynamo“ Inż. D. Rubinstein i B. Landau—Nawrot 23, T. 12-78.

Inż. Spektor i Wiesner — Konstanyńska 18, Tel. 20-02.

Farby anilinowe.

Kalle & Comp. — Podleśna 6, T. 9-62.
Fabryka chemiczna.

Fartuchów fabryki.

F. Schiller — Długa 66, T. 25-18.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

L. Stechlik — Główna 31.

Felczerzy.

J. Józefowicz — Andrzeja 4.

Fortepiany i pianina.

Józef Grzegorzewski — Piotrkowska 117, Tel. 14-02. (Szczegóły w ogłoszeniu na początku „Przewodnika“ przed tekstem).

A. Kulesza — Andrzeja 1 róg Piotrkowskiej. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Fotograficzne aparaty i przybory.

Alfred Pippel -- Skład — Nawrot 2.

Fotograficzne zakłady.

Emma Langer — Główna 36.

„Leokadja“ — Konstantynowska 28.

Fotografia Artystyczna.

H. Petri — Piotrkowska 46.

Otwarte od godz. 9 rano do godz. 6 wiecz.

„Piotrowski“ — Nowy Rynek 6. T. 26-06.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

Freblowskie zakłady.

Pelagja Anglik — Luizy 20.

(Na miejscu ogródek).

Fryzjerskie i perukarskie zakłady.

Anna Neumann—Piotrkowska 89, T. 16-20.

Fryzjerski Salon Damski.

St. Nowacki — Cegielniana 47.

Geometrzy przysięgli.

Kazimierz Jasiński — Zawadzka 53.

Gorsetów pracownie.

Anna Laferska — Konstantynowska 10.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

A. Sztyglic — Cegielniana 52.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Gramofony.

Maurycy Perle — Krótka 11.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Grawersko-pieczętarskie zakłady.

S. Bobkowicz — Nawrot 1.

A. Tambelli — Andrzeja 6.

Gumowe wyroby.

I. Baumgarten — Piotrkowska 91.

Hotele.

Hotel Victoria — Piotrkowska 67, T. 4-63.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Instytut języków nowożytnych.

Dr. Kummer — Piotrkowska 79.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Introligatorskie zakłady.

Feliks Potz — Przejazd 18, róg Mikołajewskiej. (Szczegóły w ogłoszeniu).

W. Suwała — Nawrot 24.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Inżynierowie-budowniczo i architekci.

P. Brukalski — Andrzeja 5. — Architekt.
Od godz. 9—10 r. i od 6—8 w.

August Furnhjelm — Widzewska 83.
Od 8—10 i 6—10.

- A. Jankau — Architekt — Długa 101.
- A. Krauss — Budowniczy — Zielona 19.
Od godz. 9—12 r.
- D. Lande — Zielona 17, T. 6-21.
- Inż. Stefan Lemené — Piotrkowska 107,
Tel. 25-67.
- B. Nielubowicz — Budowniczy miejski 1
i 2 cyrk. m. Łodzi — Pańska 12.
Od 9—11 r. i od 6—7 w.
- Inż. Fr. Pałaszewski—Zakątna 85, T. 25-67.
Przedsiębiorstwo budowlane.
- Inż. R. Puciata — Budowniczy — Konstan-
tynowska 47 i w Warszawie, Nowomiej-
ska 9. (Szczegóły w ogłoszeniu).
- Inż. M. Sroczyński — Piotrkowska 200.
(Szczegóły w ogłoszeniu).
- Inż. Kazimierz Stebelski — Mikołajewska 22,
T. 3-96. Przedsiębiorstwo budowlane.
- Rudolf Sunderland — Zachodnia 41.
Od g. 9—11 r. i od 4—7 w.
- W. Szereszewski — Arch. — Zachodnia 33.
- Adam Totenberg Inż. — Piotrkowska 46.
Biuro architektoniczno-konstrukcyjne.
- K. Woźnicki — Architekt 5 i 6 rewir. m.
Łodzi — Piotrkowska 165.
Od g. 9—10 i pół rano i 6—8 wiecz.

Inżynierowie technolodzy.

- Zygmunt Jezierski — Andrzeja 11.
- R. Puciata—Konstantynowska 47 i w Warsza-
wie, Nowomiejska 9.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

A. Schöpke — Wólczańska 168, T. 6-70
(Szczegóły w ogłoszeniu).

M. Sroczyński — Piotrkowska 200.

J. H. B. Teepe—Piotrkowska 189 T.9-64.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Izolacja.

Michał Rosicki i S-ka — Orla 17, T. 9-31.

Fabryka kamienia korkowego i Przedsiębiorstwo robót izolacyjnych.

Jubilerskie wyroby.

T. Bańkowski — Przejazd 12. (Filja: Nawrot 6). (Szczegóły w ogłoszeniu).

J. F. Rösler — Wólczańska 151.

Kaligrafji nauka.

J. Bermann — Południowa 25, m. 26.

Nauczyciel kaligrafji — poprawia brzydki charakter pisma w każdym języku w ciągu 20 lekcji.

Kamieniarsko-rzeźbiarski zakład.

Albert Derm dawniej Stanisław Pałaszewski
— Cmentarna 6. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Kanalizacja, wodociągi i pompy.

M. Anglik — Luizy 20. Przedsiębiorstwo robót kanalizacyjnych, urządzeń kąpielowych, klozetowych, wodociągowych i pomp wszelkiego systemu oraz warsztat mechaniczny i reperacyjny.

A. Schöpke Inż. — Wólczańska 168 T. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. H. B. Teepe Inż. — Piotrkowska 189, Tel. 9-64. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Kapelusze męskie

Karol Goeppert — Fabryka: Podleśna 7, Tel. 8-57. Składy: Piotrkowska 71 i Piotrkowska 11 róg Zawadzkiej.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Karbowanie i plisowanie sukien.

Ulica Zawadzka 10 m. 14 w podwórzu.

Kawa palona.

Ksawery Geyer p. f. Juljusz Winsz—Główna 21 róg Mikołajewskiej (Szczegóły w ogłosz.).

„Pluton“—Piotrkowska 16 i 130. Główna 67.

Pierwsza warszawska fabryka palenia kawy, cykory i surogatów kawy. Warszawa, ul. Żytnia 10. T. i M. Tarasiewiczza.

Kefir.

Odeski zakład kefiru S. Kempner Średnia 23.
Dostawa do domu.

K. Sigalina — Zawadzka 21.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Kolonialne towary, wina, likiery, koniaki.

Edmund Bogdański — hurt — Dzielna 30.
Tel. 11-26. (Szczegóły w ogłoszeniu).

H. Certowicz — Składowa 16.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

F. Ender — Rzgowska 13.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. Stadnicki — Skład — Andrzeja 10.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Henryk Szulc właściciel A. Druse —
Piotrkowska 93 — Tel. 16-26.

Józef Wolski — Piotrkowska 3 — (Hotel Pol-
ski) Tel. 11-53.

Kazimierz Wolski — Konstantynowska 8 róg
Zachodniej Tel. 19-87.

Koszykarskie i bambusowe wyroby.

Rudolf Gall — Nawrot 5.

Krawieckie zakłady i Magazyny ubiorów.

M. A. Kajnczuk — Zachodnia 30.

Karol Kühler — Główna 27.

A. Majeranowski — Potrkowska 3.

Sz. Młotkiewicz — Mikołajewska 56.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Stanisław Nowak—Piotrkowska 162, róg Główn-
nej. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Oskar Schile — Rozwadowska 12.

Christian Wutke— Piotrkowska 115 T. 4-86.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Krochmal kartoflany.

M. Marchlik — Średnia 3.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Księgarnie.

Stanisław Miszewski — Piotrkowska 87.

Feliks Potz — Przejazd 16.

Laboratorja chemiczno-bakterjologiczne
lekarskie.

N. Schatz, Magister — Piotrkowska 50,
Telefon 26-81.

Dr. M. Silberstrom — Cegielniana 36.

Lamp składy.

W. Łyczkowski — Piotrkowska 188.

Lecznica dla zwierząt i wzorowa angielska
kuźnia.

Warrikoff i Kwaśniewski — Milsza 22.

Lekarze weterynaryi.

Lekarze.

Akuszerja i choroby kobiece.

Dr. Kazimierz Brzozowski — Piotrkowska 87,
Tel. 15-50.

Dr. Zofja Garlicka — Nawrot 1 T. 10-14.
Od 9—10 i 4—6 w święta od 9—10.

Dr. Jakób Kon — Zachodnia 41 od 3—6 w.

Dr. M. Papierny — Południowa 23 T. 16-85,
do 11 rano i od 4 i pół do 6 i pół popoł.

Dr. Ryszard Skibiński — Piotrkowska 123,
Tel. 4-90, od 4—6 w święta od 9—11.

Dr. Leon Szayerowicz — Rozwadowska 4.
T. 10-66. Od godz. 10—11 i od 4—7. Ordyna-
tor oddziału chorób kobiecych w szpitalu fabrycznym
(Nawrot 58).

Chirurgja i ortopedya.

Dr. M. Kantor — Południowa 3, T. 18-27
Do 9 r. i od 3—6 popoł.

Dr. L. Lewitan — Południowa 23.

Od 3 do 5 po poł.

Dr. Tomaszewski — Andrzeja 3, T. 17-50.

Choroby dzieci.

Dr. I. Lipszyc—Piotrkowska 108, T. 15-01.

Od 8 do 10 r. i od 4 do 5 pop.

Dr. T. Mogilnicki — Andrzeja 3. T. 13-44.

Od 8 do 10 r. i od 4 do 5 pop.

Choroby nerwowe.

Dr. Bronisław Łuczycki — Andrzeja 5.

Do 10 r. i od 5 do 7 w.

Choroby oczu.

Dr. G. Weissberg — Wschodnia 72.

Od 10 do 12 i od 4 do 6 pop.

Choroby skórne, wener. i moczopłciowe.

Dr. J. Abrutin — Krótka 9, T. 23-78.

Do 9 r., od 12—2 i od 6—8; dla pań od 5—6.

Dr. Waław Bernard — Benedykta 9.

Od 9—12 i od 4 i pół do 7 i pół w święta 10—1.

Dr. J. Birencweig — Średnia 3.

Od 11—1 i od 3—7.

Dr. med. Z. Golc — Mikołajewska 18,

T. 20-60. Od 9—12 i od 4 i pół do 7 i pół.

Dr. M. Goldfarb — Zawadzka 18.

Od 9—12 i od 5—8, panie 5—6, w święta 9—12.

Dr. A. Groslik — Zachodnia 68.

Od 8 i pół—11 i pół i 6—8, w święta od 9—12, panie od 5—6.

Dr. L. Klaczkina — Konstantynowska 11.

Od 9—1 i 6—8, dla pań od 5—6, w święta od 9—1.

- Dr. Włodzimierz Lewi — Zawadzka 10.
Od 11 i pół do 12 i pół i 3—7 i pół, panie: 4—5.
- Dr. med. J. Leyberg — Krótka 5.
Od 10—1 i 6—8, panie 5—6 oddzielna poczekalnia.
- Dr. L. Prybulski — Południowa 2.
Od 8—1 i 4—8 pop.
- Dr. B. Rejt — Średnia 5. Od 9—1 i 4—8 w. w
niedziele i święta 9—2, (oddzielna poczekalnia
dla pań).
- Dr. I. Silberstrom — Zawadzka 12.
Od 8—8 i pół r. i 11 i pół — 2 i pół pop. i od
4 i pół do 8 i pół w.; panie od 4 i pół do 5 i pół.
- Dr. Feliks Skusiewicz — Andrzeja 13.
Od 9—11 i od 4—8.
- Dr. Sznittkind — Średnia 2.
Od 8—2 i 4—9 wiecz. (kosmetyka lekarska).
- Dr. H. Szumacher — Nawrot 2.
Od 9—10 i pół i od 5—8 wiecz.

Choroby uszu, nosa i gardła.

- Dr. J. Rosenblatt—Piotrkowska 35, T. 19-84.
Od 10—11 i od 5—7.

Choroby wewnętrzne.

- Dr. M. Krotowski — Piotrkowska 37.
Od 9—10 i od 3 i pół—5, w niedziele od 3—5.

Choroby wewnętrzne i dzieci.

- Dr. Edward Bernhardt — Cegielniana 19.
Choroby płuc i serca.
- Dr. M. Bomasz — Zawadzka 23.
Od 9—10 i od 3—5.
- Dr. Wincenty Gajewicz — Konstant. 17.
Od 9—10 i od 4—6.

- Dr. Leon Kaczmarkiewicz — Mikołaj. 95.
Od 9—10 i od 3—5.
- Dr. Zygmunt Makow — Północna 1.
Od 8—9 i od 3—4.
- Dr. J. Małowist—Mikołaj. 29, T. 18-48.
Od 9—10 i od 5—6.
- Dr. I. Margolis — Południowa 4, T. 15-97.
Do 10 r. i od 3—5 pop.
- Dr. A. Tereszkwicz — Widzewska 38.
Do 10 r. i od 2 i pół do 4 i pół.

Choroby wewnętrzne i kobiece.

- Dr. Arkadiusz Goldenberg — Nawrot 38,
T. 20-10. Do 9 i pół i od 5—7, w święta do 11.
- Dr. Franciszek Koziółkiewicz — Piotrkowska 103, T. 17-14. Od 9 i pół do 11 r. i od 6—8 wieczorem.
- Dr. Ładysław Michalski — Piotrkowska 97.
Do 10 r. i od 4—6 pop.
- Dr. H. Rundo — Zawadzka 15, T. 18-88.
Do 10 r. i od 4—6 pop.

Lekarze weterynaryi.

- Mieczysław Kiełkiewicz — Piotrkowska 190.
Od godz. 8 do 12 i pół. (Szczegóły w ogłoszeniu).
- Warrikoff i Kwaśniewski — Milsza 22.
Lecznica dla zwierząt.

Lin fabryka.

- Oskar Dressler dawniej Dressler i Kunich —
Piotrkowska 174, T. 4-88.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Listwy na ramy i do tapet.

I. Kawecki i W. Mikucki — Fabryka — Juliusza 36. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Luksusowe wyroby z brązu i plateru.

Józef Abramowicz — Piotrkowska 17.

Malarskie zakłady.

Ludwik Tamborski — Brzezińska 56.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Masażyści i masażystki.

S. Kajzer — Zawadzka 27.

M. Kowalska — Karola 26.

Maszyny do pisania, dodawania i liczenia.

J. Block — Krzysztof Brun i Syn. Oddział w Łodzi — Dzielna 36, Tel. 29-50.
(Kierownicy: Aleksander Andrzejewski i Aleksander Bem). Szczegóły w ogłoszeniu.

Maszyny do szycia.

Kompanja Singer — Własne Magazyny: Piotrkowska 86, T. 19-27. Piotrkowska 273. Konstantynowska 35. Zgierska 9.

Maszyny do obróbki drzewa.

Paweł Kegel — Długa 105, Tel. 14-12.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Paulus & Rothe — Milsza 4.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Maszyny do wyrobu pudełek tekturowych.

Leon Wolski — Średnia 25.

Maszyn fabryki.

J. John Tow. Akc. — Piotrkowska 217,
Tel. 22-98 i 1-22. (Szczegóły w ogłoszeniu).

A. Schöpke Inż. — Wólczańska 168, T. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. H. B. Teepe Inż. — Piotrkowska 189,
T. 9-64. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Mebli fabryki i składy.

Fabryka mebli artystycznych „W. Tlide”,
właściciel Robert Schultz — Długa 112,
dom własny, Tel 23-33.

D. M. Marzyński — Zachodnia 21.
Skład mebli.

Mebli żelaznych fabryka.

J. B. Wołkowyski — Dzielna 11.
Tel. fabryki 21-83, składu 23-79.

Metalowe i kotlarskie wyroby.

Karol Jasiński — Fabryka — Średnia 45.
Tel. 16-93. (Szczegóły w ogłoszeniu).

A. Schöpke Inż. — Wólczańska 168, T. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Mleczarnie.

„Rogów“ Wł. Drużycki — Piotrkowska 59,
T. 11-84. (Szczegóły w ogłoszeniu).

„Rogów“ (E. Drużycka) — Średnia 13.
W. Rydza — Dzielna 1, Benedykta 1

Mleko, masło, nabiał i jaja.

- Mleczarnia „Rogów“ (Wł. Drużycki) — Piotrkowska 59, T. 11-84. (Szczegóły w ogłoszeniu).
Mleczarnia „Rogów“ (E. Drużycka), Średnia 13.
Spółka Mleczarska Ziemi Łęczyckich —
Andrzeja 7, telef. 965. Dostawy mleka: hurtowa do sklepów i detaliczna do domów we flakonach kapslowanych.
O. Tauchert—Andrzeja 3. Telef. 21-52.
Szczegóły w ogłoszeniach.

Modelarskie zakłady.

- Franciszek Bittner Milsza 25, wykonywa wszelkie modele z drzewa do odlewów żelaznych i metalowych.

Muzyczne instrumenty, gramofony i nuty.

- Adolf Darcz—Wólczańska 116 Skład i dokładna reperacja wszelkich instrumentów.
Karol Michalski—Piotrkowska 223. Dom komi-sowo-handlowy (orkiestrjony i pianina).
G. Teszner—Piotrkowska 30.

Muzyczne szkoły.

- Antoni Grudziński—Piotrkowska 86.
I. Winiecki—Spacerowa 40.

Muzyka taneczna.

- H. Schuer—Zawadzka 10 m. 14.

Nasiona kwiatowe.

- Marja Szosland—Konstantynowska 11.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Nauczycielskie Biura.

J. Adamowiczowa—Piotrkowska 103.

Biuro pedagogiczno-rekomendacyjne J. Adamowiczowej, Piotrkowska 103, poleca nauczycieli i nauczycielki różnej narodowości: francuzki, angielski, niemiecki, nauczycielki muzyki, freblanki, bony, polki i cudzoziemki, buchalterki, korespondentki, kasyerki, pielęgniarki i gospodynie.

Naukowe Zakłady żeńskie.

D. Gajst—Kamienna 12.

F. Tikliner—Południowa 20.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. Zbijewska 7-klas. szkoła żeńska—Długa 10.

Obuwie.

F. Głowacki—Dzielna 1. (Szczegóły w ogłoszeniu).

W. Górski—Mikołajewska 32.

R. Kronig—Wólczańska 98.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

Magazyn Łódzki Towarzystwa St.-Petersburskiej Fabryki Mechanicznego Obuwia „Skorochód”—Piotrkowska 53.

T. Obrębski—Dzielna 20. (Szczegóły w ogłoszeniu).

B. Sumera—Nowo-Zarzewska 9.

Oczyszczanie szyb, froterowanie, sprząatanie.

„Hygiena“ Piotrkowska 89.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

Odlewy żelazne i metalowe.

A. Schöpke Inż.—Wólczańska 168, telef. 6-70.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. John Tow. Akcyjne, Piotrkowska 217,
telef. 1-22 i 22-98. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Ogrodnicze zakłady.

S. Dymekowski—Przejazd 12.

(Szczegóły w ogłoszeniu).

E. Gundelach — Łódź-Karolew telef. 15-90.
„Bazar kwiatów“—Piotrkowska 41, telef.
740, filje: Piotrkowska 100, telef. 14-96
i Piotrkowska 165.

„Juljanów“ L. Kołaczkowski—Piotrkowska 83
telef. 543.

Marja Szosland—Konstantynowska 11.

Szczegóły w ogłoszeniu na początku Przewodnika
przed tekstem.

Okucia budowlane.

Bracia Suwalscy—Fabryka. Plac Kościelny 8.

Opony nieprzemakalne i namioty.

Oskar Müller—Wólczańska 109.

Optyczne zakłady.

Kazmierz Roszak dawniej St. Lewiński —
Dzielna 1.

Szczegóły w ogłoszeniu.

Paszporry zagraniczne i krajowe

wyrabiają u władz:

Kazimierz Kulejowski — Piotrkowska № 2,
telef. 14-20. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Włodzimierz K. Uthof — Piotrkowska 7, godz.
przyjęć od 9—12 i od 3—8 w.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Pathefony.

Główny skład Pathefonów Tow. Akc. Braci
Pathe w Paryżu — w Łodzi Piotrkowska
117.

Piwo.

Hurtowy Skład Tow. Akc. Browarów paro-
wych Haberbusch Schiele — Przejazd 65.
telef. 14-33.

Platerowane i srebrne wyroby.

Józef Fraget — Piotrkowska 69, telef. 24-52.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Towarzystwo Akcyjne Norblin, Bracia Buch
i T. Werner w Warszawie. Skład fa-
bryczny w Łodzi — Piotrkowska 11,
telef. 10-76.

Podróżne przybory i wyroby skórzano-galan-
teryjne.

M. Wainberger i S-ka Fabryka — Dzielna 9.

Pogrzebowe zakłady.

Paweł Pellikan — Widzewska 76.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Porcelanowe i szklane wyroby.

„Ćmielów“ — Piotrkowska 31, telef. 11-80
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Henoch Gross—Nowomiejska 26.

Z. Tarczyński — Piotrkowska 63, telef. 3-39.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Powozowe zakłady.

Adolf Dittbrenner—św. Anny 3.

Jan Kasiński—Piotrkowska 243.

Powroźnicze zakłady.

St. Markiewicz — Wólczańska 109, telef. 6-53.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Pralnie chemiczne i farbiarnie.

Adolf Krüger—Główna 33.

J. Staniszewski—Północna 14.

K. Szczepański—Średnia 20.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Przewozowe zakłady.

M. Lentz—Przeprowadzka opakowanie i przechowywanie mebli—Widzewska 77, telef. 14-36.

Rękawiczki.

K. Szefner i S-ka Fabryka Piotrkowska 61.

Restauracje.

„Bagatela“—Andrzeja róg Długiej 28.

Albert Böhme. Dom majstrów. Przejazd róg Piotrkowskiej, telef. 14-08.

N. Drużycki i J. Zieliński — Park „Helenów“
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Robótki ręczne i dodatki do tychże.

Edward Jezierski—Konstantynowska 24.

Rowery.

T. J. Arnold — Skład i warsztat reperacyjny
Andrzeja 34.

Rury.

A. Schöpke Inż.—Wólczańska 168, telef. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. H. B. Teepe Inż. — Piotrkowska 189, telef.
9-64. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Rymarskie zakłady.

Jan Stasiński—Piotrkowska 243.

Jan Skotlewski — Zakład rymarsko-tapicerski
i galanteryjny—Konstantynowska 41.

Rysunkowa szkoła.

Jerzy Leman — Południowa 2.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Stolarski zakład.

E. Glückermann—Zielona 32.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Stolarsko-tapicerski zakład.

F. Budzyński — Główna 16.

Stróże nocni i posłańcy.

Kantor stróżów nocnych i posłańców —
Milsza 45.

Sukna składy.

G. A. Restel & C-o — Piotrkowska 100.

Suknie damskie.

Magazyn sukien „La Mode“ Sióstr Kapotta,
Cegielniana 52 I piętro.

Szczotkarskie wyroby.

Karol Freigang—Piotrkowska 137.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Szkoły.

Obacz: Naukowe Zakłady.

Szmuklerskie wyroby.

Feliks Nirenberg—Cegielniana 50.

Szyby do okien.

Z. Tarczyński—Piotrkowska 63, telef. 3-39.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Ślusarskie zakłady.

L. Andrzejak—Piotrkowska 86.

Zakład Mechaniczno-ślusarski poleca własnego wynalazku haki do firanek (patentowane w Rosyi i zagranicą) odpowiadające do każdej szerokości okna, również przyjmuje roboty budowlane, wodociągowe i inne w zakresie ślusarstwa wchodzące.

Adolf Wize—Zawadzka 14.

Mechaniczna ślusarnia wykonywa części do salfaktorów i grępli, drut na rajzwalce, blaty do haków, łańcuchy do grępli i salfaktorów oraz śruby do wilków.

Środek na porost włosów.

Marja Świątkowska—Średnia 53 m 8.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Tabaczne wyroby.

Z. Prądyński dawniej W. Muśnicki i S-ka —
Plotrkowska 69, telef. 11-54.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Tapicersko -dekoracyjne Zakłady.

F. Drozdowski i S-ka—Nawrot 23, telef. 16-63.
Józef Kabus—Widzewska 81.

Kazimierz Kaspruś—Główna 11.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

S. Korczak—Rozwadowska 14.

Hermann Ott—Długa 77.

Technicy budowlani.

H. Dawidowicz—Zawadzka 26.

Techniczne artykuły.

Karol Michalski, Piotrkowska 223.

Dom Komisowo-Handlowy.

A. Schöpke Inż.—Wólczańska 168, telef. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. H. B. Teepe Inż.—Piotrkowska 189, telef.
9-64. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Techniczne Biura.

Jakób Eiger—Mikołajewska 22, telef. 342.

Siemens i Halske—Piotrkowska 150, telef. 4-22
i 29-15.

G. Praszki Inż., Widzewska 38, telef. 21-31.

Dostawa lokomobil i maszyn parowych oraz silni-
ków ropowych i gazosących.

A. Schöpke Inż.—Wólczańska 168, telef. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Adam Totenberg Inż. Architekt — Piotrkowska 46.

Tkackie desenie i kartony Jacquardowe.

Rudolf Dems—Wólczańska 129.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Tkackie przybory i maszyny.

Alex. Bürgel—Podleśna 4, telef. 4-67.

R. Zabłodowski—Piotrkowska 166.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Tkalnie Mechaniczne.

Adolf Schmidt dawniej Emde i S-ka skład —
Zielona 16, telef. 78, fabryka w Żabieńcu.

Tokarskie zakłady i fabryki szpulek.

Ferdynand Scholz—Główna 31.

Antoni Zeh—Andrzeja 59, telef. 7-14.

Torebek papierowych fabryki.

„Energja“ właściciel J. Weissand — Benedykta 30.

Transmisje, Maszyny i Odlewy żelazne.

Tow. Akc. Fabryki Transmisji, Maszyn i Odlewów żelaznych J. John w Łodzi, telef. 1-22 i 22-98.

Szczegóły w ogłoszeniu na odwrotnej stronie okładki.

A. Schöpke Inż.—Wólczańska 168, telef. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. H. B. Teepe Inż. — Piotrkowska 189, telef. 9-64. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Ubezpieczenia.

Salo Opatowski, Łódzki Główny Agent T-wa Ubezpieczeń „Salamandra“ — Zielona 3, telef. 899.

Główna Reprezentacja Towarzystwa Ubezpieczeń „Przezorność“ Hertzberg i Tymieniecki Andrzeja 16, telef. 13-47.

Z. Tarczyński — Jeneralna reprezentacja Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń „Szyb“ na Piotrkowską i Kaliską gub. — Piotrkowska 63, T. 3-39. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Ubezpieczeniowi (asekuracyjni) Technicy.

Inż. R. Puciata — Budowniczy — Konstancyńska 47. W Warszawie, Nowomiejska 9. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Rudolf Sunderland — Technik asekuracyjny — Zachodnia 41.

Ubrania uczniowskie.

K. Kleidt — Rozwadowska 4, T. 24-19.

Wiertnicze zakłady.

Józef Barski — Pańska 71, T. 8-93. (Szczegóły w ogłoszeniu).

S. Bartczak i W. Kusak — Wólczańska 167.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

A. Schöpke Inż. — Wólczańska 168, T. 6-70.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Gustaw Wittke — Andrzeja 60, T. 26-02.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

Wina kaukaskie.

I. Lipiński i T. Kędzierzawski — Widzewska
80a, Tel. 12-71. (Szczegóły w ogłoszeniu).

G. Nazaretow — Długa 18. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Wina i bezalkoholiczne napoje.

F. B. Cern — Nowo-Zarzewska 24 i Andrzeja
11, Tel. 13-01. (Szczegóły w ogłoszeniu).

F. Ender — Rzgowska 13 oraz filje: Rokicińska
20 i na Bałutach. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Wody mineralne i napoje owocowe.

„Destylat“ Fabryka — Milsza 4.

Wódki, likiery, miodosytnie i składy win.

I. Lipiński i T. Kędzierzawski — Dystylarnia,
Miodosytnia i Skład win — Widzewska
80a. Tel. 12-71.

Wózki dzieciinne i łóżka żelazne.

L. Gessler — Fabryka i skład — Piotrkowska
137.

Wstążki jedwabne.

J. Wiesel — Mechaniczna fabryka — Mikołajewska 47, T. 3-76.

Zegarmistrze.

T. Bańkowski — Przejazd 12, Filja: Nawrot 6.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

J. F. Rösler — Wólczańska 151.
(Także jubilerskie wyroby).

Żelazne wyroby i naczynia kuchenne.

R. Arneker — Piotrkowska 91 i 19, Tel. 7-64.
(Szczegóły w ogłoszeniu).

W. Cielecki — Skład fabryczny Tow. Akc. Wł. Gostyński i S-ka — ul. Piotrkowska 68, Tel. 12-45. (Szczegóły w ogłoszeniu).

Żelazo, Węgle, Gwoździe, Drut, Cement

i Terrakota.

Antoni Bernhard — Andrzeja 3, T. 9-01.
(Warszawa — Foksal 14).

Tow. Akc. Ł. J. Borkowski — Widzewska 60.
Tel. 1-19.

Karol Somya — Piotrkowska 192, T. 5-71.
Skład żelaza i artykułów technicznych.

Ogłoszenia.

Księgarnia i Skład Nut
Gebethnera i Wolffa

w Warszawie.

FILJA w ŁODZI:

ul. Piotrkowska 87, T. 17-71

(dawniej Stanisław Miszewski)

poleca rozmaitej treści:

Książki polskie.

Książki niemieckie.

Książki francuskie.

Książki angielskie.

Książki w pięknych oprawach na podarunki.

Książki tanich wydawnictw.

Nuty na fortepian.

Nuty do śpiewu.

Nuty na różne instrumenty.

Nuty na orkiestrę.

Nuty w tanich wydaniach.

Księgarnia zaopatrzona dostatkowo. Sprawdza i dostarcza szybko i dokładnie. Wszelkie informacje oraz katalogi i prospekty udziela i wysyła bezpłatnie.

„Tygodnik Ilustrowany”

istnienia lat 52.

najbardziej rozpo-
wszechnione pismo
obrazkowe polskie.

~~~~~
Prenumerata w Warszawie:

rocznie	rb.	8.—
półrocznie	rb.	4.—
kwartalnie	rb.	2.—

Z PRZESYŁKĄ:

rocznie	rb.	12.—
półrocznie	rb.	6.—
kwartalnie	rb.	3.—

Wydawcy: Gebethner i Wolff.

Redaktor Dr. Józef Wolff.

Warszawa, Zgoda 12, T. 4-14.

Łódź, Piotrkowska 87, T. 17-71.

RESTAURACJA

w parku

„HELENÓW”

jedynym prawie miejscu spacerowym w Łodzi wydaje śniadania, obiady i kolacje. Kuchnia pod kierunkiem zdolnego kuchmistrza.

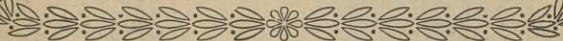
Piwnica stale zaopatrzona w doborowe gatunki wszelakich trunków i napojów.

Latem koncerty orkiestry. Wielka sala balowa. Gabinety. T. 20-51.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Mleczarnia

w górnej części tegoż parku „Helenów” zaopatrzona w świeży nabiał, pieczywo i ciasta.

Mleczarnia „ROGÓW”

Łódź, ul. Piotrkowska 59

Telefon 11-84.

POLECA:

świeże masło śmietankowe w najlepszym gatunku, mleko, śmietanę, śmietankę i t. p.

WYDAJE:

śniadania, obiady i kolacje smaczne i zdrowe.

Właściciel **W. Drużycki.**

FILJA:

przy ulicy Średniej Nr. 13.

Magazyn bielizny i towarów galanteryjnych
A. SPODENKIEWICZ Konstantynowska 26.
Tel. 5-37.

Srebrny medal.

Dyplomowana przez Wiedeńską Akademię

Pracownia gorsetów

wiedeńskie i paryskie fasony

A. Sztyglic

w ŁODZI,

ul. Cegielniana 52.

Prywatna szkoła żeńska

z oddziałami
przygotowaw-

R. Tikliner

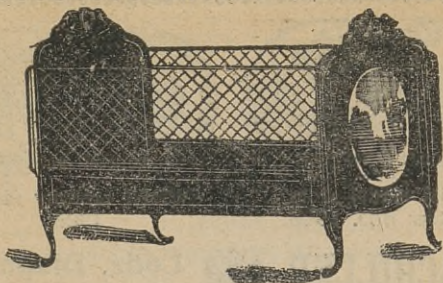
czymi do gimnazjów
żeńskich oraz specjal-
na nauka kroju i szy-
cia przy szkole kurs

poobiedni, po ukończeniu wydaje się
świadectwa cechowe.

85

Opłata przystępna dla każdego.

Łódź, Południowa 24 parter.

Fabryka mebli żelaznych

J. B. WOŁKOWYSKI

ŁÓDŹ, ulica PIOTRKOWSKA № 114.

Fabryczny skład: ulica DZIELNA № 11.

Telefony: Fabryki 21-83. — Składu 23-79.

ŁÓDZKA

Wypożyczalnia Książek

w Łodzi, ulica Andrzeja 5,

posiada książki beletrystyczne i naukowe
w 4-ch językach: polskim, francuskim,
niemieckim i rosyjskim.

92 Ogółem 11 tysięcy tomów.

Abonament miesięcznie od 1 tomu **40 k.**

„ „ „ 2 „ **60 k.**

„ „ „ 3 „ **80 k.**

Vadjum (zastaw) rb. 1.— od tomu.

Czytelnia otwarta codziennie od godz. 10 rano do
godz. 8 wieczorem za wyjątkiem niedziel i świąt.

Wielki medal złoty
Rostów n/D. 1908.

Wielki srebrny medal
1908.

F. SCHILLER

Łódź, Długa 66.

T. 25-18 (dom własny).

Fabryka różnych modnych **FARTU-**
CHÓW po niskich cenach. 78

Wielki wybór.

SKŁAD WIN i towarów kolonialnych oraz hurtowa
i detaliczna sprzedaż herbaty firmy:

Bazylij Pełtow i Synowie.

Henryk Certowicz, w Łodzi, Składowa 16.

Poleca wina, koniaki, likiery krajowe i zagraniczne w do-
borowych gatunkach oraz wszelkie delikatesy, kawitory
i sery, towary kolonialne, świeże po cenach przystęp-
nych. 79

**Największa Łódzka Elektryczna Fabryka
palenia kawy i surogatów „Tryumf”.**

Reprezentacja i skład cykoryi Ferd. Bohma i S-ki
we Włocławku egz. od r. 1816; herbaty Tow. „Ka-
rawana“ w Moskwie; krochmalu ryżowego i błysz-
czu Hoffmana w Salzuflen; biszkoptów i czekolady F.
Anczewskiego w Warszawie. Towary kolonialne.

**Franciszek GLUGLA, Łódź, ulica Południowa 28.
Telefon 8-17.**

Łódzki Oddział

Tow. Udziałowego **J. BLOCK**

Krzysztof Brun i Syn

Łódź, ulica Dzielna Nr. 36, Telefonu 29-50

o poleca o

Amerykańskie maszyny do pisania **Remington**. Aparaty do kopjowania bez użycia wody i do odbijania kopij (duplikatory) **Roneo**. Maszyny do liczenia **Burroughs**.

Arytmometry **Brunsviga**.

Amerykańskie kompletne urządzenia biurowe.

Amer. wagi **Fairbanks**. Ameryk.

dźwigi **Otis**.

Am. rowery

Swift. Nu-

merato-

ry.

Własne warsztaty
reperacyjne pod
kontrolą specja-
listów.

Szkoła pisania
na maszynach
REMINGTON.

91

Perforatory. Maszynki do temp. ołówków **Roneo** i inne.
Dodatki do wszystk. syst. maszyn do pisania i kopjowania.

GUSTAW WITTKE

ZAKŁAD KOTLARSKI i BUDOWA STUDZIEN

ŁÓDŹ,

ul. Andrzeja 60. Telefon 26-02.

75

Biuro Wiertnicze i Warsztaty mechaniczne

JÓZEF BARSKI

ŁÓDŹ, ul. Pańska 77. : Telefon 8-93.

Wykonywa: wiercenie studzien artezyjskich. Wiercenie skutecznia się najnowszymi systemami. ::

76

Firma egzystuje od 1890 roku.

OGŁOSZENIE.

Na mocy udzielonego mi pozwolenia przez Warszawski Urząd Lekarski z dnia 10 Września 1909 r. za Nr. 5511 na rozpowszechnienie mojego wynalazku na porost włosów oraz swobody ogłaszania wydanego mi przez tenże Urząd Lekarski z dnia 15 Września 1910 r. mam zaszczyt polecić swój wynalazek, na porost włosów i przeciwko ich wypadaniu z bardzo dobrym rezultatem. Listy dziękczynne, poświadczone rejentalnie, dające rękojmię o skuteczności wynalazku posiadam. Sposób użycia udzielam osobiście.

Marja Świątkowska ŁÓDŹ, ul. Średnia № 53 m. 8.

HOTEL „VICTORIA“

ŁÓDŹ,
ulica Piotrkowska Nr. 67,
w centrum miasta.

70 POKOJÓW.

ELEKTRYCZNE OŚWIETLENIE.

KĄPIELE w DOMU.

RESTAURACYA PRZY HOTELU.

CENY PRZYSTĘPNE.

Właściciel E. FREUDENBERG.

Gabinet dentystyczny

L. SLADKINA

b. asystenta Dentystycznego Instytutu

Nadwornego Lekarza-Dentysty Engla

w Berlinie

ŁÓDŹ, ul. Krótka № 4.

Specjalność: koronki złote, mostki, (sztuczne zęby bez dziąseł), złote i porcelanowe plomby, regulowanie krzywo rosnących zębów i t. p.

Godziny przyjęć: od 10 do 1 i od 4—8 w.
w niedziele i święta od 10 do 12 w poł.

ADOLF RICHTER

Łódź, Przejazd № 4. T. 308.

Warszawa, Leszno № 6. T. 10-81.

SKŁAD

artykułów technicznych

POLECA:

Motory na gaz ssany.

Motory gazowo-nafto-

we. Rury. Armatury.

Pakunki Klingeryt.

Wentyle Jenkinsa. Osie

i resory oraz koła gu-

mowe Ros. Ameryk.

Manufaktury.

W. CIELECKI Skład fabryczny Tow. Akc.
WŁ. GOSTYŃSKI i S-ka
Łódź, Piotrkowska 68, T. 12-45.

poleca: Łóżka żelazne, Dziecinne łóżeczka, kołyski,
wózki, welocypedy, Lodownie pokojowe, maszyny
do robienia lodów i masła, Samowary Tulskie, Ka-
setki żelazne do pieniędzy, Naczynia kuchenne nik-
lowe, aluminiowe i emaljowane, Wanny, Wyżymaczk
Bidety, Klozety, Maszyny „Primus“, Łóżka szpitalne
i stoły operacyjne, Filtry do wody „Berkefeld“ wo-
dociągowe, pokojowe i pompowe.

Sprzedaż za gotówkę i na spłaty częściowe.
Ceny fabryczne stałe. 2

Zakład Optyczny
i Elektrotechniczny

Kazimierza

ROSZAKA

dawniej St. Lewiński
Łódź, Dzielna 1.

Firma istnieje od 1886 r.

Specjalność: Maszyny
elektryczne, Narzędzia
chirurgiczne, Naczynia
szklane lekarskie i che-
miczne, Termometry,
Pasy rupturowe, Bindy
damskie, Pończochy
oraz wszelkie inne wy-
roby gumowe, Inhała-
tory, Irygatory, Okula-
ry, Binokle, Lornetki,
Lorgnons. Instalacja
dzwonków elektrycz-
nych, telefonów, pioru-
nochronów oraz ich
konserwacja. 5

Mechaniczna
fabryka

watliny
(tkanej waty)

i wyrobów
fantazyjnych

J. S.

GOSZCZYŃSKI

Łódź,

ulica Orła № 23. 8

1896

1896

Egzystująca od 1824 roku

FABRYKA WYROBÓW

platerowanych i srebrnych 84 próby

Józefa Fraget

WARSZAWA, ul. Elektoralna 16.

Własny magazyn w Łodzi
 ulica Piotrkowska 69, Tel. 24-52.

Paulus & Rothe

ŁÓDŹ,

ulica Miłsza Nr. 4.

Dom Handlowo-Agenturowy.

Maszyny do obróbki drzewa, noże, piły, pilniki,
 wszelkie narzędzia dla przemysłu drzewnego, oraz
 sztanca i noże dla przemysłu papierowego.

Oliwa i smary.

86

Dystylarnia, miodosytnia i skład win
J. Lipiński i T. Kędzierzawski

Łódź, Widzewska 80

polecają znane ze swej dobroci własnego wyrobu:
 Miody, wódki, likiery, araki i koniaki. Wina węgierskie,
 hiszpańskie, włoskie, francuskie, rzymskie i besarab-
 skie, jak również Porter Angielski i wszelkie spiritu-
 alja zagraniczne. Sprzedaż hurtowa i detaliczna.

F. ENDER Handel win i towa-
rów kolonialnych

69

ORAZ

Fabryka win owocowych

Nagrodzona medalem złotym na Wystawie Hygie-
nicznej w Łodzi w roku 1903.

Sprzedaż hurtowa i detaliczna ul. Rzgowska 15.
detaliczna w filjach: ul. Rokocińska 20 i Bałuty.

Agentura gramofonów, płyt i wyżymaczek
SPRZEDAŻ NA RATY i ZA GOTÓWKĘ

Maurycy Perle

ŁÓDŹ, ul. Krótka Nr. 11. 70

E. GLÜCKERMANN

ŁÓDŹ, UL. ZIELONA Nr. 32.

MAGAZYN MEBLI ARTYSTYCZNYCH
i ZAKŁAD STOLARSKI. 71

Specjalny zakład leczniczego KEFIRU

K. SIGALINY

z KAUKAZU.

ŁÓDŹ, ul. Zawadzka Nr. 21. 72

„HYGIENA”

Oczyszczanie szyb, fro-
terowanie podłóg, sprzą-
tanie biur i mieszkań i t. p.

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA № 85.

34

DOM AGENTUROWO-HANDLOWY

Edmund BOGDAŃSKI

ŁÓDŹ, ul. Dzielna Nr. 30. Telefon 11-26.

Hurtowy skład towarów Cukierniczych,
Delikatesów i Kolonialnych oraz wy-

:: łączna reprezentacja firm: ::

Akc. Tow. T. J. Hagen, Moskwa. Tow.

Zorz Bormann Petersburg. Józef

Werner, Cyrański i S-ka Warszawa.

D. & M. Grootes, Gebroeders Westzaan

L. Ch. Dawrdzogu, Odessa. W. Fis-

cher, Odessa. K. Mystkowski, Kalisz.

B-cia Bochomolec Rozentowo

B. Gassies & Co. Cognac.

P. KEGEL

ŁÓDŹ,

Długa 105, Telef. 14-12.

**Gatry i maszyny do obróbki
drzewa.**

Piły dla gatrów, piły cyrkularne, noże heblarne, noże fasonowe (Frezery), kamienie do ostrzenia pił i noży.

Urządzenia kompletnych tartaków, spustów okrętowych, fabryk budowy wagonów, pianin i posadzek, zakładów budowlano-stolarskich, bednarskich, tokarskich, heblarskich, fasonowo-obróbkowych, stelmachskich, wyrobu mebli, szczotek, krzeseł i pantofli.

Zakład Fotograficzny

84

p. f.

„PIOTROWSKI”

w Łodzi, Nowy Rynek 6,

urządzony elegancko. Zdjęcia sposobem momentalnym (instantaée). Wykończenie artystyczne. Aparaty najnowsze. Portrety różnej wielkości. Portrety naturalnej wielkości od rb. 4, z ramą od rb. 10. Olejno malowane po 35 rubli. Zdejmuje wszelkiego rodzaju widoki. Ceny dla wszystkich przystępne.

o o o
Zakład otwarty codziennie od
godz. 9 rano do 6 po południu.

o o o
Niepogoda nie robi różnicy w zdjęciach.

Aleksander Kulesza

ŁÓDŹ,

ul. Andrzeja № 1 róg Piotrkowskiej
SKŁAD fortepjanów, pianin krajowych i zagranicznych
oraz 88

ZAKŁAD reperacyjny
i wynajem. ::

Inżynier R. Puciata Budowniczy i technik ubezpieczeń.

WYKONYWA w MIEŚCIE i NA PROWINCJI:

- 1) Wszelkie plany budowlane niwelacyjne i t. p.
- 2) Dozór techniczno-budowlany.
- 3) Oszacowanie budowli do ubezpieczenia od ognia.
- 4) Ekspertyzy techniczne, fabryczne i sądowe.
- 5) Udziela porad wynalazcom, fabrykantom i t. p.

w ŁODZI, ul. Konstantynowska Nr. 47.

w WARSZAWIE, ul. Nowomiejska Nr. 9.

52

Feliks Potz

42

:: ZAKŁAD INTROLIGATORSKI ::

ORAZ

Księgarnia i Skład materiałów piśmiennych
Łódź, ul. Przejazd 18 (róg Mikołajewskiej).

Przyjmuje zamówienia na wszelkie roboty w zakres introligatorstwa wchodzące: księgi handlowe, kolekcje prób, ozdobne oprawy książek i t. p. również

NAPISY na SZARFACH do WIĘNCÓW
wykonywa szybko i gustownie.

Robota staranna—ceny umiarkowane.

M. Sroczyński INŻYNIER

ŁÓDŹ, ul. Piotrkowska 200.

Urządzenia kotłów parowych wszystkich systemów, parowych maszyn, kompresorów, obmurowywanie kotłów, budowa kominów fabrycznych, armatury stalowe na wysokie ciśnienia, przegrzewanie pary, wentyle redukcyjne, paromierze, wyroby gumowe, węże, klapy i wszelkiego rodzaju uszczelniacze, gumowe koła do powozów i t. p. Pompy o ścieśnionym powietrzu systemu „Syrena“ i różne części techniczne dla fabryk.

17

Pierwsza łódzka **ADOLF PREISS** fabryka pomp =

ŁÓDŹ, Benedykta № 13, (dom własny).

POMPY wszelkich systemów do wodociągów. Ssąco-tłoczące pompy do głębokich wierceń. Własny wynalazek, — nowe urządzenia do pomp ręcznych i silnikowych, Pompy i podstawy stałe na składzie.

Ludwik **TAMBORSKI** :: ŁÓDŹ, :: Brzezińska № 56.

Pracownia robót Artystyczno-Malarskich.

Przyjmuje roboty pokojowe olejne i klejowe. Kościelne, chorągwie, religijne obrazy, wizerunki na szkle. Teatralne figury, wszelkie dekoracyjne, oraz szyldowe. Tapicerskie roboty wykonywa nader artystycznie na miejscu i na prowincji, po cenach :: przystępnych. 77 ::

CHRISTIAN WUTKE

Właściciel A. WUTKE

ZAKŁAD KRAWIECKI
ŁÓDŹ,

ul. Piotrkowska № 115.

№ TELEFONU 4-86.

31

INŻYNIER J. H. B. TEEPE

Łódź, ul. Piotrkowska № 189.

TELEFONU № 9-64.

55

Oddziały urządzeń i fabrykacji: Ogrzewania centralne, wentylacja, ciepłarnie ogrodnicze, osuszanie, wodociągi, łazienki kąpielowe, łaźnie parowe, baseny do pływania, pralnie i kuchnie parowe, hydranty pożarowe, urządzenia klozetowe wszelkich systemów, rury do kotłów i maszyn parowych, filtry, maszyny farbiarskie, fabryka armatur, garnki kondensacyjne „Econome” i wentylatory „Victoria”, odtłuszczanie pary, fabryka maszyn i warsztat reperacyjny. Projekty i kosztorysy—**bezpłatnie.**

Krochmal kartoflany

z dóbr

„ŻELAZNA” i „KAMION”

∴ znany ze swej dobroci. ∴

Zamówienia przyjmuje

M. MARCHLIK

ŁÓDŹ, ulica Średnia Nr. 3.

64

G. NAZARÉTO W

Łódź, ul. Długa № 18. 66

Skład Kaukaskich win z własnych winnic.

Sprzedaż hurtowa i detaliczna różnych gatunków i po umiarkowanych cenach.

ZAKŁAD
INTROLIGATORSKI

W. SUWAŁA

Łódź, ul. Nawrot Nr. 24.

FABRYKA PASSEPARTOUT, PRACOWNIA
RAM i OPRAWA OBRAZÓW oraz LAM-
PIONY, CONFETTI, FLAGI i PRZYBORY
∴ do KOTYLJONA. ∴

Pabjanickich fabryk wyrobów Bawełnianych

„KRUSCHE i ENDER“

w PABJANICACH gub. Piotrkowskiej.

MIEJSCA SPRZEDAŻY:

- 1) Łódzki Skład Główny: Łódź, ulica Piotrkowska Nr. 143 dom własny, z zastępstwem w Rydze: R. Lobek Ryga. Wielka piaskowa Nr. 8.
- 2) Łódzki skład filjalny: Łódź, ul. Piotrkowska № 46.
- 3) Skład Warszawski: Warszawa. Pasaż Simonsa zbieg ulic Nalewki i Długiej Nr. 50.
- 4) Skład Charkowski: Charków, Kłoczkowska ul. Nr. 3. dom S. Sz. Gulko.
- 5) Skład Moskiewski: Moskwa, zbieg. Nikolskiej i Czerkaskiego pereułka dom. Hr. Szeremietjewa.
- 6) Zastępstwo w Rostowie n/D. O. Patz, Rostów n/D., Nikołajewskij pereułek Nr. 44.
- 7) Zastępstwo w Petersburgu: Landau i S-ka Petersburg Wnutrennij Gostinnij Dwor Nr. 83/84.

RUDOLF DEMS

:: ŁÓDŹ, ::

ul. Wólczańska 129.

Zakład rysunkowy

deseni tkackich

ORAZ

wyrób kartonów

Jacquardowych.

BRACIA DEMS

:: ŁÓDŹ, ::

ul. Wólczańska 129.

o o o o o o o o o o o o o o o o

Fabryka półjedwab-

nych i bawełnianych

serwet, serwetek i

kap na łóżka.

Hurtowy i detaliczny skład

1

masła, jaj i produktów wiejskich

O. TAUCHERT

Łódź, ulica Św. Andrzeja № 3.

Kupno.

Sprzedaż.

Mechaniczna fabryka

3

tkanin i splotów drucianych

Adolf Neugebauer i S-ka

Łódź, ul. Piotrkowska 49.

Z. PRĄDZYŃSKI

4

dawniej W. MUŚNICKI i S-ka

Łódź, ul. Piotrkowska 69, Telefon 11-54.

Wyroby tabaczne pierwszorządnych fabryk krajowych i ruskich. **Gilzy** z oryginalnej bibułki „**Abadie**”.

Cygara zagraniczne.

Specjalność: zestawianie mieszanek tytoniowych.

CUKIERNIA

7

oraz specjalna fabryka cukrów i lodów

E. Bartsch

dawniej

J. SZMAGIER.

Łódź, Piotrkowska 28, Tel. 15-71.

Nagrodzona złotymi medalami i dyplomem uznania.

Zakład Ogrodniczy

9

S. DYMEKOWSKIEGO

Łódź, ulica Przejazd 12.

Wykonywa wszelkie zamówienia wchodzące w zakres ogrodniczo-bukieciarski. **Dekoracje balowe, weselne i pogrzebowe.** Drzewa owocowe i ozdob.

F. GŁOWACKI

SZEWC. 10

Magazyn obuwia
męskiego,
damskiego
i dziecinnego.

ŁÓDŹ,

Dzielna № 1.

Przyjmuje obstalunki i reperacje, które wykonywa akuratnie, podług najnowszych fasjonów. **Ceny niskie.**

Handel win

i bezalkoholicznych
napojów

F. B. CERN

15 ŁÓDŹ,

Nowo-Zarzewska 24
(dom własny)

i

ulica Andrzeja № 11.

Telefon 13-01.

Stanisław Nowak

Łódź, Piotrkowska 162 (róg Głównej).

Pracownia ubiorów męskich oraz magazyn wszelkiej gotowej garderoby. Wykonywa obstalunki z własnych i powierzonych materiałów podług najnowszych żurnali. **Ceny nader przystępne.**

Wykończenie eleganckie.

16

PASZPORTY

zagraniczne i krajowe

oraz

wszelkie

koncesje

u władz

..... wyrabia .....

KAZIMIERZ

KULEJOWSKI

w Łodzi,

ul. Piotrkowska Nr. 2.

Telefon 14-20.

Fabryka przyborów tkackich **R. ZABŁODOWSKI**
Łódź, Piotrkowska 166.

Posiada na składzie wszelkie części potrzebne do fabryk tkackich. Jako specjalność wyrabia: schafthaltery, schafthaki i cugfedry, dostarczając takowe do fabryk po umiarkowanych cenach. 63

Albert DERN dawniej **Stanisław Pałaszewski**

Łódź, ulica Cmentarna 6.

Zakład rzeźbiarsko-kamieniarski i betonowy. Pomniki granitowe, marmurowe i mozaikowe. Ogrodzenia żelazne grobów i wszelkie roboty wchodzące w zakres kamieniarski i budowlany. 61

LOLAT-ŻELBET-ŁÓDŹ

Beton i żelazo-beton.

PRZEDSTAWICIELSTWO NA GUB. KALISKĄ
BIURO BUDOWLANE

Marcin Heyman i Janusz Dzierżawski

KALISZ.

61

LOLAT-ŻELBET-ŁÓDŹ

Piotrkowska 174. ■ Telefon 22-64.

Przedsiębiorstwo robót betonowych i żelazo-betonowych we wszelkich gałęziach
inżynieryjno-budowlanych. ∴

I. Kawecki i W. Mikucki

Fabryka listew

złoconych i różnokolorowych na ramy i do tapet.

Łódź, ulica Juljusza № 36.

20

I. STADNICKI

Hurtowy i detaliczny skład win, koniaków,
likierów
oraz towarów kolonialnych i delikatesów.

Łódź, ulica Andrzeja № 10.

22

MARJA SZOSLAND

Łódź, ulica Konstantynowska 11.

Skład nasion

znanej w całym kraju firmy Bonarego
(Erfurt). **Sklep kwiatów** świeżych, wieńcy
sztucznych i metalowych.

25

Zakład Krawiecki
SZ. MŁOTKIEWICZ

Łódź, Mikołajewska 56.

Wykonywa wszelkie zamówienia z włas-
nych i powierzonych materiałów.

28

Zakład pogrzebowy i skład trumien
PAWEŁ PELLIKAN

ŁÓDŹ, ul. Widzewska № 76. (Dom własny).
Posiada na składzie wielki wybór ozdobnych trumien od najskromniejszych do najozdobniejszych. Wieńce metalowe. Załatwia pogrzeby po umiarkowanych cenach.

43

Dr. WŁODZIMIERZ LEWI

ŁÓDŹ, ul. Zawadzka Nr. 10.

Lekarz ambulatorjum Czerwonego Krzyża.
Choroby skórne i płciowe. Stosowanie sposobu Erlicha 606. Kosmetyka medyczna.
Godz. przyjęć: od 11 $\frac{1}{2}$ — 12 $\frac{1}{2}$ i od 3 — 7 $\frac{1}{2}$;
panie od 4—5 po południu.

45

PALARNIA KAWY

w Łodzi, róg Główniej i Mikołajewskiej
dawniej OTTO BER. Obecnie **Juljusz WINSZE**.

Firma egzystuje od 1886 roku.

Poleca i dostarcza hurtownie i detalicznie dwa razy tygodniowo świeżą paloną kawę w wyborowych gatunkach jak również artykuły **kolonialne**.

CENY KONKURENCYJNE.

46

SZKOŁA RYSUNKOWA
JERZEGO LEMANA
Łódź, Południowa Nr. 2.

Żywy model (akt). Wykłady historycznej sztuki, anatomji i perspektywy. Osobny oddział dla dzieci i osobny dla rzemieślników z nauką technicznego rysunku.

47

PRACOWNIA

karbowania i plisowania sukien
damskich

Łódź, Zawadzka 10, m. 14 w podwórzu.

Wycinanie ząbków, wyszywanie aplikacji na
drogich materiałach w gustowne i modne
desenie, po cenach umiarkowanych. 44

Zakład Powroźniczy

ST. MARKIEWICZA

Łódź, Wólczańska 190. Tel. 6-53.

Wyrabia i poleca liny transmisyjne, liny do selfaktorów
i wszelkie artykuły z zakresu powroźnictwa używane
w fabrykach, szpagaty różnych numerów, pasy, powrozy,
hamaki i t. p. z konopi, lnu i bawełny. 41

OSKAR DRESSLER

Łódź, Piotrkowska 174, T. 4-88.

Zakład powroźniczy i fabryka lin.

SPECJALNOŚĆ:

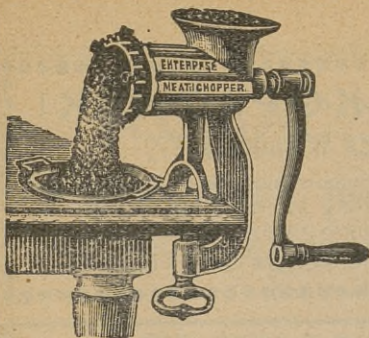
Liny transmisyjne bawełniane, konopne,
manilowe i druciane.

Liny bawełniane dla selfaktorów.

Szpindelsznur, szpagat i pakliny. Pasy konopne
i bawełniane do elewatorów.

Smar do lin. — Skrócanie i nakładanie
lin i na żądanie w każdym czasie. 60

SKŁAD 50

wyrobów żelaznych i stalowych oraz naczyń kuchennych, broni i przyborów myśliwskich

R. ARNEKKER

ŁÓDŹ,

Piotrkowska 91 i 10

Tel. 7-64.

Zakład Jubilersko-Zegarmistrzowski

T. BAŃKOWSKIEGO

Łódź, Przejazd 12. — Filja: Nawrot 6.

Sprzedaje zegarki, zegary i biżuterje oraz przyjmuje wszelkie obstalunki, przeróbki i reperacje, złocenie i srebrzenie. Wszystko wykonywa starannie i z sumiennością po bardzo przystępnych cenach.

49

48

Istnieje od 1894 roku.

ZAKŁAD

Tapicersko-Dekoracyjny

Kazimierz Kasprus

Łódź, Główna 11.

Przyjmuje zamówienia na dekoracje pokoi podług najnowszych rysunków z własnych i powierzonych materji, gustownie, elegancko i po przystępnych cenach. Pokrywa meble. Uskutecznia się wszelkie przeróbki przedko i dokładnie ku zadowoleniu Sz. Klijenteli.

Włodzimierz Uthof

51

Łódź, Zawadzka 6, m. 8.

Godziny przyjęć od 9 do 12 r. i od 3 do 8 wiecz.

Uskutecznia wyrabianie zagranicznych i krajowych paszportów, rosyjskiego poddaństwa, legitymacji z rodzowego szlachestwa i t. p.

Pośredniczy przy sprzedaży i kupnie nieruchomości.

ELJASZ KOPROWSKI

39

Łódź, ulica Wschodnia 27.

Leczenie zębów, plombowanie, zęby sztuczne na podniebieniu i bez, złote koronki i zęby sztyftowe.

Reperacja sztucznych zębów na poczekaniu.

—≡≡≡ Wyjmowanie zębów bez bólu. ≡≡≡—

40

Reinhold Kronig

Łódź, ulica Wólczańska Nr. 98.

Magazyn obuwia damskiego, męskiego i dziecinnego. Wielki wybór.

Obstalunki i reperacje wykonywa szybko i akuratnie po cenach umiarkowanych.

Z. TARCZYŃSKI

Łódź, ulica Piotrkowska 63, Telef. 3-39.

vis-à-vis Grand-Hotelu.

Skład szkła, kryształów i szyb do okien oraz porcelany, fajansu i wyrobów majolikowych. Jeneralna Reprezentacja Warsz. Tow. Wzajemnych **Ubezpieczeń Szyb** na Piotrkowską i Kaliską gub. 37

Lekarz Weterynarii

Mieczysław Kiełkiewicz

Łódź, ulica Piotrkowska 190.

Przyjmuje interesantów od 8 do 12½ popoł.

TŁOMACZENIA

ze wszystkich języków i na
wszystkie języki nowożytnie.

□ □ □

POPRAWIANIE

wszelkiego rodzaju druków i próśb
oraz
bieżącą korespondencją załatwia

Instytut języków nowożytnych

D-ra **KUMMERA**

.....
ODDZIAŁ

Biuro korespondencji i tłumaczeń.

○○○○○ ŁÓDŹ, ○○○○○

ulica Piotrkowska Nr. 79.

**Adresy i ogłoszenia
miast: Zgierza i Pabjanic.**

Zgierz.

Dr. R. Weissman b. ordynator kliniki terapeutycznej Uniwersytetu Warszawskiego. Choroby wewnętrzne i dzieci. — Zgierz, ulica Długa dom „Zgody“ przyjmuje codziennie od 9—11 rano i od 3—5 popoł.

Gustaw Meyerhof — Fabryka mydła — Zgierz.

....

Pabjanice.

Adwokaci.

Józef Smoleński — Zamkowa 28.

Jan Piotr Kitzman — Długa 50.

APTEKA JANA BOLECHOWSKIEGO

istnieje od 1894 roku

35

w Pabjanicach, ul. Warszawska.

Posiada specyfiki krajowe i zagraniczne oraz wody mineralne, wina lecznicze i przyrządy chirurgiczne.

SKŁAD APTECZNY

JANA BOŁECHOWSKIEGO
w Pabjanicach, Stary Rynek 10.

Posiada na składzie w wielkim wyborze: farby, oleje, pokosty, szczotki, pędzle, przyrządy elektryczne, perfumeryj krajową i zagraniczną, oraz wszelkie artykuły techniczne i apteczne po cenach konkurencyjnych.

30

Biuro dzienników i ogłoszeń.

A. Wadzyński — Zamkowa 23.

Dentyści.

Hipolit Brauman — Zamkowa 253.

Markus Klejnert — Gabinet dentystyczny —
Zamkowa 19.

Jakób Szapocznik — lekarz-dentysta — Zam-
kowa 14.

Fotograficzny zakład.

R. Wilhelm — Zamkowa 24.

Krawiecki zakład.

Leon Bogdański — Długa 52.

Meble.

D. M. Marzyński — Zamkowa 419-19.

K. SZUBERT

w Pabjanicach, ulica Św.-Jańska Nr. 3.

**Magazyn o b u w i a m ężkiego
i damskiego.**

Tkacki zakład.

W. Kowalski i S-ka — Pabjanice.

Szyby.

Kopel Judkowicz — Skład szyb i sprzedaż farb
oraz oprawa obrazów. — Stary-Rynek 5.

Zegary, zegarki i wyroby jubilerskie.

M. D. Kohn — Nowy-Rynek dom Hansa.

SPIS RZECZY.

o o o o

	Str.
Cześć informacyjna.	
Dworce kolejowe	9
Komunikacja	13
Banki oraz instytucje finansowe i kre- dytowe	36
Instytucje kupieckie	39
Władze powiatowe i miejskie oraz urzędy administracyjne	39
Władze i urzędy ministerjum sprawie- dliwości	41
Urzędy ministerjum skarbu	43
Władze duchowne	44
Doraźna pomoc i porady lekarskie	45
Porady prawne	48
Zwiedzanie miasta, rozrywki i zakupy.	
Zwiedzanie miasta	53
Rozrywki	76
Zakupy i zamówienia	80
Wycieczki w okolice.	
Zgierz	85
Kochanówka	87
Aleksandrów	88
Pabjanice	90
Ruda-Pabjanicka	94
Konstantynów	95

Dział historyczno-opisowy.	
Hitorja miasta	99
Oświata, nauka i czytelnictwo	115
Kultura	128
Sztuka	129
Zakłady dobroczynne	137
Towarzystwa użyteczności publicznej	143
Hygiena i Lecznictwo	147
Korporacje i stowarzyszenia zawodowe	150
Sportowe	152
Różne	153
Dział adresowy	157
Ogłoszenia	187
Adresy i ogłoszenia miasta Zgierza i Pa- bjanic	211

SKOROWIDZ ULIC.

□ □ □

Aleksandrowska 2. F.	Dąbrowa 8. H.
Aleksandrowska szosa 2. B. C. D.	" (wieś) 8. I. K.
Aleksandryjska 3. F.	Dąbrowska 8. G. H. I.
Andrzeja ś-go 5. D. E. F.	Dębowa 7. G.
Anny ś-tej 6. E. F.	Dębowa 1. 2. E.
Anstadta 3. G.	Długa 4. 5. E. 6. 7. F.
Antoniew Sikawa (wieś) 2. I. K.	Dobra 5. H.
" Stoki (wieś) 4. I. K.	Dolna 2. E. F.
Bałucki rynek 2. F.	Doły 1. H. I.
Bałuty 2. E. F.	Doroty ś-tej 8. F. G.
Bazarna 3. E.	Drewnowska 3. C. D. E. F.
Bednarska 8. G.	Droga obwodowa D. Ż. W. K.
Benedykta ś-go 5. D. E. F.	9. E. 6. K.
Biała 2. D.	Droga do Aleksandrowa 2. B.
Bicha 2. D.	" " Brzezin 1. I.
Boczna 7. F.	" " Konstantynowska 6. A.
Brajera 1. E.	" " Lutomierska 3. B.
Bruss 5. A. B.	" " Pabjanic 9. F.
" (wieś) 6. A.	" " Zgierza 1. E.
Buresza 2. E.	Dworzec D. Ż. F. Ł. 4. G.
Brzezińska 3. F.	" D. Ż. W. K. 6. D.
Brzezińska szosa 2. G. H. I.	Dworska 2. F.
Brzozowa 7. G.	Dziadowa 4. C. D.
Cegielniana 4. E. F. G. H. I.	Dzielna 4. F. G. H. I.
Cerecka 2. E.	Dzika 4. G.
Chłodna 3. C.	Ekaterynburska 4. D. E.
Chojny (wieś) 9. G.	Emilji ś-tej 6. H. I.
Ciemna 2. E. 2. F. 3. E.	Engla 2. E.
Ciepła 4. C.	Ewangelicka 5. F.
Cmentarz Katolicki 3. 4. D.	Fabryczna 6. G. H.
" " 3. H.	Fajfra 2. E.
" Prawosławny 3. 4. D.	Fiszera 2. D.
" Ewangelicki 3. 4. D.	Franciszkańska 3. F.
" Żydowski (stary) 3. E.	Gazowa 3. 4. D.
" " (nowy, Doły) 2. I.	Geldnera 3. 4. G.
" w Rokiciu 8. E.	Geyera 4. G.
Cymera 2. E.	Główna 6. F. G.
Czerwona 7. F.	Głucha 2. E.
Czerwonego Krzyża 6. D. E.	Golca 2. D.
Częstochowska 7. H. I.	Gołębia 6. H.

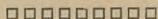
Górny Rynek 8. F.
Grabowa 7. G.
Graniczna (w Dąbrowie) 7. 8. I.
" (w Żubardziu) 2. D.
Grynberga 2. D.
Gubernatorska 6. G.
Helenów 3. G.
Henzelmana 2. E.
Herbsta 6. I.
Inżynierska 7. E.
Jakobi 2. D.
Jakóba ś-go 3. F.
Jasna 3. C. 4. D.
" (w Radogoszczu) 2. E.
Jerozolimska 3. F.
Jonszera 8. F.
Józefa ś-go 5. K.
Juljusza 5. G.
Kalbacha 2. E.
Kaliska 8. G. H.
Kamienna 4. F.
Kapliczna 9. G.
Karola ś-go 6. E. F.
Karolew 6 C.
" (stacya) 7. D.
Karolewska 6. D.
Katna 7. E. F.
Keniga 9 G.
Kielecka 7. 8, H. I.
Kielma 2. F.
Kijowska 5. 6. I.
Klinka 2 D.
Kolejna 5. F.
Konstantynowska 4. D. E. F.
" szosa 5. 6. B. C.
Kopernika 4. H. I.
" (w Widzewie) 5. K.
Kraśńskiego 7. E.
Krótka 5 F.
Krucza 8 G.
Kunitzera 4. 5. 6., I. 6. K.
Kusy Kąt 3. G.
Leśna 9. G.
Letnia 4. C.

Lipowa 4. 5. E.
Luiz' / ś-tej 5. E.
Lutomierska aleja 3. B. C. D.
Lubelska 8. G.
Łagiewnicka 2. E. 3. F.
Łączna 9. G.
Łąkowa 4. 5. D., 5. 6. E.
Łęczycka 7. H.
Łomżyńska 8. G.
Łowicka 7. H.
Magistrat 4. F.
Magistracka 3. 4. G.
Malinowa 2. D.
Mania (osada) 4. B.
Marysińska 2. G.
Matejki 3. 4. H.
Mickiewicza 3. 4. H.
" (Bałuty) 2. F.
Miedziana 5. H.
Mikołajewska 4—6. F.
Miljonowa 6. I., 7. G. H.
Milsza 5. 6. E.
Miła 8. G.
Młynarska 2 F.
Moniuszki 3. H. I.
Mostowa 4. H. I.
Mularska 2. F.
Nawrot 5. F. G. H.
Niecała 4. G.
Niemcewicz 7. 8. I.
Niska 5. H. 6. I.
Nowa 5. H.
Nowaka 2. E.
Nowogrodzka 5. K.
Nowo-Cegielniana 4. E., 5. D.
Nowo-Franciszkańska 3. F.
Nowo-Krótką 9. F.
Nowo-Pabjanicka 9. F.
Nowomiejska 3. F.
Nowo-Zarzewska 7. H. 8. G.
Nowy Rynek 4. F.
Obywatelska 8 D. E.
Odeska 5. I.
Oficerska 3. D., 3 E.

- Ogrodowa 3. E.
 „ (Bałuty) 3. F.
 Olgieńska 4. G.
 Ordynacka 4. 5. D.
 Orła 6. G.
 Ozorkowska 7. 8. H.
 Pabjanicka 8. 9. F.
 Pałacowa 2. F.
 Pańska 3—7. E., 8. F.
 Parkowa 7. E.
 Paryska 5. 6. I.
 Pasaż Meyera 5. F.
 „ Szulca 4. E. 5. D.
 Piaskowa 9. G.
 Pieprzowa 3. F.
 Piotrkowska 4—8. F.
 Piotrowska 9. G.
 Piwna 9. G.
 „ (Bałuty) 2. E.
 Placowa 7. E. F.
 Płocka 7. I., 8. H.
 Podleśna 5. E.
 Podrzeczna 3. E. F.
 Polna 2. D.
 Pomnikowa 3. 4. D.
 Poznańskiego 3. E.
 Północna 3. F. G. H.
 Profesorska 2. E.
 Proszana 2. E.
 Przędzalniana 5. 6. 7. 8. H.
 Przejazd 5. F. G.
 Pszenna 3. D.
 Pusta 6. F. G.
 Raclawicka 3. 4. I.
 Radogoszcz 1. D. E. F.
 Radomska 8. G.
 Radwańska 6. E. F.
 Rajtera 2. E.
 Rawska 7. H.
 Retkinia, wieś 6. B.
 Rokicie Wójtostwo, wieś 8. D.
 „ stare 8. E.
 „ „ wieś 9. D. E., 7. C.
 „ nowe wieś 9. E. F.
 Rokicińska szosa 5. H. I.
 Rozwadowska 5. E. F.
 Różowa 7. 8. E.
 Ruska 5. I.
 Rybna 3. E.
 Rzeka Jasień 8. F.
 „ Łódka 3. 4. B.
 Rzgowska 8. 9. G.
 Senatorska 7. G. H.
 Siedlecka 7. I., 8. H.
 Sienkiewicza 3. 4. H.
 Sikawa Antoniew, wieś, 2. I. K.
 Sikawska 2. G.
 Skierniewicka 7. H. I.
 Składowa 4. G.
 Skwerowa 4. G.
 Słowackiego 3. 4. I.
 Słowiańska 7. G.
 Smugowa 3. F. G.
 Smutna 4. D.
 Solna 3. F.
 Sosnowa 7. G.
 Spacerowa (Promenada)
 5. 6. 7. F.
 „ (Bałuty) 2. F.
 Sporna 3. G. H.
 Srebrna 2. D.
 Srebrzyńska 4. C. D.
 Stacya Karolew 7. D.
 Stary Rynek 3. F.
 Staszycza 4. 5. D.
 Stefana 2. E.
 Stodolniana 3. E.
 Stoki Antoniew, wieś, 4. I. K.
 Srednia 3. G., 4. F., 3. H. I.
 Sucha 5. 6. I.
 Suwalska 8. G.
 Szajblera 6. 7. 8. H.
 Szkolna 4. E.
 Sznera 2. E.
 Szopena 4. H.
 Szosa Brzezińska 2. G. H. I.
 „ Konstantynowska 5. 6. B. C.
 „ Lutomińska 3. B. C. D.

- Szosa Rokicińska 5. H. I.
 „ Zgierska 2. E.
 Targowa 4. 5. 6. G.
 Targowy Rynek 4. G.
 Teodora 5. K.
 Tepfera 1. E.
 Tkacka 4. H. I.
 Towarowa 4. 5. 6. 7. C. D.
 Tramwajowa 4. G.
 Tregiera 3. H. I.
 Trębacka 3. H.
 Tunelowa 5. K.
 Tuszyńska 9. G.
 Tylna 6. G.
 Warszawska 8. G.
 Wąska (Radogoszcz) 2. E.
 „ (Chojny) 9. G.
 Wegnera 8. 9. G.
 Wesoła 3. E.
 Widzew 5. K.
 Widzewska 4—8. F. G. H.
 Wiejska 4. C. D.
 Wierzbowa 4. H.
 Wilcza 6. H.
 Winna 5. I.
 Włodzimierska 3. 4. D.
 Wodna 5. G.
 Wodny Rynek 5. G.
 Wolborska 3. F.
 Wolna 2. D.
 Wójtowska 9. G.
 Wólczańska 4—8., F
 Wołowa 7. E.
 Wróbla 2. 3. E.
 Wschodnia 3. 4. F.
 „ (Radogoszcz) 2. E.
 Wspólna „ 2. E.
 „ (Bałuty) 2. F.
 Wysoka 5. H.
 Zachodnia 4 F.
 Zagajnikowa 4. 5. H.
 Zakątna 5. E.
 Zarzew, wieś 7. K.
 Zarzewska 7. G. H.
 Zawadzka 4. E. F.
 „ (Bałuty) 2. F.
 Zgierska 3. F.
 „ Szosa 2. E.
 Zgoda 3. H.
 Zielona 4. E. F.
 „ (Bałuty) 2. F.
 „ (Radogoszcz) 1. E.
 Zielony Rynek 4. E.
 Złota 5. G.
 „ (Radogoszcz) 2. D.
 Zofji ś-tej 2. F.
 Zródlana 3. G.
 Zabieniec 3. B.
 Żelazna 5. 6. H.
 Zórawia, 4. 5. D.
 Zubardź 2. C. D.
 Zyttnia 3. E.

PLAN
m. ŁODZI.

wieś Habieniec

wieś Antoniew Sika

wieś Antoniew Stoki

folw. Bruss

Laszynie

Bruszyńska

wieś Bruss

wieś Retkinia

Harolew

Widzew

wieś Widzew

wieś Harzew

wieś Rokicie stare

Rokicie stare

wieś Rokicie Wiosnowo

w. Rokicie nowe

wieś Rokicie stare

Dąbrowa

wieś Dąbrowa

w. Chojny.

6-96

PLAN OKOLIC.

55
C * 508150

KSIĘGARNIA

ANTYKWARIAT

c 508150

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

I-37695

Fabryki Trans-
misji, Maszyn
i Odczewów
Żelaznych.

J. JOHN w Łodzi

Specjalność:

PĘDNIE

(Transmisje)

Koła zębate. u Koła rozprędowne.
Sprzęgła ciernie.

Wygiadziarki (Kalandry)
i **WALCE** do nich.

OGNIOTRWAŁE RUSZTOWINY

Z ŻELIWA UTWARDZONEGO.

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000297031

Isba.